

خلق دُر دانه لری
(دُر دانه های خلق)

یازیب آلووچی و نشرگه تیارلاووچی :
دوکتور فیض الله ایماق

السلام علیکم عزیز سایتیمیز - فیسبوکیمیز صحیفه سی شیدا لری !

سایتیمیز گه خوش کیلیب سیز.

اینگ اولا، سیزگه بخت – سعادت، وکتته دن – کتته آمدلر آرزو قیله میز.

بو صحیفه ده، افغانستان اؤزبیکلری نینگ تاریخی قؤشیق لری، باله لر فولکلوری ، شونینگ دیک مراسم فولکلوری نمونه لری، ایرتکلر، داستان

قۆشیقلری، ضرب المثللر، تاپیشماق لر اۆرین آلگن . اوشبو صحیفه نی مطالعه قیلگن کیشی دینگیزبۆییگه باریب قالگن دیک حس ایته دی اوزینی . جوش اوریب تورگن دینگیز بۆییده خیال سوریب تورگن آدم، بی اختیار تۆلقونلر نینگ حاصل بۆلیش یۆللری حقیده اۆیله یدی . بونینگ بیرینچی سببی، دینگیز نینگ موجود لیگی، کییننگی سببی، آب و هوا تاثیری . فولکلور خلق قلبیده گی دینگیز گه اۆخشه یدی . او « اجتماعی بویورتمه » گه قره ب، موج له نیشی یا که تولقونله نیشی یا که توزغیرگن ارسلان دیک کوککه سبچیب، حمله قیلیشی ممکن . اما او- کۆرسه ته دیگن معجزه لرنینگ یگانه منبعی سوو.عینی شو امکانیتدن توغیله دیگن طبیعی حادثه لرنینگ رنگ

رنگ به رنگ لیگی عقلنی لال قالدیره دی.

بیر قره سنگیز، فولکلور نمونه لری عصرلر بۆیی بیر یۆلده، بیر تیکس آقیب کیله یاتگنگه اۆخشه یدی:

مضمون و شکل اۆشه، وزن، کیفیت ، آهنگ – اۆشه...

علیشیر نوایی حضرت لری « میزان الاوزان » رساله سیده مثال گه کیلتیرگن خلق قۆشیغی نمونه سیگه اعتبار بیرینگ :

قیسی چمندین ایسیب کیلدی صبا ، یار- یار

کیم دمیدین توشتی اۆت جانیم ارا ، یار- یار

شو بیتگه قۆییده گی :

اندخوی جانده اۆت یاقسم ، بلخ ده توتون یار- یار

بو دنیا ده بار میکن، بغری بوتون یار- یار

بو دنیا ده بار بۆلسه، بغری بوتون یار- یار

قاغزدن قازان قیله ی، گۆلدن اۆتین یار- یار

قوشیغی آهنگی، شعری توزیلیشی و وزنی ماس کیله دی.

طبیعی که جهان ده گی برچه خلق لر، جمله دن افغانستان تورکتبار خلقی نینگ قلب لری هم وطن پرورلیک، محبت، ایرک سیورلیک، مردلیک، عدالت، دؤست لیک، تینگلیک، تینچلیک، بخت – سعادت، آزادلیک تؤیغولری بیلن تؤلوغدیر. منه شو معنوی توکیسلیک اولرگه گوزه ل فولکلور نمونه لری یره تیش اوچون سرچشمه بؤله دی . حاضر انه شو فولکلور نمونه

لرینی سیز عزیز دؤستلریمیز علاقمندلریگه تقدیم ایته میز .

ارادتمند دؤستینگیز :

دوکتور فیض الله ایماق

***

فهرست مندرجه :

فهرست مندرجه :

۱ـأفغانستان اؤزبیکلری خلق قؤشیقلری
۲ـ حاضرگی تورک اؤزبیک تیلیگه أساس بؤلگن ، کتبی و یازمه اثرلر
۳ـ قؤشیق (دوبیتی)
۴ـ ایشیککه کیلدی بیر گدای
۵ـ رمضانی
۶ـ چاپنداز
۷ـ گوره ش
۸ـ خلق محبت نامه سی
۹ـ سوزوان (دکلمه) CD
۱۰ـ سوزوان کتابی pdf
۱۱ـ مقاللر (ضرب المثللر)
۱۲ـ اله (للو)
۱۳ـ کیلین سلام (طنز آمیز)

۱۴- یار – یار
۱۵- قیزیل – قیزیل یوزلری
۱۶- اقره شیرین تیلیمنی
۱۷- ایرتک
۱۸- ایرککلر تاماندن ایتیله دیگن قوشیقلر
۱۹- قره قوش
۲۰- آتگه مینینگ عسکرلر
۲۱- جومباق – تاپتی متللر (چیستانهای تورکی اوزبیکی)
۲۲- باله لر قوشیقلری و اوییلری(سرود ها و بازیهای أطفال)
۲۳- احمدا - صمدا
۲۴- آفتاب چیقدی عالمگه
۲۵- چقمه چقیلداغ (جرنگانه)
۲۶- قلدیرغاچ قناتینگ ییتتی قولاچ
۲۷- باغان – باغان
۲۸- یامغیر گدایی کیلدی
۲۹- سیل کیلدی ، سیلان کیلدی
۳۰- گؤر اؤغلی

أفغانستان اؤزبیکلری خلق قوشیقلری

مقدمه

افغانستان نینگ شمالی ولایتلریده استقامت قیلووچی اؤزبیکلر، باشقه خلقلر قطاری اؤزی نینگ جوده بای و رنگ به رنگ آغزه کی ایجادی بیلن اجره لیب توره دی. مذکور میراث نی تؤپله ش و نشر ایتیش، اؤرگه نیش وعامه

لشتیریش ایشلری اینیقسه، أفغانستان اؤزبیکلری خلق قؤشیقلری ایجادی نمونه لری نینگ « خلق در دانه لری » نامی بیلن ۱۳۵۹ = ۱۹۸۰ ییلده کابلده علیحده کتاب حالیده نشر ایتیلیشی، أفغانستان خلقلری نینگ ادبی – مدنی

حیاتیده، کتته واقعه بؤلیب قالدی.«۱»

مذکور کتاب نینگ نشر ایتیلیشی، بیر تاماندن، افغانستان اؤزبیکلری نینگ آغزه کی ایجادینی عامه لشتیریش ساحه سیده دستله بکی ده دل قدم بؤلسه، ایککی نچی تاماندن،اوشبو مدنی میراثنی چقور علمی اساسده تدقیق ایتیشده، اونینگ باشقه خلقلر فولکلوری بیلن، خصوصاً اؤزبیکستان اؤزبیکلری خلق آغزه کی ایجادی بیلن علاقه لرینی کینگراق اؤرگه نیشده مهم منبع بؤلیب خذمت قیله دی.افغانستان اؤزبیکلری خلق آغزه کی ایجادینی مکمل تدقیق ایتیش،اونینگ بدیعی خصوصیتلری وتاریخینی اؤرگه نیش، بوگونگی یاش اولادنی تربیه لشده، اولرنینگ دنیاقره شینی شکللنتیریشده، مدنی میراث نینگ اؤرنی ورولی نی بیلگیله ش کبی ، قطار مساله لرافغانستان فولکلور شناسلیگی نی وعموماً ،افغانستانده فیلالوژی فنی آلدیده تورگن مهم ودالضرب وظیفه لردن حساب له نه دی. شونینگ اوچون هم أفغانستان اؤزبیکلری خلق

قؤشیقلرینی مونوگرافیک شکلده تدقیق ایتیش کتته اهمیت کسب ایته دی.

معلوم که، اؤزبیکستان فولکلورشناش لیگی نینگ تجربه ویوتوقلریگه سوینمسدن توریب افغانستان اؤزبیکلری فولکلوری بیلن اؤزبیکستان اؤزبیکلری خلق آغزه کی ایجادی اؤرته سیده گی مشترک وفرقلی تامانلرنی اؤرگنمسدن توریب، بونده ی ایشنی عملگه آشیریش جوده قیین. شونی علیحده تاکید له ب اؤتیش جایزکه بیزبوتدقیقاتیمیزده ۱۳۵۹= ۱۹۸۰ نچی ییل گچه اعلان قیلینگن خلق قؤشیقلریدن فایده لنگنمیز، خلاص.افغانستان اؤزبیکلری خلق قؤشیقلرینی اؤرگه نیشده گی دستلبکی اورینیشلر«خلق دردانه لری» کتاب نینگ باسیلیب چیقیشی بیلن باغیلق.افغانستان اؤزبیکلری تاریخی، ادبیاتی وفولکلوری باره سیده چیت ایل عالملری نینگ بوساحه ده گی معلوم یوتوقلرینی قید ایتیش ممکن. جمله دن، سویدن لیک تورکشناس عالم گوناریارینگ اؤزمقاله سیده غربی اروپاده بیرینچی بؤلیب، افغانستان نینگ شمالی ولایتلریده یشه یدیگن وتورکی تیلده سؤزله شه دیگن اهالی نینگ یه

شش شرایطلری، سانی، مدنیتی، تیلی، عرف -عادتلری، فولکلوری، اتناگرافیه سیگه عاید ایریم معلوماتلرنی کیلتیرگن.«۲»

امریکا نینگ تورکشناس عالمی پروفیسر ایلیزه لاوده سیرتاوستس افغانستان اؤزبیکلری فولکلوریگه عاید مقاله سینی «اؤزبیکلر اره سیده اسلامدن آلدین دورده ترقلگن عرف- عادتلر»، دیب اته دی. بوندن باشقه داکتر محمد یعقوب واحدی جوزجانی، پروفیسر داکتر عبدالحکیم شرعی جوزجانی، پروفیسر داکتر عنایت الله شهرانی، رحمتلی ابوالخیر خیری ، نظرمحمد نوا، حاجی ایرگش اوچقون،استاد محمد امین متین اندخویی، پوهنمل استاد عالم لبیب، پویافاریابی، داکتر شفیقه یارقین، حلیم یارقین، داکتر اسدالله شعور، استاد هدایت الله هدایت، عزیزالله آرال،فوزیه آرال، نور الله آلتای، ایشانچ تؤره ، حاجی اشرف عظیمی، عالم کوهکن، حبیب الله همنوا چغتایی، عبدالله روهین، منان تاشقین، انتظارجوزجانی ، ملا تاج محمد سرپلی، الیم بیات، محمد رفیق عنبر، مرحوم رضوانقل تمنا، یورتداش، صالح محمد حساس، دقاق ، آیخان بیانی، رحمتلی عبدالغفار بیانی، مقدم، داکتر حسن بانو غضنفر، انجنیر رحیم عابدی، استاد ایوب ساعی ، حاجی فدا محمد اؤزبیک ، م . اسحاق ثنا، داکتر عزیز الله فاریابی، امان معاشر، محرم زیبا ایوبی، امان الله خلیلیار، فروزان خلیلیار، جلیله جان، حاجی محمد ایوب خیری ، یوسف روانیار، مرحوم حاجی میرمحمود الیاسی، برهان الدین نامق، فیض الله قرداش، عالیه قرداش، رحمتلی عبدالجلیل کاروان، فضلحق یؤلچی، انابت ایماق کبی تدقیقاقچیلر و آغزه کی ادبیاتیمیز شیدالری، افغانستان اؤزبیکلری خلق آغزه کی ایجادینی تؤپله ش وعامه لشتیریش ساحه سیده ایش آلیب بارگنلر. اؤزبیکستان عالملری عارف عثمانوف، توره میرزایوف، عبدالله یوف، محمد علی قؤشماقوف، عبدالرحیم منانوف، رحمن خواجه انعام خواجه اوف ،س. اسدالله یوف، ن. معصومی، و. م. خالوف، انور اسماعیل اوف، ا.ش. شاه منصوروف، ع. هیت متوف، شاه میرزا توردیموف وباشقه لرنینگ ایشلری ارزیگولکدیر.بو ایشلرده افغانستان اؤزبیکلری نینگ بعضی فولکلورنمونه لریدن کیلتیریلگن بؤلیب، اولر خصوصیده معلوم فکرلرایتیلگن بؤلسه ده، بیواسطه بو کتابده بیز کیلتیرگن کیینگی ییللرده افغانستان قؤشیقلرگه تیگیشلی فکرلرنی اوچره تمه یمیز. أفغانستان اؤزبیکلری خلق آغزه کی ایجادی نمونه لرینی، خصوصاً، قؤشیقلرنی ترغیب قیلیش وعامه لشتیریشده امریکا قؤشمه ایالاتلریده باسیلیب چیقه دیگن " پیمان" و"چاپانداز" مجله لری، کانادا نینگ تورنتو شهریده

باسیله دیگن ''اندیشه نو''،''آشیان'' آینامه لری، ترکیه نینگ استانبول شهریده بیرنیچه ییلدن بویان باسیب چیقه دیگن « بیدلستان» و «گلدسته »آینامه لری، آلمانده چاپ بؤله دیگن « جهش» مجله سی، افغاستانده باسیلیب چیقتن « برادر ملیتلر» مجله سی،أفغانستان ده چاپ بؤله دیگن « یولدوز» جریده سی،أفغانستان فنلر اکادیمیه سی قاشیده گی اؤزبیک – تورکمن بؤلیمی، معارف وزیرلیگی قاشیده گی اؤزبیک - تورکمن دیپارتمنتی، کابل دارالفنونی ادبیات فاکولته سی نینگ اؤزبیک بؤلیمی، افغانستان رادیوسی قاشیده گی اؤزبیک- ترکمن پروگراملری، تاشکند رادیوسی قاشیده گی وطنداش وافغانستان اوچون نشربؤله دیگن دری تیلیده گی رادیو ایشیتتیریشلر بولیم لری، آیینه تلویزیونی، امریکاده گی نورتلویزیون قاشیده گی ''ایپک یولی''

وآریانا افغانستان قاشیده گی تلویزیون کؤرسه تولری بؤلیملری، أفغانستان ملی تلویزیونی اؤزبیک دستوریده گی (فولکلور – خلق قلبیده گی دینگیزدیر) پروگرامی، آریانا تلویزیونی کؤرسه تووللری ، پیام أفغان خلق ارا تلویزیونی نینگ کانادا مملکتی

تورنتو شهریدن نشر بؤله دیگن سیمای شرق چوکاتیده گی (آیدین) کؤرسه تووللری، شبرغان شهریده گی ''جهانی همکارلیکلر'' اداره سی ، مزارشریف شهریده مدنی فعا لیت آلیب باره یاتگن «اولغبیک» نشریاتی و «ففتا » ویب سایتی نینگ فعالیتی دقتگه سزاواردیر. اینیقسه ، تینمس نینگ «سوزوان

قؤشیقلریده اؤزبیک خلقی نینگ تویغولری». « ۳»

حلیم یارقین نینگ «خاتین- قیزلرمساله سی خلق مقاللری کؤزگوسیده» ناملی مقاله لرینی علیحده قید قیلیش مکن .«۴ »

اوشبو تدقیقاتده افغانستان اؤزبیکلری خلق قؤشیقلری اؤزی نینگ برچه کؤرینیشلری بیلن (موسم - مراسم قؤشیقلری، محنت قؤشیقلری، تاریخی قؤشیقلر، لیریک قؤشیقلر، باله لرقؤشیقلری)، همده اساسی بدیعی خصوصیتلری بیلن (بند، قافیه، وزن، بدیعی افاده، واسطه لری و باشقه لر) بیرینچی اوله راق تدقیق ایتیلگن.افغانستان اؤزبیکلری خلق قؤشیقلرینی کؤپگینه مساله لرده، اؤزبیکستان اؤزبیکلری خلق آغزه کی ایجادی بیلن قیاسی اؤرگه نیش تدقیقات نینگ سلماغینی ینه هم آشیره دی. تدقیقات نینگ علمی

ینگی لیگی، ینه شو بیلن بیلگیله نه دی که، اونگه دییرلی آلدینراق تدقیق قیلینمه گن، حتی بیر قطار اعلان قیلینمه گن مواد جلب ایتیلگن.

مذکور تدقیقات اؤز اساسی تیزسلری وعلمی- نظری خلاصه لری بیلن افغانستان اؤزبیکلری خلق آغزه کی ایجادی نینگ باشقه ژانرلرینی اؤرگه نیشده مهم منبع بؤلیب خذمت قیله دی. دنیاده گی برچه خلقلری قطاری افغانستان اؤزبیکلری هم کؤپ عصرلیک بای آغزه کی ایجادیگه ایگه. اؤتگن دور مابینیده اؤزبیکستانده اؤزبیکلر خلق آغزه کی ایجادینی اؤرگه نیش وعامه

لشتیریش ساحه سیده کتته یوتوققه ایریشیلدی.

بونی اینیقسه، ظریف، م.افضل اوف، ب.کریم اوف، م. علویه، ج. قابل

نیازوف، م.سیدوف، ت. میرزایوف، م.مرادوف، ک. امام اوف،ب.سریمساقوف کبی تورلی بوغینگه منسوب تنیقلی فولکلور شناس عالم لرنینگ قطار تدقیقاتلری مثالیده کؤریش ممکن. بوتدقیقات لرده ،اینگ اول اؤرته گه اؤزبیک فولکلورشناسلیگی نینگ اینگ مهم پرابلملری قؤییلدی و بو مساله لرنینگ کؤپ چیلیگی اساساً موفقیت بیلن حل قیلیندی. اؤزبیک فولکلورینی تؤپله ش ونشر ایتیش نینگ علمی پرنسیپلری ایشله ب چیقیلدی. اؤزبیک فولکلورشناس لیگی نینگ علمی میتودالوژی سی شکللندی.عاقبتده اؤزتدقیقات اصولی، نظری سویه سی، عملی تجربه سی بیلن مستقل فن ساحه سی بؤلیب شکللنگن اؤزبیک فولکلورشناسلیگی ینگی باسقیچگه – اؤزبیک

فولکلوری بدیعیتی نی چقور وهرتمانله مه یاریتیش باسقیچیگه قؤیدی .

«قؤشیق» اؤزبیک فولکلور شناس لیگیده پاییتیک ژانرنی افاده لاووچی اصطلاح صفتیده قبول قیلینگن. ادبیات شناسلیک تیرمینلری ایضاحلنگن لغتلرده قؤشیق، اساساً تؤرتلیکلردن تشکیل تاپگن، توگل فکرنی بدیعی افاده لاووچی، ایل اره سیده کینگ ترقلگن وکویگه سالیب ایتیله دیگن خلق شعری نمونه لری، دیب تعریفله نه دی. شو بیلن بیرگه اونینگ : یار- یار، اولن، کیلین سلام، الّه وهکذالر کبی نامل‌ری بارلیگی قید ایتیلگن. «قؤشیق» افغانستان اؤزبیکلری اؤرته سیده پاییتیک ژانرنی بیلدیرووچی اصطلاح صفتیده قؤلله یان غزل، سرود، نقش، –نیله دی. شو بیلن بیرگه «قؤشیق» بیلن یانمه

بیت،اصطلاح لری هم کینگ ترقلگن. بیز بو ایشیمیزده اساساً «قؤشیق» اصطلاحی دن فایده له نیشگه قرار قیلدیک. اؤز نوبتیده، افغانستان اؤزبیکلری قؤشیقلری ایچیده هم یار- یار، اولن «اولنگ» ، الّه، کیلین سلام کبی ایچکی بؤلینمه لر موجود. عین پیتده، اؤزبیکستان اؤزبیکلری فولکلوریده موجود بؤلمه گن نای- نای، تؤره کبی کؤرینیشلی قؤشیقلر هم اوچره یدی.

اؤزبیک فولکلور شناسلیگیده خلق قؤشیقلرینی یازیب آلیش، تؤپله ش، اولرنینگ بدیعی وغایوی ییتوک نمونه لرینی نشر ایتیش ایشلری۱۹۳۰نچی ییللردن سؤنگ باشلنگن ایدی. شوندن کیین مخصوص علمی تدقیقاتلر یوزه گه کیلدی. بو ساحه ده م. علویه نینگ خذمتلری دقتگه سزاوار.عالمه «اؤزبیک موضوعیده گی تدقیقاتلریده قؤشیقلرنینگ خلق چیللیگی، «خلق قؤشیقلری جمعیتده، تاریخده خلق معنوی حیاتیده توتگن اؤرنی حقیده قیمتلی ملاحظه لر بیلدیرگن. قؤشیق نینگ ژانر خصوصیتلری وبدیعی تصویر واسطه لرینی

کینگ یاریتیلگن.

م.علویه قؤشیق نینگ ژانر خصوصیتلرینی اساساً تؤغری بیلگیله یدی. یعنی ، قؤشیق نینگ شکلاً قیسقه لیگی ، تیره ن تشبیه واستعاره لرگه بای لیگی، مخصوص کویگه سالیب کویله نیشی، تورموش نینگ برچه قیررہ لرینی قمراووچی کینگ مندرجه لی ایکن لیگی ، قؤشیق تورلری- الّه، یار- یار، اولن، ییغی لرگه هم علیحده تؤخته لیب، اولرگه خاص ییتکچی خصوصیتلر

بیان قیلینگن. «۵»

۱۹۷۴ – انچی ییل چاپ ایتیلگن « اؤزبیک خلق مراسم قؤشیقلری» ناملی مونوگرافیک تدقیقاتده «۶» م.علویه نینگ خلق قؤشیقلری بوییچه ییتکچی علمی خلاصه لرنی اؤز ایچیگه جمعله گنلیگی بیلن اعتبارلی. مونوگرافیه نینگ «قؤشیقلرنینگ تاریخی ایلدیزی واولرنینگ تورلی عرف – عادتلری بیلن باغله نیشی» دیب نامللنگن بیرینچی بابیده قؤشیق لرنینگ صنفی خصلت گه ایگه ایکن لیگی، خلق یره تگن قؤشیقلر نینگ تربیوی اهمیتی کتته لیگی، اودوملرنینگ خلق شعریتیده نیچاغلی عکس ایتگنلیگی حقیده کینگ توخته لیب اؤتیلگن. «مراسم قؤشیق» لرینینگ اؤزیگه خاص خصوصیتلرینی انیقله ش،

کلاسیفیکیشن قیلیش اوچون عموماً قوشیق ژانریگه خاص بیلگیلرنی کؤریب چیقیش کیره ک بؤله دی. شونینگ اوچون هم بو باب قؤشیقلر اصطلاحی واولرنینگ اساسی خصوصیتلرینی تحلیل قیلیشدن باشله نه دی. بونده فقط

مراسم قؤشیقلری گینه ایمس، عموماً قؤشیق نظرده توتیله دی، دیب یازه دی عالمه « ۷ »

و اینگ اولا قؤشیق تیرمینی نینگ تاریخی منبعلرده کلاسیک شاعرلریمیز اثرلریده قیسی معنا ده ایشله تیلگنلیگی وفولکلور شناسلیکده «قؤشیق» تیرمینی قیسی بیری تعلقلی ایکن لیگینی انیقلشگه حرکت قیله دی، قؤشیقلرنی عمومی تصنیف ایته دی.«تؤی مراسم قؤشیقلری» دیب ناملنگن اوچینچی باب، یار- یار، له پر، بیت – غزل، کیلین سلام بؤلیملریدن عبارت بؤلیب، اولرده مراسم قؤشیقلری حقیده قیمتلی معلوماتلر بؤلیشی بیلن بیرگه بیرقنچه مناظره لی اؤرینلرهم موجود. جمله دن، توی مراسم قؤشیقلری توریگه «بیت- غزل» دیگن یه سه مه تیرمین و ژانر نینگ آلیب کریلگنلیگینی کیلتیریش ممکن. بیزنینگچه،عالمه تامانیدن بو بؤلینمه ده کیلتیریلگن قؤشیقلر اساساً لیریک

قؤشیقلردیر.

بیر گینه مثال :

بیگیت :

آق گل بؤلسم، باغینگده بیتسم ،

قیزیل گل بؤلسم، چکنگده تورسم،

اؤقیگن بؤلسم، دفتر گه بیتسم

نه مشکلدیر سینینگ آهینگده اؤتسم.

قیز:

آق گل نوده سیدیر ارغوانی،

قیزیل گل نوده سی عاشق نینگ قانی.

قیزیل گل تگیگه بارسم کولرمن،

سیزنی جان و تنیم بیله سیور من

اگر میندن اؤزگه گه بیرسنگیز کونگل،

بیلیب قوییینگ یؤلینگیزده اؤلر من .«۸»

بوقؤشیقلرده یازمه ادبیات نینگ معلوم تاثیری سیزیلیب توریبدی. لیکن سیمالر

، قیاس و افاده ، خلق قؤشیقلرگه خاص.

فولکلور شناس ج. قابل نیازوف نینگ ، اؤزبیک فولکلوری نینگ رواجله نیش یؤللری، مونو گرافیه سی اؤزبیک خلق قؤشیقلری نینگ غایوی جهتدن تلقین

ایتیشگه قره تیلگن.«۹»

س. روزیم بای اوف نینگ خوارزم منطقه سیده کینگ ترقلگن قؤشیقلرگه بغیشلنگن علمی ایشیده خلق قؤشیقلرینی ایککی تور گه: تؤرتلیک شکلیده گی

قؤشیقلر وواقعه بند قؤشیقلرگه بؤلیب تدقیق ایتیشی دقتگه سزاوار.«۱۰»

ک. آچیل اوف نینگ «اؤزبیک خلق قؤشیقلری» دیب ناملنگن مونوگرافیه سی معلوم بیر ژانر دایره سیده گی قؤشیقلرنینگ ژانر خصوصیتلری تصنیفیگه

بغیشلنگن.

عالم چارواچیلیک، دهقانچیلیک، کسب - هنر بیلن باغلیق بؤلگن محنت قؤشیقلری نینگ تحلیلی، اولرنینگ تاریخی اساسلری، ترقیاتی و غایوی بدیعی خصوصیتلری حقیده کینگ معلومات بیرگن.

غ. جهانگیروف نینگ «اؤزبیک باله لر فولکلوری» کتابیده «بیشیک» قؤشیقلری و«باله لرقؤشیقلری» بابلریده باله لرگه مولجللنگن خلق قؤشیقلری نینگ تصنیفی، غایوی- بدیعی خصوصیتلری حقیده اطرافلیچه فکر یوریتیلگن. «۱۱»

ع. صفراوف نینگ « باله لرنی ایرکه لووچی اؤزبیک قؤیقلری» کتابی ، کیینگی وقتلرده چیققن بیریک علمی ایشلردن بؤلیب، بو اثر معلوم قؤشیق توری اساساً باله لرنی ایرکه لش بیلن باغلیق خلق قؤشیقلری نینگ تاریخی اثرلری، تصنیفی و غایوی – بدیعی خصوصیتلرنی اطرافلیچه یاریتگنلیگی

بین دقتگه سزاوار.«۱۲»

هربیر خلق نینگ شکل ومضمون جهتدن نهایتده رنگ به رنگ وبای آغزه کی ایجادی ده خلق قؤشیقلری علیحده اؤرین ایگلله شی بیچیزایمس. چونکه قؤشیق سؤزی صنعت نینگ اینگ قدیمی کؤرینیشلردن بیری بؤلیش بیلن بیرگه، اؤزیده خلق حیاتی نینگ بوتون منظره سینی، برچه قیرره لرینی، قلبی نینگ اینگ نازک تویغو و تیبره نیشلرینی ، یوره گی نینگ اینگ عالی ومصفا ایستکلرینی عکس ایتتیره دی، اوعصرلردن بویان محنتکش خلق نینگ باشیدن اؤتگن فاجعه لری، ظالم وقانخورلردستیدن تؤکیلگن کؤز یاشلری، جهالت وظلم پنجه سیده خوارلنگن خاتین قیزلر فریادینی تصدیقلاووچی گواه نامه لردیر. اونینگ سیرمعنا سؤزلری وتاثیرچن مصراعلریده خلق نینگ ایرک واستقبال یؤلی ده گی آرزو – ایستکلری ، الملی اؤتمیشی نینگ ارمان و

حسرتلری مهرلنگن.

داکتر فیض الله ایماق

ایضاحلر:
۱ – خلق دردانه لری . توپلاووچی، نشرگه تیارلاووچی، دری تیلیگه ترجمه قیلووچی و ایضاحلر مؤلفی داکتر فیض الله ایماق، کابل،۱۳۵۹نچی ییل.

۲- خلق دردانه لری،۱۳۵۰نچی ییل، کابل،۱۸ نچی بیت.

٣ تینمس. سوزوان قؤشیقلریده اؤزبیک اولوسی نینگ
تویغولری«یولدوز»٣٧- سان، ٤دیسمبر،١٩٨٤نچی ییل.

۴- حلیم یارقین . خاتین- قیزلر مساله سی خلق مقاللری کؤزگوسیده،
«یولدوز»١٧- سان،١٦نچی، اپریل،١٩٨٦ نچی ییل.

۵ – علویه مزیینه.اؤزبیک خلق قؤشیقلری، تاشکند، فن،١٩٥٩نچی ییل.

۶- علویه مزیینه. اؤزبیک خلق مراسم قؤشیقلری، تاشکند،فن،١٩٧٤ نچی
ییل.

٧- علویه م. کؤرسه تیلگن اثر،٣٧ نچی بیت.

٨- علویه م. کؤرسه تیلگن اثر،٢٠٤نچی بیت.

٩- قابل نیازوف.ج. «اؤزبیک فولکلوری نینگ رواجله نیشی یؤللری
تاشکند، فن، ١٩٨٦نچی ییل،٦٠—١٠٢ بیتلر.

١٠ – روزیم بایوف . س. «خوارزم واهه سی اؤزبیک خلق قؤشیقلری نینگ
غایوی- بدیعی خصوصیتلر»،تاشکند،١٩٧١نچی ییل.

١١- جهانگیروف غ.«اؤزبیک باله لرفولکلوری»،
ت.،«اوقوتوچی»،١٩١٨نچی ییل،١٣-٢٨ص.

١٢- صفرو ف آ.« باله لرنی ایرکه لاووچی اؤزبیک خلق قؤشیقلری ».« فن
»، ١٩٨١نچی ییل.

***

حاضرگی تورک اوزبیک تیلیگه

اساس بؤلگن کتبی و یازمه اثرلر

یازوچی : داکتر فیض الله ایماق

میلادی عصرلرده، قدیمی تورکی تیلی نینگ نشری و رواجله نیشی بیلن ۶-۵ بیرگه، شرقی تیللرنینگ گروهیگه کیره دیگن اوزبیک و تورکمن تیللری اورته بو دورلرده گی اثرلر، آغزه کی و یازیلمه گن ادبیات دیب، اته له .گه کیلدی دی. بونده ی اثرلر بوگونگی کونده، بعضی بیر تاش یازمه منبعلر، کتابلر و علمی اثرلرده سقله نیب، بیزنینگ دورگه چه ییتیب کیلگن. بو منبعلردن بیری (اورخون) آبده سیدن عبارت. بو تیللرنینگ اساس و ایلدیزینی "ینی سی اورخون" آبده لریده کوریش ممکن. چنانچه بو تیللرنینگ ایلدیزی (732) م . ییلده اورخون خطیده یازیلگن"ینی سی" آبده لریده سقلنماقده.اساسا"اورخون خطی (8-5) م. ییللر مابینیده اورته گه کیلگن.

بعضی بیر دانشمندلر،18 میلادی ییل نینگ باشله نیشیده،اوز اثر وتالیفلریده،"اورخون آبده لری"یادگارلیکلری بارلیگی باره سیده معلومات بیرگن ایدیلر.مگر کوپ وقتگچه دانشمندلر،بو کتیبه نی اوقیشگه موفق بولمه گنلر.19نچی عصر چاره گیده گریگوری سپسکی مقاله سی،"اورخون ینی سی"آبده لری حقیده سیبریسکی ویستنیک (سایبریا خبرلری) ناملی مجله ده چاپ بولدی. بو مقاله لاتین تیلیگه هم ترجمه قیلینگن. بو آبده لرباره سیده گی ینگی لیکلر شوطریق بیلن جهان دانشمندلری نینگ اختیاریگه قوییلدی. براق بو یازولرنی اورگه نیش وتدقیق ایتیش فعالیتی،بیر نتیجه گه ایریشمه دی،چونکه،یازولرنینگ کلیدی(راز) قولگه کیلمه گن ایدی.

1889نچی ییلده فنلند دانشمندلری،اورخون – ینی سی آبده لری نینگ اطلسی نی نشر ایتیب، تخمینی صورتده ادعا قیلگن ایدیلر که،بو آبده لر فنلند مدنیتی گه تعلقلیدیر.براق فنلند لیک دانشمندلرنینگ تخمینی،اونچه دوام ایتمه دی.نیگه که،اوشه ییلده(1889)،روس یازوچیسی و جهان گردی ن.م . یدرنیتسف اورخون دریاسی نینگ یانباشیده گی مغلستان نینگ کاشا- سیدم وادیسیدن کوپ گینه، آبده لرنی تاپیشگه موفق بولدی.بو آبده لر "ینی

سی"آبده لریگه اوخشش ایدی.یدرنیتسف شو ییرده بیر سلسله بیلینمه گن ختای – چینی تیل ویازولریده یازیلگن متنلرنی تاپدی. بو تصادف بوآبده لر"رازی"نی توشینب آلیشگه کتته یاردم بیردی.

1890نچی ییلده فنلند نینگ علمی انجمنی بیر علمی باستان شناس لیک هیات نی اورخون دریاسی نینگ ساحلی گه یوباردی.1891نچی ییلده روسیه فنلر اکادیمیه سی،بیر کتته علمی هیاتنی اکادیمیسین و.و. رادلف رهبرلیگیده اورخون گه جونتدی.بو ایککی هیات نینگ تحقیقات ایشلری نتیجه سی بیر اطلس شکلیده 1892نچی ییلده نشر بولدی.بو اطلسده نامعلوم آبده لرصورتی،بو آبده لرنینگ تاپیلگن ییری،نقشه وتوزیلیشی کورسه تیلگن. بو کتیبه لرنی اوقیشگه بیرینچی قتله دنمارک لیک عالم ویلیم تامسن موفق بولدی.تامسن بو کتیبه لرنینگ اوقیشیگه تورلی الفبالردن فایده لنمه ی، بونامعلوم حرف لرنینگ بیر- بیریگه شباهت ومناسبتی اساسیده بولرنی اوقیب آلدی.تامسن بیر سلسله تحقیقلردن کیین 1893نچی ییل نینگ 25 نوامبریده،یاشیرین رازلر یوزیدن پرده کوتردی. عین شو وقتده اکادیمیسین رادلف هم مذکور کتیبه لرنینگ 15 حرفینی اوقیشگه موفق بولدی. و.و.رادلف اوز کشفیاتی وتامسن کشفیاتی یوزه سیدن بیرینچی مرتبه اورخون دریاسی نینگ ساحلی دن تاپیلگن کتیبه لرنی ترجمه قیلدی. ن.م. یدرنیتسف وسیله سی بیلن قولگه کیلگن کتیبه لر،بیلکه قاآن – ماغلیان تورک خاقانی(وفاتی 734م.)و او کول – تگین نینگ کیچیک اوکه سی (وفاتی 732م.)نینگ آرامگاهی تاش لوحه سیدن عبارت ایدی.

اوندن کیین او اثرلر اورخون ینی سی دریاسی نینگ یانیدن تاپیلگه نی اوچون اورخون ینی سی نامیگه شهرت تاپدی.قبرستان نامیده گی سرود لرنینگ نیچه سطر مضمونی:

"مین هلاک بولگن قشاق خلقنی بوتونلی(ایاققه) توغیزدیم (اویغتدیم)،قشاق خلق نی بای قیلدیم،آز سانلی خلق نی کوپ سانلی خلققه ایلنتیردیم.مینینگ سوزلریم نینگ بیرار یالغانی بولمس !..."

"اگر کول- تگین بولمه سه ایدی همه نگیز هلاک بولرایدینگلر.مینیگ انیم کول- تگین اولدی،مین قتتیق قیغوردیم، کوزلریم عاجز بولدی.عقل فهمیم اوتمس بولیب قالدی،اوزیم قیغوردیم.قسمت(وقتی) نی کوک سما(خدا) تعیین قیله دی،آدم باله سی اولیش اوچون توغیلگن ...(1)

اینگ آخرگی کشفیات وتحقیقاتگه کوره،قزاقستان مرکزی آلماتا نینگ"ایسیق)قیشلاقیده صورت تاپگن قیمت بها کومیشدن یسلگن پیاله تاپیلگن

که، اونینگ ایچیده(26)حرف(8-5)م.عصرده گیقدیمگی تورکی خطیگه اوخشش خط یازیلگن. نچی1349هجری شمسی ییلده تهرانده گی سابق شوروی سفارتی تمانیدن چیقریله دیگن مجله سی نینگ بیشینچی سانیده شاعر اولژاس سلیمانف یازه دی :
" ایسیق الفباسی اورخون ینی سی الفباسیگه کوپ شباهتی بار..."
ایسیق خطی یوزیدن معلوم بوله دیکه، قدیمگی تورکلر اوز خطلرینی میلاد دن 500 ییل آلدین آرامیلردن اقتباس قیلگنلر. شو کبی اورخون آبده سی نینگ گرامری شکلی ولغوی غناسی حاضرگچه هم تورکی تیلده موجوددیر. باشقه مهم منبع،مشهور تیل شناس عالم محمود کاشغری(2) نینگ اثری (لغات التورک)دیوانیدیرکه،بو دیوان 369نچی هجری ییلی، عرب تیلیده یازیلگن.

باشقه مهم کلاسیک اثرلر

قوتاد غو بیلیک"(سعادتگه آلیب باره دیگن بیلیم)منظوم داستانی ،یوسف خاص حاجب(3) تالیفی 362نچی هجری ییلی،"هبته الحقایق" کتابی احمد یوگنکی تالیفی(12 عصر نینگ آخرلری یا 13م عصر باشیده.)

ربغوزی"قصه سی،ناصرالدین بن برهان الدین ربغوزی تالیفی ،(12 و13)م.

قدیمی اوزبیک و تورکمن تیللری نینگ مهم کلاسیک اثر وشاعرلری بولردن عبارت:
محبت نامه" و" لطافت نامه"دربیک نینگ "یوسف "
وزلیخاسی"،"سکاکی" و اونینگ دیوانی،"ابوالکلام لطفی هروی" و اونینگ"دیوانی وگل ونوروز داستانی"،"امیر علی شیر نوایی" و اونینگ ابدی اثرلری،سلطان حسین میرزا بایقراء ، و"ظهیرالدین محمد بابر نینگ دیوانی و"بابرنامه سی" وباشقه ارزشلی اثرلری،مخدوم قلی واونینگ" شعرلر دیوانی.
(۱۴-۱۷) عصرلر مابینیده،فرهنگ وتورک اوزبیک
تیلی و ادبیاتی بدیعی ادبیات اوزبیک تیلی نینگ تکاملی گه مهم رول اوینه گن واونی ادبی وعلمی تیلگه اوزگریب یشنه ته دی. تورک اوزبیک شاعری

واولوغ متفکری حضرت میر علی شیر نوایی(۱۴۴۱) جهان بویوک ادبی شخصیتلریدن بیری حساب له نه دی.اونینگ نامی واثرلری اولوغ 15 شاعرلرو یازوچیلر هومر،دانته،شکسپیر،فردوسی سعدی، بالزاک،پوشکین، ابن سینا وباشقه بویوک سیمالر ینگلیغ ابدی یشه یدی.بویوک دانشمند، مشهورسیاستمدار،اتاقلی هنرمند صفتیده افغانستان نینگ علمی و ادبی رهبرلیگی نی هراتده اوزدمه سیگه آله دی وتورک اوزبیک کلاسیک ادبیاتی نی اساس قویه دی.توانا استاد، ذوفنون دانشمند کبی بو تیل نی اینگ عالی تکامل باسقیچیگه کوته ره دی.اوزی نینگ سوزیگه کوره،(34) علمی،ادبی وتاریخی اثری بیلن زمانه وروزگار حادثه لریدن امانده قالیش مقصدیده،بو تیلگه یوقالمه یدیگن مستحکم قورغان وحصار بناسینی قوردی .

چنانچه نوایی حضرتلری لسان الطیراثریده شونده ی دیدی :

تورک نظمیده چوتارتیب مین علم
ایلادیم اول مملکت نی یک قلم

بیریک شرق شناس عالم پروفیسر زکی ولیدی طوغان"دایرة المعارف اسلامی"اثری،پروفیسر محمد فواد کوپرلو تورک ادبیاتی و تیلی بابیده یازگن تحقیقات ومقاله لری،شو کبی پروفیسر احمد جعفراوغلو(تورک) بسیم اتالای (تورک تیلی بولتنی)کوپ اهمیتگه ایگه دیر.

پروفیسر دکتور بکر چوپانزاده(4)اوزی نینگ 1926م. ییلی باکو ده نشربولگن مقالی سیده بونده ی یازه دی :

تورک تیلیده اسلام دوریده، تورت بویوک مدافع سی بؤلگن :

محمود کاشغری"لغات التورک دیوانی نینگ مولفی"شیخ عاشق پاشا غریب نامه مولفی،و نوایی و قدری"مسیرة العلوم" مولفی،تورت تاریخی دوره تورت کیشی نماینده صفتیده اورته آسیا وآسیای صغیرنینگ پارلاق

دوره لریده بویوک مدافع حساب له نه دی. 5

تورک اؤزبیک آغزه کی ادبیاتی :

آغزه ی ادبیات تورک اوزبیک ادبیاتی تاریخی نینگ بیر مهم و اجره لمس قسمینی تشکیل ایته دی. آغزه کی ادبیات اوزی نینگ آلدینگی شکلده قالمسدن، زمانه نینگ اوتیشی بیلن و ایجاباتیگه کوره، اوزگه ریب باره دی. آسیادن،

قدیم زمان نینگ فولکلوریک اثر و منبع لری قولیمیزگه ییتیشگن بو منبعلر، گوراوغلی، طاهر وزهره، عاشق غریب و شاه صنم، گل و صنوبر، سلبی صیاد، یوسف بیک احمد بیک، یوسف زلیخا داستانلریدن عبارتدیر. بولرنینگ اورته گه کیلیشی تاریخی، اینگ قدیم زمانلرگه ییتیب باره دی. تورکی جمله دن اوزبیک خلقی نینگ آغزه کی ادبیاتی نینگ ایسکی، سرشار و مهم منبعلردن بیری محمود الکاشغری نینگ جاودان اثری "لغات التورک" دیواندیر. اونده اینگ قدیم زمانگی رنگ به رنگ و مهم سرودلر، حماسی شعرلر، ضرب المثللر شاملدیر. بو مهم اثرده قدیمی تورک لغاتی محفوظ سقلنگن .

بیز .بواثر اینگ باشلنغیچ جامعه لرنینگ سرود و قوشیقلرینی اوزیده سقله گن بو ییرده اولردن بیر نیچه نمونه لرنی مثال صفتیده کیلتیره میز :

چغری بیریب قوشله تو،
تایغان ایزیب تیشله تو،
تیلکی تونغیز تاشله تو

اردم بیله اوکله لیم.

مضمونی: (ییگیتلرگه) چغری (آوقوشی) بیریب قوش آولیلیک. آو ایتی نی(قوشلرنینگ) ایزیدن سالیب تیشله تیلیک. تولکی، تونغیز(لر) نی تاش بیلن اوریلیک، یوتوق لریمیز بیلن مختله نیلیک .

آلپ اره ن نی اوزوردیم،
بوی نین انینگ قزیردی.
آلتین کوموش یوزوردیم،
سوسی قلین کیم توتر.

مضمونی: (دشمن نینگ) باتور عسکرلرینی توزیتیب یوباردیم، بویونلرینی ایگدیردیم، (اولجه) آلتین- کومیش نی آرقه له تیب (کیلتیردیم)، آدم اوتالمس درجه ده عسکری قلین ایدی.

ییگیت لریک ایشله تو،
ییغیچ ییمیش ایرغتو،
قولن،کییک اوله تو ،
بزرم لیم.اونه لیم.

مضمونی:

ییگیت لرنی ایشله تیلیک،درخت(لر) دن میوه(لر) نی قاقتیریلیک، قولن کییک اوله تیلیک،(سونگ) بیره م قیلیب آونیلیک .

بو سرودلر انچه قدیم دور،حتی هنوزگچه حیوانلرنی اوله ش ، چوب و تاش (اینگ ابتدایی شکل) بیلن معمول ایکن.بو سرودلرنینگ کوپ سوزلری حاضرگچه عین شکلده و آزگینه اوزگریلیش بیلن تورکی تیللرده موجوددی

بو اثر و مونگه اوخشش باشقه کتته اهمیتگه ایگه بولگن اثرلر بوگون هم بیزنی خشنود قیله دی. شو کبی اوزبیکستان جمهوریتی دانشمندلری (واحد زاهدوف، ن.م. مله یف، و.م.عبدالله یف، و.غ.ک. کریم اوف) نینگ علمی و قیمتلی ایشلری (اوزبیک ادبیاتی تاریخی) نی اوچ جلدده تالیف قیلگنلر و 64، 65، 66 ییللرده تاشکنددە چاپ بولگن و شوکبی اوزبیک دانشمندلرنینگ کوپ

تالیفاتلریدن یادلش ممکن.

عزیز اوقوچیلرگه معلوم که، گوزه ل اولکه میز افغانستان نینگ شمالی قسمتلریده تورکی (6) یعنی (اوزبیک، ترکمن، قزاق، قرغیز، ایماق، بیات، تاتار، قره قلپاق ...) و باشقه تیللرده سوزله یدیگن قوملر یشیدیلر. بو لرنینگ

هربیری اوز لهجه لریگه خاص آغزه کی ادبیاتلری بار .

پاورقیلر:

اوزبیک ادبیاتی تاریخی" ن. م. مله یف تالیفی.بیرینچی جلد تاشکند چاپی،1965 ییل،78-81 ص .

(2) محمود بن حسین بن محمد الکاشغری 11نچی م. عصر باشله نیشده قرغیزستان قماق شهری نینگ بلاساغون قیشلاقیده توغیلگن. او، یاشلیگیدناق، علم اورگه نیشگه کریشدی، مخصوص صورتده عرب اجتماعی او، اولدن تورک نینگ تورلی اویماقلری نینگ .علملرینی یخشی اورگندی تیلی نی اورگه نیشگه علاقه کورستدی. شو منظورده تورکلر یشیدیگن منطقه لرگه سیاحت ایتدی. گرامری اصولنی تدوین ایتیش اوچون اولرنی رسم و رواج و آغزه کی ادبیاتلرینی اورگندی.تورکی تیلده گی اویماق و قبیله لرنی یقیندن کوردی. اوندن سونگ، بغدادگه باردی.اورگنگن نرسه لریدن فایده له نی یازدی.(اوزبیک ادبیاتی تاریخی) (نیب، عرب تیلیده (لغات التورک دیوانی تاشکند چاپی، 1965نچی ییل .ن.م. مله یف تالیفی، بیریچی جلد، 135 ص.

(3) یوسف خاص حاجب (11م.)عصرنینگ اتاقلی شاعری، دانشمندی و سیاستمداریدیر. اوندن بیزگه قدر،"ییتیب کیلکن یگانه ادبی میراث قوتادغوبیلیک) داستاندیر. بو داستان11م عصر ادبیاتی و ادبی تیل نینگ) نادر یادگارلیگی بولیب، زمانه سی نینگ ترقی پرور اجتماعی، سیاسی و اخلاقی تعلیمی قره شلرینی بدیعی مجسم ایتدی. تاریخ، نجوم، هندسه، الجبر، طبیعات، جغرافیا و باشقه ساحه لرگه دایر قیمتلی معلوماتلر بیره دی. اوزبیک

بیت 143اؤزبیک ادبیاتی تاریخی

(4) چوپانزاده آذربایجان دانشمندلریدن بیری بولیب، باکو دارالفنونی نینگ استادی بولگن. تورکی تیلی نینگ تدریس و دیالکتولوژی اصولیده کوپ تالیفاتلری بار. جمله دن (تورک تاتار لسانیاتینه مدخل)، باکو چاپی، 1924 ییل.

محاکمة الغتین نوایی نینگ دری متنی، تورخان گنجه یی ترجمه سی(6) بیت، تهران چاپی، 1323نچی ییل.

ازبک، اوزبیک، اوغوزبک، اوغوزبیک اوغوزقومی نینگ خانی حساب له نیب، بی باک، صاف، پاک و صادق معنی بیره دی. کیلیب چیقیشی تورکی قوملرگه باریب، تقه له دی.(ایماق)

اوزبیکلر و باشقه تورکی زبان خلقلر یشیدیگن شمالی افغانستان نینگ – عمومی پیر میدانی 75 مینگ مربع کیلومترگه برابر. مذکور میدان نینگ

تاغلیک منطقه لری بولیب، فقط 20%گینه ایکین ایکیشگه یراقلی 80% (*)حسابله نه دی.

تورکی خلقلری اساسا" بلخ، قندز، جوزجان، سرپل، بدخشان، بغلان، تخار، سمنگان، فاریاب و باشقه ولایتلرید ه یشه یدیلر. اولر افغانستان ده گی تورلی تیللر و لهجه لرده گپله شه دیلر.

افغانستان اوزبیکلری ایسه نیمن،قطغن،قوشچی،قوره مه، منیگ، سری، برلاس، قولاق، قونغیرات، منغیت، قولترات، تومه، اوتارنگ، قنگلی اچه می لی، قیات، تیمور، بیرکه، توبایی، قیپچاق ارغین، قوتر، توگل، یوز، جلایر، و اوترچی کبی قبیله لرگه بولینه دی.

افغانستان نینگ اوزیده (60) بیللرده باسیلیب چیققن بیر معلوماتگه گه کوره، افغانستانده استقامت قیله یاتگن تورکی خلقلرنینگ سانی تورت یریم ملیون دیب کورسه تیلگن. (**) براق مشهور یازوچی و تاریخچی عالم پروفیسر داکتر عنایت الله شهرانی اوزی نینگ (تاریخچه ی نژادها و اقوام در افغانستان) اثریده شونده ی یازه دی : « بو گونگی کونده جهانده قریب اوچ یریم یوز ملیون خلق تورکی تیلیده سوزله شه دی. افغانستانده گی تورکی خلقلر سانی، بیز «.اکثریت میز ادعاسی بیلن تورگن و امتیاز خواهلاوچی خلقلردن انچه کوپدیر

(*) پ الکسینوف. افغان ترکستانیده زراعت مساله لری –.

(**) داکتر عارف عثمان.افغانستان اوزبیکلری حقیده بعضی بیرمعلومات – عرفان" مجله سی.سنبله، میزان آیی 1357نچی ییل،61،57 بیتلر "

داکتر فیض الله ایماق

***

قؤشیق (دو بیتی)

باید گفت که، قؤشیق« سرود، دوبیتی، چار بیتی، غزل ،یار- یار، نای – نای، سوزوان (داستان منظوم یازی وزیبا)، ال له (سرودیکه به خاطر خواب دادن اطفال توسط مادران سروده می شود) رمضانی، اوراقچی (سرود دروگر)، سرود اطفال، کیلین سلام (مراسم سلامنامه ی عروس)، ماتمنامه ، اولنگ یا اولن « آهسته برو) » که از طرف عوام سروده شده، وگوینده ی

موسیقی و گاهی هم بدون آن معلوم نباشد، اطلاق می گردد.قؤشیق بعضاً با موسیقی خوانده میشود.

این دوبیتی ها از طرف مردان توام با دنبوره و دوتار خوانده می شود. و گاهی

هم دهقان بچه یی با سواری مرکب خود نان و آب را به سوی کشتزار می

برد و این دوبیتی ها را با آواز بلند می خواند.

البته دهقانبچه ، تنها با کوبیدن خیله چوب (چوبیسیت که مرکب توسط آن هی میشود)که با خود دارد بالای زین مرکب اکتفا کرده و صدای که با کوبیدن خیله چوب بر میخیزد، حکم دنبوره را داشته، دوبیتی های دلربا از دل این دهقان بچه بدر میشود و شنونده را به تحیر می اندازد و بدین ترتیب راه های دور ودراز را کوتاه و شب هارا روز میگرداند.

لطفاً به این دوبیتی ها توجه نمایید.

قیزیل کادی نی نقشی

تامده، سَیره یدی بخشی

دؤست نا قابیلینگدن

د شمن زیره ک یخشی

کدوی نصوار – نقش و نگار خاصی دارد . در خانه، بخشی (خواننده) ترنم دارد و می گوید که از دوست ناقابل، دشمن دانا و زیرک بهتر است.

خواننده، در مصراع اول، صدای بخشی را به نقش ونگار کدوی نصوار تشبهه می کند. از این معلوم می شود که دهقان بچه، عادت کشیدن نصوار را داشته، و نصوار خود را در بین کدوی نقش ونگار شده گذاشته است.

آتنگنی اوچ قیزی بار

عجب – عجب نازی بار

بیرته سینی مین کؤردیم

ایپک سر اندازی بار

پدرت سه دختر دارد و هر کدامی از آنان ناز و نزاکت مختص به خود را دارا می باشند . یکی از اینان که چادر ابریشمی دارد، دلم را برد.

آت گه بیردیم دوریشته

اؤلتیریب من، بوریجده

ییگیرمه تؤرت ساعتده

مدام کؤره من، توشده.

عزیزم ! زمانیکه به اسپ خود رشقه می دادم، تونیز بیادم بودی. به سخنانم باورکن که در بیست و چهار ساعت (شب و روز) به یاد تومی باشم وترا همواره به خواب می بینم.

آت هیده دیم یؤلیدن

تیکان چاپدیم، کؤلیدن

بؤغزیمدن، نان اؤتمه یدی

پری جان نینگ قؤلیدن

از راهیکه محبوبم رفته، من هم با اسپ خود از آنجا گذشتم و خار راهش را جمع کردم تا به پاهایش نخلد. اگر راست بگویم از غم پری جان، نان از گلویم نمی گذرد.

آسمانده گی یولدوزنی،

آتیب آلیب بؤلمه یدی.

ینگی چیققن قیز لرنی

ساتیب آلیب بؤلمه یدی

همانطوریکه ستاره گان آسمانرا با فیر فیر نمودن تفنگ نمی توان بدست آورد، دختران امروز را هم در بدل پول به دست آورده نمیتوانیم.

آیگه اؤخشر یوزلری

شیرین شکر سؤزلری

بیر عالمگه ارزیدی

قاره قاش و کؤزلری

رخسار یارم به ماه می ماند، سخنان عزیزم ، چون عسل شیرین است.

چشمان و ابروان سیاه یارم یک جهان ارزش دارد.

اباز(۱) جاننی قاقی گه

قرآن چاپی تاقی گه

مینی خؤشیم کیتیبتی

تیشلری نینگ آقیگه

من محبوب خود را در نزدیک آب ایستادهٔ اباز(آب ایستاده در دشت اندخوی) دیدم که در کلاهش عکس قرآن مجید دیده میشود. من عاشق و دلباختهٔ سفیدی دندانهایش محبوب خود شدم.

ارپه – بوغدای اؤره من

تیکانینی تیره من

یار جان یوزینگنی کؤرست

ساغینیپ من کؤره من

جو و گندم درو کرده، خارش را جدا میسازم.یار عزیزم ! امید وارم رویت را برایم نشان بده، چرا که در عقب تو بیش از حد غمگسار شده ام من.

اریغ ده گی چیمینگدن

مین اؤله من، غمینگدن

خلقینگه خذمت قیلسنگ

اریغ چیقر، دمینگدن

در این دوبیتی مفهوم ضرب المثل:

(تونیکی وکن و در دجله انداز - که ایزد در بیابانت دهد باز) مندمج است.

آله اؤغلاق تؤل باشی

کوریندی بویی - باشی

اؤزیم صنمگه خوشدار

ایشیتسین ، قرینداشی

محبوب من مانند قوچی که از بین رمهٔ گوسفندان، نمودار گردد ، قد بلندش را نمودار کرد. من به صدای بلند میگویم که من عاشق صنم جان هستم.باید صدای مرا قوم و خویش صنم جان بشنوند!

آمو دریانینگ راشی

مرجان ایگرنینگ قاشی

مینی جودده جَورتینگ

اورسین کؤزیم نینگ یاشی

از غم تو آنقدر گریستم که اشکم مانند دریای آمو جاری شد. امید میکنم روزی گناه اشکم ترا بگیرد.

اؤشه کیچه، تؤی بؤلدینگ

عشقیم بر طرف قیلدینگ

سینگه ایتسم : نرگس جان!

مینی پیچاقسیز، سؤیدینگ !

ای نرگس عزیز من ! همان شبی که مراسم عروسی تو برگزار شد، محبت خود را از من بُریدی. اگر راست بگویم مرا بدون کارد حلال کردی.

اوی نینگ کیتی، تال یاغاچ

ساچگیننگ، قولاچ – قولاچ

ارمیزده، دریا بار

اؤتالمه یمن نا علاج

ای دلدار عزیزم! موی تو مانند درخت بید قولاچ – قولاچ است. در بین من و تو دریای بزرگ قرار دارد و موجودیت این دریا، مانع رفت و آمد من به نزد تو شده است .

اَیته ی دیسم : بؤلمه یدی

ایتمه سیمگه، قؤیمه یدی

قوری سین، گرفتار لیک

کؤرگن مینن، تؤیمه یدی

میخواهم عشق خود را بگویم، ، مگر نمی توانم. اگر عشق اورا پنهان کنم ، نیز از قدرت و توانم بالاست. اگر راست بگویم:

با دیدن معشوقه ، دل آدمی تسلی نمیگردد.

باردیم دریا کیچ گنی

اؤلتیردیم ، سوو ایچگه نی

یار - سی سینی، ایشیتیب

قناتیم یؤق ، اوچگه نی

خواستم از دریا عبور نموده، به دیدار یار برسم. در این وقت از دریا جرعه ی آب نوشیدم . در وقت نوشیدن آب صدای محبوبم به گوشم رسید . دراین وقت بالی نداشتم تا پرواز کنان به نزد یار برسم.

***

ایشیککه کیلدی بیر کدای

(گدای پیر)

ایشیککه کیلدی بیر گدای

عصا گه تیه نیب، هو دیدی

آی پاره قیز، اویدن چیقیب

اوی نینگ ایگه سی یؤق دیدی

بابا :

اوی نینگ ایگه سی یؤق دیمه!

بابانگ نی قوروق، قوله مه

قیز :

بابا – بابا بار یؤلیگگه

لایق ایمس من بؤیینگگه

بیر آتم بار، آلپِ زمان

کریب کیلر، حالی زمان

سینی کؤرر، مینی کورر

قازانده گی آش نی تؤکر

بابا :

قنی آتنگ کیلس، ایدی

سینی مینگگه ، بیرسه ایدی

قؤلیمده گی سیرلی عصام

قلین پولینگ، بؤلسه ایدی

قیز:

بابا – بابا ، بار ، یؤلیگگه

لایق ایمس من، بؤییینگگه

قؤلینگده گی سیرلی عصانگ

اَیله نیب تیکسن، بؤینیگگه !

ترجمه :

روزی از روزها ، گدای پیری دروازه ی دختری را دق الباب کرد. دختر زیبا روی از خانه برآمد و گفت:

دختر :

بابا جان! برو در خانه کسی نیست، تا لقمه نانی به تو بدهد.

بابای پیر جواب داد :

دختر جان ! نگو که در خانه کسی نیست. بابا جان را نا امید نساز!

دختر جواب داد :

بابا – بابا ! برو براهت، من لایق تو نیستم. پدری دارم که پهلوان زمان خود است، اگر آمد و ترا با من دید، مرا دشنام خواهد داد و دیگ خانه را چپه خواهد کرد!

بابا به خنده گفت :

دختر جان! ایکاش پدرت می آمد و ترا به من میداد. حتماً این عصای مقبول خود را به حیث مهر ت برایش میدادم.

دختر در حالیکه قهر و غضب از سیمایش پیدا بود، جواب داد :

ای بابای پیر ! برو به راهی که آمدی، من لایق تو نیستم و این عصا چوبت بگردت بخورد.. .

***

رمضانی

هنوز از ماه مبارک رمضان دو سه روزی سپری نمیگردد، که جوانان و اطفالیکه به سن بلاغت نرسیده اند، به خانه همسایه ها و أقارب خود رفته،ماه رمضان را با این ابیات رمضانی تبریگ میگویند:

رمضان ایتیب کیلدیک ایشیگینگیزگه

خدایم اؤغیل بیرسین بیشینگیزگه

پیغمبر نینگ بیر اؤغلی « یعقوب» ایدی

اؤن ایککی تورلی کتاب اؤقیب ایدی

اون ایککی تورلی کتاب بیری قنی!

بولتورگی مسلمانلر ، بیری قنی!

رمضان، یا رمضان، یا رمضان،

رب من الله ی ما، ای رمضان

بو اویده، بیر یاغاچ بار باشی قاره

خدایم اؤغیل بیر سین، قاشی قاره

جنتدن چیققن خورازنینگ قویروغی

رب من ایتماق، خدا نینگ بویروغی

خداوند به گهواره شما، پسری عطا کند. یعقوب« ع» پسر پیغمبری بود که که ۱۲ کتاب مختلف را خوانده بود. اکنون یکی از آن کتب بدست ما نیست.بعضی از مسلمانانیکه سال گذشته حیات داشتند ، امسال در بین ما نیستند. دراین خانه چوب سیاه به نظر معلوم میشود . ما دست به دعا بالا میکنیم که خداوند «ج» به شما پسر نازنین سیاه چشم عنایت کناد!

***

چاپنداز

چاپنداز chäpandäz بزکش، پهلوانی که با سواری اسب، بز را به دایرهٔ حلال میرساند.

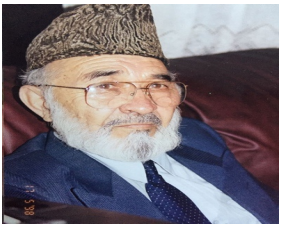
بزکشی یکی از ورزش های ملی افغانستان به شمار می رود که در این ورزش شرکت کنندگان باید لاشه بز را باخود حمل کنند و در محلی مشخص به نام دایره حلال بیندازند. بزکِشی (کشیدن بزها)، بازی سنتی در افغانستان است که در فصل های خزان و بهار در دشت های شمال و شمال شرق افغانستان برگزار می‌شود. این بازی در میان مردم کشورهای آسیای مرکزی از جمله تاجیک ها، اوزبیک ها، قیرقیزها، ترکمن ها و اقوام افغانستان برگزار می شده است و در برخی از این کشور ها هنوز انجام می شود. نکته

قابل توجه این است که هیچ اصلی برای ثبت نام بازیکنان وجود ندارد. هرکس می تواند با اسبش به میدان داخل شده و بازی نماید. نحوه انجام بازی به این صورت است که عده‌ای سوار براسب برای کشیدن لاشه یک بز یا گوساله با هم به رقابت می پردازند. بازیگران بزکشی (در افغانستان آنها چاپ انداز نامیده می شوند) گاه برای کسب مهارت به سال‌ها تمرین نیاز دارند. چاپ اندازها بز را از زمین برداشته و بعدا بز را به قطعه مشخصی که دایره حلال نامیده می‌شود، می‌اندازند.

لاشه مورد استفاده در بزکشی معمولاً ذبح شده و دست و پاهایش از زانو به پایین قطع می‌شود. لاشه را برای سفت شدن حدود ۲۴ ساعت قبل از بازی در آب سرد می خوابانند. گاهی برای افزودن بر وزن لاشه درون آن را پر از سنگ می‌کنند.

بزکشی در افغانستان از حمایت دولت های متوالی بر خوردار بوده است به نحوی که در زمان محمد ظاهرشاه این مسابقات هم زمان با جشن تولد پادشاه برگزار می‌شد. رژیم های بعدی تاریخ مسابقه را به سال روز سازمان ملل متحد تغییر دادند. در شمال افغانستان حداقل قبل از تجاوز شوروی در سال ۱۳۵۸، تا چند صد سوارکار می‌توانستند هم زمان با هم در نوع خاصی بزکشی که در زبان دری به توده برآئی معروف است به رقابت بپردازند. این رقابت در جشن‌های عروسی رایج بود.

در افسانه ها آمده است که این ورزش برای اولین بار در حوزه آمو دریا انجام می شده است. ترکان آن دیار و دیگر مردم آن منطقه از استپ های آن مناطق به سمت افغانستان کنونی مهاجرت کرده اند و از اسب بعنوان یک وسیله که در جنگها به کارشان می‌آمده است، استفاده می‌کردند. معروف است که دو نوع اسب متعلق به افغانستان هستند. قطغن یک اسب نیرومند است که به قدرت و پایداری شهرت دارد. البته اسب دیگر از قطغن بزرگتر است و در فاریاب و بلخ بیشتر حضور دارد. هر دوی این گونه اسبها برای بزکشی پرورش می‌یابند و مورد استفاده قرار می‌گیرند. اسب سوار نیز معمولاً مردان هستند که به این ورزش عادت دارند.

الحاج عبد الصمد بای حکیمیاراندخویی

بنابرمعلوماتیکه «الحاج عبد الصمدبای حکیم یار اندخویی» باشندهٔ تورنتوی کانادا ارایه داشتند، اسم بزکشان و پهلوانان مشهور ولایات شمالی افغانستان از این قرارند :

عبدالرحمن بای بچه، کوچم پهلوان، رییس محمد صالح بای، شمس پهلوان، صوفی حکیم پهلوان، عبدالله پهلوان به حیث چاپ اندازان مشهورند. فعلاً جای چاپ اندازها را بیشتر جوانان گرفته اند که مشهور ترین آنها شاه ولی پهلوان، محمد صالح، احمد فرید تغاچی، حیات الله قزلقلی، قاسم پهلوان، روزی بلچراغی، محمد امین، حیات الله قیصاری، حیات الله کوهی، قربان کوهی، یار محمد و گل محمد کوهی می باشند.
وایشانقل دهلی، مخی دراز، روزی پهلوان، مولان قراوول بیگی، بوری پهلوان، بابا نظر قودیقچی، تاغن چاپنداز، قربان قزاق چاپنداز، رحمن چاپانداز، اورز محمد، کوچیم، بایقل، باینظر، دوران چیتگر، قربان چال، جمعه پهلوان، عبدالرحمن پهلوان، قربانقل، ممش پهلوان، سیدا، عاشور نسوار فروش، رحمت سریغ، یزدان پهلوان باشندهٔ باغبوستان ولسوالی قورغان، روزی پهلوان، الله بیردی، دوران پهلوان، الله یار، ملا جوره، بو علیلیک عبدالله و خواجه دوکه لیک کمال، چاپ اندازان و پهلوانان مشهور اندخوی به شمار می روند.

عمدتاً بزکشی به مناسبت روز های ملی و محافل رسمی و عنعنوی در شهر میمنه مرکز فاریاب با شرکت و شور و هلهلهٔ هزاران تماشاچی برگزار میشود.

گفتنیست بازی بزکشی در اکثر شهر های شمال افغانستان برگزار میگردد. پهلوانان (چاپ اندازان) تنومند با اسپ های چابک و قوی خود به مصاف هم میروند و هر کسی که بُز را به دایرهٔ حلال انداخت، مستحق نمره میشود و برای آنها پول نقد و تحایف داده میشود در بازی بزکشی، اسپ ها رول عمده دارند و هر اسپی که هوشیار و چابکتر بود، سواری خود را به هدف میرساند و برنده میگردد.

نمایی از بازی بزکشی در افغانستان

گوره ش (پهلوانی)

گوره ش kurash کشتی - گلاویز شدن دو نفر با هم که یکدیگر را بزمین بزنند برای زور آزمایی.

گوره ش : کشتی، پهلوانی، بز کشی ، قباغ (نشانه زنی) جزٔ حیات باشنده گان شمال کشور عزیز ما افغانستان به شمار رفته ، بدون این بازی ها زنده گی در بین آنان ارزش و اهمیت خود را از دست میدهد.هر گاه در سمت شمال کشور محافل سرور و خوشی برگزار گردد بدون بازی های که گفته آمد بی معنی جلوه میکند.

در اینجا گزارش مراسم پهلوانی و کشتی گیری را که تقریباً یک قرن گشته در شهر آقچه ولایت جوزجان بوقوع پیوسطه ، بیان میداریم . این گزارش منظوم جزییات پهلوانی را کاملاً واضح میسازد. این سرود در هر مجلس سرور و خوشی از طرف هنرمندان به حیث یک میراث رزمی ، توأم با موسیقی خوانده میشود.این قلم این سرود را در سال ۱۳۳۵هجری قمری زمانی که شاگرد صنف ششم مکتب ابتداییه قورغان اندخوی بودم ، از زبان خدایقل اندخویی خواننده محلی اینولا به لهجه محلی مردم اندخوی ثبت و شامل کتاب خلق در دانه لری (دردانه های خلق) نمودم. « ایماق»

میشکوله نی میشی یه تانگ ده کؤرگن توشی یه

اخچه توییدن خط کبلدی قوس نی اون ببشی یه

اورده ی له نی پتی یه چیغدی چپرکتی یه

اخچه تویدن خط کیلدی پالوانله نی آتی یه
اوغلاغ نی آله دی تای تَویه تینی قیلمه لای
بیش – آلتی نپر بؤلوو جنگله دن آلدی جای
داخل بؤلیبتی چیلله نر تیوه ده ی گولدیلله
اخچه یه کیتجاغ بؤلوو پالوانله مینن بیله
قدم اوردی کؤچه یه گل تیردی سیوتچه یه
ساعت بیر بجه ده بارو توشدي اخچه یه
سنگلاخ ده کی تاش یه قییل ین ، قلم قاش یه
قند و پلو نی اورو سورو باردي گوره ش یه
یوسفی لی له یمان بیرته سینی تاپه دی
میمانله کیلدی دییو قیر بیش نپر چاپه دی
آق- قیزیل سانله یه هوار دستر خوانله یه
قیرمیزی چاینَیله یه چای کیلدی میمانله یه
قره ویشکی سؤیلدی ینباشی دن اویلدی
چایدن فراخت بؤلدی پالوان تواغ قؤیلدی
بؤدنه، بیر سیقیم پر منی قیلمه دروه در
کؤتر اؤن صؤملی طلا بار دییو جر چیسی اوره دی جر
آشیغ اؤینه دی یوتتی آق بیله ییني توتدی
اؤن آلتی طلانگ بار دییو بیخی قولاغیم بیتدی
قؤلگینمده نقره تال الده ی وبرسه آلوو قال
خیزلَو تواغ نی آلدی خرَو بؤلمه قوروان چال
اؤرته یه قؤیو نان نی رپیغی جانه جاننی
اخچه یی جیله ی کییدیرو شَیلنتیردی قوروان نی
اَیلنتیردی اؤرته دن نا دید اوردی قرته دن

اۏن مېنگ نپر بار ایدی سیس چیغمه یدی بیرته دن
بۏدنه بیر سیقیم پَر کیلوو کیتدی سر وه سر
قوروان یه ته له وان دېیو جر چی سی اوره دی جر
بیر پیر یه قۏی صلا نی خۏش قیلدیله ، ملا نی
نۏش جانینگ قُروان چال حلال له دینگ طلانی
قره ویشکی سۏپیلدی قپتالیدن اۏپیلدی
طلا نی حلال له دی دوم تواغ قۏپیلدی
بۏدنه بیر سیقیم پر کیلوو کیتدی سر وه سر
بیش صۏملی طلا نگ باردیو جر چیسی اوره دی جر
بلاینی آله ی تۏره دیلیمنی قیلمه غۏره
دوم تواغ نی آلدی اندخۏیلی ملا جۏره
چۏپان قۏپی نی بغجاغ مری لریدن ساغ جاغ
ملا یه آدم دېسه دېوال له دن سېس چیغجاغ
سرپای یی بېش لې طلا تواغ نی آلدی مُلا
ملایه جۏره بۏلدی بوعلی لی عبدالله
موتری اېدی تکان کرکیدن آرتدی یکان
بوعلی لې عبدالله شانه گردانچی اېکن
غزل ایتوو قۏشه دی یاغ نی سوده ی ایچه دی
شانه یه آل جاغ بۏلو غیر یوزین توشه دی
تېیرمان نی دۏلی دن قۏرقمه گیینگ یۏلیدن
ملا هم الدَو – الدَو قۏیدی یریم بېلیدن
قۏلی یه ، تېز پر نیان چندان قیلمه یدی زیان
ملا « اپ » دېیو میندیردی اجو « عجب » توشدی اندیان
یمان نی کېنه سی یه شاتی نی زینه سی یه

« اپ » دییو بیر میندیردی
بیر پیر یه قۆی صلاحنی
نۆش جانینگ ملا جان
قره اۆشکی سۆپیلدی
ملا هم سر پای آلدی
یوسفی لی له یمان
سیوم تواققه قَراو
دنبوره ی یه تاقدیم تار
سیوم تواغ نی آلدی
قیوله « قبله » دن توردی شمال
الله یار یه ، قۆشیلدی
چَونی دن کپتر اوچدی
کمال « اپ » دییو کۆتر دی
یا پیریم خلیپه « خلیفه»جلال
مست آلوو میندی رماققه
یاریم نی چاقتی چیان
مست آلوو بیر میندیردی
قره اوشکی سۆپیلدی
« الله یار » سرپای آلدی
یوریشقنگ گه کپره ی پَل
چاریم تواغ مفت کپتدی
اله اۆرده ی پَتی یه
پالوانلی ختم بۆلدی
قولاغ سالینگ داستان یه

چیغوه کن سینه سی یه
خۆش قیلدیله ، ملانی
حلال له دینگ طلانی
قپتالیدن اۆپیلدی
سیوم تواغ قۆپیلدی
بیرته سینی تاپه دی
آلمیش نپر ، چاپه دی
کۆپ پغله یمن زار – زار
خَرو بۆلمه « الله یار »
چرچه ین بۆلسنگ دم آل
خوجه دوکه لی کمال
کپلوو قلا یه توشدی
قیر گز ایمانیم اوچدی
ینه آلمه پین ، ملال
« الله یار» سنگگه حلال
چندان قیلمه یدی زیان
اجو« عجب » توشدی اندیان
قپتالیدن اۆپیلدی
چاریم تواغ قۆپیلدی
منگگه کۆپ قیلمه پین چَل
قدرینگ اۆتدی« اۆلله ی کل »
چیغدی چپرکتی یه
قوروان «قربان » چال نی آتی یه
تیلفون اور باغ بۆستان یه

یقه سینی تانیتدی کُلّی اوغانستان یه
سوز – قیزیل سانلری رپیغ جانه جانلری
اجو اوری نی آلدی اندخوی نی پالوانلری
قیزیل المه نی نقشی تامده سَه یریدی بخشی
قؤی – قؤیه یلی ایناغه افسانه دن، گپ یخشی

ترجمه :

به تاریخ پانزدهم ماه قوس چندین دهه قبل از امروز در فامیل یکی از باشنده گان شهر آقچه ولایت جوزجان ، مراسم ختنه سوری به شکل شانداری تجلیل گردید.بدین مناسبت صاحب توی به تمام شهر و اکناف ، کارت دعوت فرستاد تا دوستان و پهلوانان در این مراسم اشتراک نمایند.میهمانان از هر شهر و قریه گروه گروه رهسپار شهر آقچه شدند. جارچی داخل میدان گردیده و با صدای بلند از پهلوانان دعوت به عمل آورد تا در کشتی و پهلوانی امروز اشتراک ورزیده ، طبق معمول طبق پهلوانی را از میدان بگیرند.

نخست طلای ده صومی به جایزه گذاشته شد. جهت بدست آوردن این جایزه ، پهلوان اندخویی به نام « قربان چال » داخل میدان شده ، طبق میوه را از میدان گرفت. این پهلوان نامدار بعد از گرفتن دعا و فاتحه بزرگان و محاسن سپیدان قوم ، جیلک آقچه ای را به تن کرده ، وارد میدان کشتی گردید و دورا دور میدان گشت و گزار نمود ، مگر از بین ده هزار تماشاچی یکی هم نتوانست با قربان چال داخل مبارزه شود ، بناً جایزهٔ طلای ده صومی، به قربان چال تعلق گرفت.

جایزهٔ دومی همچنان توسط جارچی اعلان گردید. این جایزهٔ طلای پنج صومی بود. طبق دومی را نیز یکی از پهلوانان اندخوی به نام « ملا جوره» از میدان نبرد برداشت و خود را آمادهٔ مبارزه ساخت. با این پهلوان ، عبدالله نام از قریه ی بوعلی سینا خواست مسابقه دهد. هر دو پهلوان داخل میدان مبارزه گردیدند . شتارتها بین این دو پهلوان رد و بدل شد. عبدالله خواست از تریک « شانه گردان » کار بگیرد ولی این طرز مبارزه کارگر نیفتاد و در نتیجه خودش به روی افتاد. ملا جوره از چالهای دیگری کار گرفته ، عبدالله را نقش زمین ساخت و مستحق جایزهٔ طلا گردید.

طبق سومی به میدان گذاشته شد. برای گرفتن این طبق شصت پهلوان

حاضر شدند، بالاخره این طبق را « الله یار» پهلوان از زمین برداشت و در مقابله با او ، کمال خواجه دوکو هی قد علم کرد. الله یار ، کمال را از سر پایش دور داده ، بر زمین کوبید و جایزه را از آن خود کرد.

عدم « ولک کل » باعث شد تا جایزهٔ چهارم نصیب پهلوان دیگری شود. در نتیجه افتخار قهرمانی به نام پهلوانان و کشتی گیران اندخوی تمام شد.

منبع : خلق در دانه لری (در دانه های خلق)، مؤلف : فیض الله ایماق ، کابل ، اسد سال ۱۳۵۹ خورشیدی.

***

خلق محبت نامه سی

افغانستانده یشه یدیگن اؤزبیك لرنینگ نقل قیلیش لریچه، یازی اسملی عاشق،

فاریاب ولایتیگه قره شلی المار قیشلاغیده دنیاگه کیلگن. او زیبا دیگن قیزگه عاشق بؤلیب، یار هجریده مجنون دیك شعرلر تؤقیب یورگن. یازی و زیبا گه نسبت بیریله دیگن عشقی شعرلر حاضرچه خلق خاطره سیده "سبز من" یاکه "سوزوان" قؤشیقلری نامی بیلن سقلنماقده. کوپچیلیك بؤلیب قالین، گیلم توقیلگنده، نوروز کونلری سومه لك پیشیریلگنده، چرخ ییگیریلگنده و یاورچاق تارتیلگن پیتلریده و باشقه تورلی یغینلرده خاتین - قیزلر بو لیریك قؤشیقلرنی اؤزیگه خاص دلربا کوی بیلن ایته دیلر.

روایت ایتیش لریچه، زیبا فاریاب ولایتی ده گی گلجان صیاد قیشلاغیده توغیلگن ایمیش. اونینگ آته سی قیپچاقلیك ملا آرتیق بؤلگن ایکن. عاشق ومعشوقه قبیله لری اؤرته سیده ازلدن ماجرالر موجود بؤلگه نی طفیلی یازی بیلن زیبا بیر بیرلری نینگ وصاللریگه پیتیشه آلمه ید یلر. یازی زیبانینگ هجری گه برداش بیره آلمه ی اوزیني اؤلدیره دی. او غوره یی یقینیده گی المار قیشلاغی قبرستانیگه د فن قیلینه دی. زیبا یازي نینگ هلاك بؤلگه نیدن خبر تاپیب، بیر نیچته دوگانه لری بیلن سیوکلی سی نینگ مزارینی زیارت قیلگه نی باره دی. قیزلر قیتیشه یاتگه نیده ، زیبا دوگانه لریگه : "بیر پاي کاویشیم قبرستان یانیده قالیبدی"، – دیب بهانه قیلیب، آرتیگه قیته دی وکتته

تاشنی باشیگه اوریب اؤزیني هلاك قیله دی.

یازی بیلن زیبا روایتیده قیزنی عمکی سی نینگ اؤغلی هم یخشی کؤریشلیگی حکایه قیلینه دی ، فاجعه دن خبر تاپگن بیگیت هم: ”مینی زیبا بیلن یازی قبرلری نینگ اؤرته سیگه کؤمینگلر“، – دیب وصیت قیلیب، اؤزینی اؤلدیره دی.

اؤزبیکستان ده هم یازی بیلن زیبا محبتی حقیده حکایه قیلووچی بیر نیچه واریانت لرگه ایگه لیرا-ایپیك داستان نینگ بارلیگی قید ایتیلگن. خصوصاً ، 1962 ییلده ”یاش گواردیه“ نشریاتی ”یازی بیلن زیبا“ نامی بیلن فیلالوگیه فنلری نامزادی آخوند جان صابروف تیارله گن داستان نی نشر ایتگن ایدی. داستان نینگ سؤز باشی سیده اثر بیرینچی مرته 1925 ییلده ر.مؤمن اوف تمانیدن اوچ قورغان ده گی پایتاق قیشلاغیدن یازیب آلینگن لیگی ، کیینچه لیك فولکلور شناس عالملر م.علویه و م. افضل اوف لر ایریم پرچه لرنی جمهوریت نینگ شهرسبز ، کتاب، چراقچی، دهنو ناحیه لریدن یازیب آلگن لیکلری حقیده معلومات بیریله دی.عالملر یازیب آلینگن داستان 19 واریانتگه ایگه بؤلیب ، اونده واقعه لر معلوم سوژیت چیزیغي آرقه لی باغله نه دی. کمبغل بیگیت یازي نی زیبا نینگ آته سی پاینده بای اونی الده ب ایشله ته دی، اما قیزینی اونگه بیرمه یدی. ایککی سیویشگن لر اؤز بخت لری اوچون کوره شه دیلر. اولر پاینده بای دن هم ، اوشه بیر نینگ پادشاه سی عبد الله خان دن هم اوستین چیقه دیلر و مراد مقصد لریگه بیته دیلر.

افغانستانده یشاوچی اؤزبیکلر ایجادیده گی یازی و زیبا نامی بیلن علاقه دار اثرلر ایسه اولاً ژانر جهتدن ”یازی بیلن زیبا“ داستانیدن فرق قیله دی. اگر داستانده سیویشگن لر سرگذشتی بیلن باغلیق واقعه لر حکایه قیلینسه ، افغانستان لیك اؤزبیکلر نینگ ایجادی ده گی ”سوزوان“ قوشیقلری فقط لیریك شعری

پرچه لردن عبارت.

البته، قشقه دریا، سرخان دریا ولایتیده سقله نیب قالگن ”یازی بیلن زیبا“ داستانی وافغانستان اوزبیکلری نینگ ”سوزوان“ ،« سبزه وان » قوشیقلری

اؤرته سیده تاریخی یقینلیك سیزیله دی. داستان ده گی ایریم لیریك پرچه لر نینگ مضمونی، قافیه له نیشی ، توزیلیشی قوشیق نمونه لریگه اوخشه ب کیته دی. شونینگ اوچون هم افغانستانده و اؤزبیکستانده یشاووچی اؤزبیکلر نینگ آغزه کی ایجادی نی مکمل تیکشیریش ایریم مهم خلاصه گه کیلیش امکانینی

بیره دی، دیگن فکرده میز.

افغانستانده یشاووچی اؤزبیکلر کویله گن قؤشیقلرده عاشق و معشوق نینگ یوره ك دردی و المی عکس ایتگن. اما اولر نینگ همه سینی هم فقط عشقی یونالیش ده گی لیریك شعرلر صفتیده قبول قیلیش تؤغری ایمس. خلق تمانیدن یره تیلگن، بعضاً یازي بیلن زیبا اؤرته سیده گی مناسبتگه علاقه سی یؤق تؤرتلیکلر هم شو تورکومدن اؤرین آلگن حاللر اوچریدی. خصوصا‘‘سبز من’’ قوشیقلری آره سیده توی ، عزا مراسملریده ، حتی عادی دم آلیش فرصتلریده ایتیله دیگن قؤشیقلر بار. اولرنینگ قه ی طرزده مذ کور تورکومدن اؤرین آلگه نینی ایضاحله ش مشکل ایمس. سوز وان قؤشیقلرینی کویله گن قؤشیقچیلر کیزی کیلگنده ینگی تؤرتلیکلر هم یره تگن لر و کویله یاتگن قؤشیقلر گه قؤشیب اجرا ایتگنلر. کیینچه لیك بو ینگی تؤرتلیکلر سوزوان تورکومیدن مهم اؤرین ایگلله ب قالگن. سوز وان لر عمومًا عیال لر، خاتین- قیزلر تمانیدن ایتیله دی.

افغانستان اؤزبیکلری تامانیدن ایتیله دیگن قؤشیقلر توری خیلمه - خیل بؤلیب، بو قؤشیقلر غزل، بیت، نقش، یاریار، اولن، نای- نای ، تؤره و باشقچه نامل بیلن معلوم و مشهوردیر. و سبز من قؤشیقلرني ایسه یازی و زیباگه نسبت بیرگنلر.
سبز من قؤشیقلری نینگ یارقین خصوصیتلریدن بیری اولرده یازی بیلن زیبا اسملری نینگ قیته-قیته تکرارله نیشی دیر. تینگلواوچیلرده بو قؤشیقلر ایککی سیویشگنلر نینگ اؤزیگه خاص دیالوگیدن یاکه محبت موضوعیده گی ایتیشولردن عبارت، دیگن توشینچه حاصل قیله دی. اولر نینگ ایریم لریده عاشق و معشوق اوزاق دوام ایتگن ایریلیکدن سؤنگ اوچره شیش اشتیاقیده

ایکن لیکلری کویله نه دی:

چؤلده کؤرد یم چؤل بؤری نینگ اوییني،
ساغینیب من یازی جان نینگ اؤزینی.

ساغینسم – ساغینمه سم ایرته کیلر،
سولگین آلیب سوپیره ی آق یولینی.

هر بیر قؤشیق ایتووچی شخص اؤزینی یازی یاکه زیبا اؤرنیده تصور قیلگن لیگی هم قؤشیقلر مضمونیدن سیزیلیب توره دی. قیزیغی شونده که، قؤشیق توقیاتگن خلق شاعرلری اؤز ناملری نینگ یاشیرین قالیشینی افضل کؤرگنلر و اؤز حیاتلرینی روایت قهرمانلری نینگ تقدیری بیلن تینگ قؤیگنلر. اؤتمیش روایتیده گی اساسی قهرمان یازی نینگ اؤز سیویکلي سیدن واز کیچیشي مطلقا ممکن بؤلمه گن حادثه ایکه نینی انیق بؤلگه نی حالده، ایریم تؤرتلیکلرده وفاسیزلیك حقیده عهد و پیمان نینگ بوزیلیشی حقیده حکایه قیلینه دی:

دروازنگیز دروازمگه باقه دی،
اؤرته سیدن آب زمزم آقه دی.
آب زمزم سوویدن ایچگن یازی،
خاتین آلیب زیبا دن کیچگن یازی.

معلوم بؤله دی که، اؤز سیویکلیریدن اجره لگن معشوقه لر ایریلیك درد لرینی قؤشیقلر ده عکس ایتتیریشگه اورینگن لر. سبز من قؤشیقلری اؤزی نینگ موضوع دایره سیگه خلق آره سیده کینگ ترقلگن لیریك تؤرتلیکلرنی هم قمره ب آله دی. بونده ی پرچه لرده عادی محنتکش ییگیت یاکه قیز نینگ حیاتی حقیده گی ایچکی حس – تویغولری عکس ایته دی. استعدادلی یاشلر طبعیت واقعه حادثه لری بیلن انسان حیاتیده گی مشترك نقطه لرنی تاپیشگه و بدیعی گوزه ل شعرلرده عکس ایتتیریشگه حرکت قیله دی. بو مقصدنی عملگه آشیریشده آنه طبعیت ده گی دریا و تاغلر، آت و نار تویه لر، قلدیرغاچ و طوطی قوشلردن زیرك لیك بیلن فایده له نه دیلر:

دریا نینگ نریاغید ن سوو کیله دی،
سوو بیلن ایککی اؤردك تینگ کیله دی.
اؤردککه اؤردك مناسب، غازگه غاز،
بیگیت گه قللیغ مناسب، قیزگه ناز.

خلق آغزه کی ایجادی ده گی اثرلر نینگ مهم خصوصیت لریدن بیری اولرده اجتماعی حیات حقیده گی فکر- ملاحظه لر نینگ عکس ایتیشیده دیر. محنتکش خلق نینگ ایجادیگه خاص لیریك اثر لرده هم موجود شرایطدن نالیش، اجتماعی تینگسیز لیك نی قاره له ش روحی یققال سیزیلیب توره دی. سبز من قؤشیقلرده

رویابگه چیقمه گن آرزولر پایمال بؤلگن بخت حقیده آیتیلگن قؤشیقلر کم ایمس:

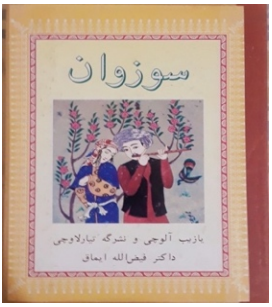
آق گل ایدیم ، قیزیل گل گه چتد یلر،
غریب باشیم بندی قیلیب ساتدیلر،
باریب ایتینگ آنم مینن آتم گه،
مینی ساتیب، نی مراد گه ییتد یلر.

شونی ایتیب اوتیش جایزکه، بیز«ایماق» ۱۹۸۰نچی ییلده کابلده چاپ بولگن (خلق دردانه لری) مجموعه سیگه «۷۰ » گه یقین سوزوان قوشیقلرینی دری چه ترجمه سی بیلن جایلشتیرگن ایدیک . سونگی ییللرده گی توپله گن سوزوان قؤشیقلریمیز ایسه، ۲۰۰۳نچی ییلی تاشکنددە « سوزوان» نامی بیلن علیحده کتاب شکلیده چاپ بؤلدی. بو کتابده «۳۸۷» سوزوان قؤشیقلری اورین آلگن.
خلص، سبز من قؤشیقلری افغانستانده یشاووچی اؤزبیکلر بدیعی آغزه کی ایجادی نینگ عجائب نمونه لری دیر. بو قؤشیقلر فقط یازی و زیبا حقیده گینه ایمس، بل که کیزی کیلگنده حیات گوزه للیکلردن بهره آلیب ییرید یگن، وقتیده

آرزولر آغوشیده مست بؤلگن، شو بیلن بیرگه بعضیده موجود تورموش قیینچیلیك لریدن عذابده قالگن، اما کیله جککه ایشانچ بیلن قره ش حسینی یوقاتمه گن یازیلر و زیبالرحقیده گی قؤشیقلردیر. اولرنی اوقیش کتابخوانگه ذوقلی دقیقه لر انعام ایته دی، دیگن امید ده میز.

داکتر فیض الله ایماق

***

سوزوان

داستان رقت بار و هیجان انگیز عاشقانه ی (یازی و زیبا) همانند داستانهای سیاه موی و جلالی، وامق و عذرا، لیلی و مجنون وغیره در اذهان پیر وجوان، زن و مرد ولایات فاریاب، جوزجان و بعضی از ولایات دیگر اوزبیک زبان، نقش بسته و اثراتی به جا گذاشته است. این سرود ها به نام (سوزوان) یاد می شود.

داستان عاشقانه ی یازی و زیبا یکی از آثار بدیعیست که طی سالیان دراز در قیصار و بنابر گفته ی بعضی از ریش سفیدان، در(قریی) المار ولایت فاریاب به وجود آمده است. در این داستان، ماجرای عشق آتشین دختر و پسری تمثیل می گردد که با وجود سنن کهن محیط که چون زنجیری بر دست و پای آنان کشیده شده بود، در پرتو محبت از شور ونشاط ، با سرودن دوبیتی های لطیف،

این داستان را به وجود آوردند.

یازی – پسر صوفی درویش بوده، در قریه ی قوش تیری المار حیات به سر زیبا) شد. بنابر) می برد. او پسر رمه داری بود که عاشق دختری به نام اختلافات قومی که بین پدر زیبا و یازی پیدا شد، یازی نتوانست به وصال برسد. بالاخر، خود کشی کرد و زیارت او به نام زیارت حضرت یازی در

بالای کوه «غوری قره ی» المار واقع است و زیارتگاه خاص و عام می باشد.

زیبا، دختر ملا آرتیق قیپچاقی بوده، پدرش مالدار بود و سالها پیش از امروز

در صیاد گلجان المار چشم به جهان گشود.

زیبا که یازی را دید، عاشق او شد، بالاخر، محبت زیبا و یازی ادامه پیدا کرد ولی به وصال نرسیدند. زمانیکه زیبا شنید یازی از خاطر او دست به خود کشی زده ودر کوه غوری قره یی المار دفن است همراه خواهر خوانده هایش به زیارت یازی رفت و بعد از زیارت، واپس به طرف اقامتگاه خود روانه شد، هنوز قدمی چند از زیارت یازی دور نشده بود به خواهر خوانده هایش

بهانه می کند که کفش های خود را در زیارتگاه فراموش کرده است.

به این بهانه واپس بالای قبر یازی می رسد و توسط سنگ بزرگی به سر خود میکوبد و بدین ترتیب به حیات خود خاتمه میدهد.

پسر عموی زیبا که عاشق دیرینه ی زیبا بود از خود کشی زیبا آگاه شده، او نیز به حیات خود پایان میبخشد. او قبل از مرگ توصیه کرده بود که جسد او را بین قبر زیبا و یازی بگذارند، بنابر توصیه ی او، جسدش دربین قبر یازی وزیبا گذاشته می شود .

می گویند پدر زیبا در موسم زمستان، گوسفندان خود را در« بیرکه »ی قیصار می برد، از همین جاست که در بعضی از دوبیتی های یازی از بیرکه قیصار یاد آوری شده است .

داستان منظوم یازی وزیبا به (سوزوان) مشهور است که عموماً توسط زنان با شور و هیجان زاید الوصف در وقت بافتن قالین، پختن سمنک، آرد کردن غله توسط دستاس خوانده می شود.

این هم نمونه چند از دوبیتی داستان منظوم یازی و زیبا :

آتگه میندیم قؤلیم ییتمس یالیگه

صدقه بؤلَی، لب گیننگنی خالیگه

داد و بیداد، آته – آننگ قؤلیدن

رحمی کیلمس، مین غریب نی حالیگه

زیبای عزیزم ! قربان خال لبت گردم. من حالا سوار اسپ شدم، اما دستم به یالش نمی رسد و همچنان از دست پدرت داد و فریاد میکشم که چرا به من غریب و بیچاره ترحمی ندارد و بر شیشه ی امیالم سنگ یأ س می زند.

آق اوزوم ـ قیزیل اوزوم، غجوم غجوم
سفرگه کیتیب باره دی، یلغوزیم
اولتیرگن کتته ـ کیچیک قول کوتارینگ
ساغ باریب، سلامت کیلسین یلغوزیم

رخسارمحبوبم که مانند انگور سرخ است، راهی سفر میباشد. ای مردم ! به حق عزیزم دعا کنید تا او از سفر به خیر وعافیت بازگردد.

آق آتینگدن، بوز آتیم یخشی راق
تیلپه گیندن کله پوشیم، یخشی راق
بیر نیچه نا مردگه محتاج ایتگونچه
چرخ ایگیریب، نان بیگه نیم یخشی راق

ازاسپ سپیدت اسپ زرد سمنم، و از کلاهت ،کله پوشم بهتر است.از اینکه محتاج هر نامرد شوم، بهتر است با ریسیدن چرخ، امرارحیات نمایم.

آه دیدیم، ای واه دیدیم کویدیم خدا
عشق اوچون کوپ جانیمدن تویدیم خدا
لیلی و مجنون نی کورماقده ایدیم
لیلی و مجنون دن، بدتر قیلدینگ خدا

ای خدای من! ازعشق محبوبم داد و فریاد زیاد کشیده و حتا از جانم سیر شدم . به آرزوی دیدن لیلی ومجنون بودم، لیکن روزگارم را از این دو دلداه بدتر گردانیدی.

***

دکلمهٔ سوزوان

CD

https://soundcloud.com/haris-ahmad-206603903/sets/68l05ivqpm6b?fbclid=IwAR0z7hppBYX9qGyUwtwz_BU53PdWDdS6Z0nVZrsuU1nn4-zcehVLQvwmr3A

دکلمهٔ دو بیتی های منظوم یازی و زیبا به نام « سوزوان »
به صدای داکتر ایماق و انابت ایماق
لطفاً CD را
(کلیک کنید)
***
گونی ترکستان
https://cenubiturkistan.files.wordpress.com/2010/12/savzivan.pdf
« دوامینی اوقوینگ »

گونی ترکستان

کتاب سوزوان

(pdf)

یازی و زیبا داستانیدن قؤشیق نمونه لری

یازیب آلوچی و نشرگه تیارلاوچی:

داکتر فیض الله ایماق

***

مقاللر (ضرب المثللر)

وطن ، وطنپرورلیک، انسان پرورلیک، تیل، یخشی لیک، مرد لیک، نیک بین لیک، تؤغری لیک، آته – آنه، فرزند تؤغریسیده گی مقاللر :

* اَیتمس سؤزدن قه یت، آیتر سؤزنی آیت

اخترسنگ تاپرسن، قؤله
سنگ بیتر سن

* اختر گه نینگ حرکت ده ·

* برکت، کوپچیلیک ده ·

* بلیغ نینگ زنده لیگی سوو بیلن ·

* بیلی باغلیغ نینگ کؤنگلی باغلیق ·

* بیگانه اوی ، قرانغو ·

* بیر باشگه بیر اؤلیم ·

* بیر دروازه بیکیلسه، مینگ دروازه آچیله دی ·

* بیر قؤل بیلن آفتابنی یاشیریب بؤلمس ·

* برادرلیک، برابرلیک ·

* بازارگه بار، بختینگنی کؤر، اویگه کیریب تختینگ نی کؤر ·

* باله لیک اوی بازار – باله سیز اوی مزار ·

* باله ییغله مه سه، آنه سوت بیرمه ید ·

* باله عزیز، تربیه سی اوندن عزیز ·

* باشگه توشگن نی کؤز کوته رر ·

* باشگه بلا نیردن کیلر، ایککی برماق، تیلدن کیلر ·

* باشقه نینگ مس قازانیدن، اؤزینگنی قاره قازانینگ یخشی ·

* بلبل چمن نی سیور، آدم وطن نی ·

* بوغدای نانینگ بؤلمه سه، بوغدای سؤزینگ بؤلسین ·

* وطن نینگ ویرانه سی، عمر نینگ غمخانه سی ·

* گردنینگ گه پیچاق قؤییلسه هم ، توغری سؤزله ·

* گل بته سیده عزیز ·

* دَمینگ باریده یؤل تانی، نانینگ باریده ایل تانی ·

***

دؤستلیک و دشمنلیک حقیده ، مقاللر:

ضرب المثلهاییکه راجع به دوستی و دشمنی گفته شده است.

* دؤستنی آغریتسنگ، دشمن شاد
بؤلور.
آزرده ساختن دوست، باعث
خوشنودی دشمن میگردد.

* دؤستینگ کونگلی قالگونچه،
دشمن نینگ بؤینی اوزیلسین.
به جای آنکه دوستت را آزرده خاطر سازی، بهتر است گردن
دشمن را از تنش جدا کنی.

* دؤستسیز باشیم ـ توز سیز آشیم.
شخص بیدوست، به غذای بی نمک میماند.

* یاولشماق آسان، یره شماق قیین.
دشمنی سهل است ، اما آشتی مشکل.

* یامان دؤست ـ قاره بولوت سایه سی.
دوست بد ، به منزلهٔ ابر سیاهست.

* یامان دؤستدن، قیرده یاتگن تاش یخشی.
از دوست بد جنس، سنگ سنگلاح بهتر است.

* دؤستلیکنی اوزگننی، قاتل دیدیلر.
آنکه رشته و پیوند دوستی را از بین میبرد
اورا قاتل خطاب میکنند.

* اشکمبه دن گؤشت بؤلمس،
دشمن اصلا دؤست بؤلمس.
شکمبه گوشت نمیشود، دشمن، دوست.

* کییم نینگ ینگی سی یخشی،
دؤست نینگ ـ ایسکی سی.
کالای جدید و دوست قدیم بهتر است.

* مینگ پولینگ بؤلگونچه،
بیر دؤستینگ بؤلسین.
از اینکه هزار پول داشته باشی،
بهتر است یکتا دوست داشته باش.

***

ضرب المثل های تورکی اوزبیکی
عدالت،انصاف وانصاف سیزلیک حقیده مقاللر
ضرب المثل هاییکه درباره ی عدالت ، انصاف و بی انصافی گفته شده است:
* پاره خور، بیش قؤلینی آغزیگه تیقر
رشوتخوار، پنج انگشتشرا به دهان خود فرو میبرد
* پاره خور- حرامخور
رشوتخوار حکم حرامخوار را دارد
* پاره خورنینگ ، توبه سیدن قؤرق، موغامبیرنینگ ییغیسیدن
از توبه ی رشوت خوار وازگریه ی فریبگر بترس
* پاره خورنینگ قؤلی تؤرته ، کؤزی ـ بیشته
رشوتخوار چهار دست و پنج چشم دارد
* ساتووچی سککیزگه ساتمه یدی ، آلووچی آلتیگه آلمه یدی
فروشنده به هشت نمیفروشد، خریدار به شش نمیخرد
* سوو کیلتیرگن ـ خواروزار، کؤزه سیندرگن ـ عزیز
آنکه آب می آورد، خواروزار ، آنکه کوزه می شکند، عزیز است
* تیگیرمان نوبت بیلن
آسیاب ، با نوبت است
* تماشا ـ کؤرنیکی ، زمانه ـ زور نیکی
همانطوریکه زمانه از زورمندان است ، نابینایان هم تماشاگرند
* تاغده گی کیلیب، باغده گینی قوویبدی

کوه نشین آمده، صاحب باغرا از باغش رانده است
* تورکستانده قوی بیر افغانی ، کیله ـ کیله اؤن بیر افغانی
گوسفند در تورکستان یک افغانی قیمت دارد ، هر قدر دور شوی، به یازده افغانی میرسد
* تؤنغیزدن اؤق اَیه مه
از کشتن خوک در حضرمباش

***

الّه

(للو)

للو – سرودیست که مادر جهت خواب دادن طفلش، آنرا به خوانش میگیرد.

اله – اله جانیم بالم

یاتیب قالگین جانیم بالم

اله بؤلگین کؤزیم نوری

قربان بؤلسین جانیم بری

یاتیب قالسین ناز اویقوگه

یاتیب قالگین ساز اویقوگه

اله – اله جانیم بالم

یاتیب قالگین جانیم بالم

اله قیلیب باقه ی سینگه
طومار آلیب، تاقه ی سینگه
قیغولرنی یوته ی سینگه
قربان بؤلیب، کیته ی سینگه
اله – اله جانیم بالم
یاتیب قالگین ، جانیم بالم

اله دیمن یاتیب قالسنگ
گل یاستیققه ، باتیب قالسنگ
گل یاستیقنی کؤترگنده
گل لرنی سین ستیب قالسنگ
اله – اله جانیم بالم
یاتیب قالگین، جانیم بالم

جانیم قیلسم ، سینگه فدا

رحمت قیلسین سینگه خدا
یکه لیکده، بؤلگین دوا
یالغیزلیکده، سندور شفا
اله – اله ، جانیم بالم
یاتیب قالگین ، جانیم بالم

مکتب باریب سباق اؤقی
اویگه کیلیب ، ینه اوقی
اوقیب بؤلیب، منصب آلسنگ
ینه خلقه ، خذمت قیلسنگ
اله – اله ، جانیم بالم
یاتیب قالگین، جانیم بالم

وطنگه صداقت قیلسنگ
زار آننگگه راحت بؤلسنگ
خدادن امید وار بؤلسنگ
ایل و خلقه، خدمت قیلسنگ

اله – اله، جانیم بالم

یاتیب قالگین ، جانیم بالم

ترجمه :

للو

للو للو پسر جانم

خوابد برد ، پسر جانم

برو به خواب نور چشمم

جانم قربان تو شوم

خوابت برد نازنیم

خواب و ناز و خواب شیرین

للو- للو پسر جانم

خوابد برد ، پسر جانم

للو گفته ، سیلت کنم

بگردنت طومار دوزم

از خاطرت، غمها کشم

قربان تو شوم، جانم

للو – للو ، پسر جانم
خوابد برد، پسر جانم

للو میگم ، خوابد برد
گل بالشت ترا خورد
گل بالشت، بردارمت
گل را گلم ، پاشان کند
للو - للو، پسر جانم
خوابد برد، پسر جانم

جانم شود، بر تو فدا
رحمت کند برتو خدا
در تنهایی ، شوی دوا
در جدایی، باشی شفأ
للو- للو، پسر جانم
خوابد برد، پسر جانم

مکتب برو درست بخوان

در کلبه ات تکرار بخوان

منصب بگیربعد از تحصیل

بازم کنی خدمت به خلق

للو – للو ، پسر جانم

خوابد برد ، پسر جانم

به وطنت ، صداقت کن

به مادرت ، کرامت کن

امیدوار باش، از خدایت

خدمت بکن به مردمت

للو - للو، پسر جانم

خوابد برد ، پسر جانم

نوت : این قلم « ایماق» این سرود للو را از زبان دختری به نام فوزیه صفا که ۱۸ سال داشت ودر بیش کپۀ قیصار زنده گی داشت ، سالها قبل ثبت نمود، شامل کتاب (خلق دردانه لری – در دانه های خلق) نمودم.

***

کیلین سلام (طنز آمیز)

چینغیراققه گئل آسیب ، کیلین کییاوگه مناسب،

کیلین – کییاو گه بیر سلام !

گردنی آش تخته ده ی ، ساقالی آق پخته ده ی،

گوررینگ بایگه بیر سلام !

کیسه سیده خُرما سی ، کؤزیده بار سُرمه سی ،

لعلی بایگه بیر سلام !

چیننی گه گل قؤیدیرگن ، الماس گه جان ایندیرگن ،

پتره سازگه بیر سلام!

دروازه سی گوم ایتگن ، آوازه سی روم کیتگن،

سواد سیزگه بیر سلام!

ماشین لری شقیر لر، کاووش لری تَقیرلر،

خیاط خانگه بیر سلام!

برماغی زووالـه دیک، ایاغی گیلمالـه دیک،

الوَستیگه بیر سلام!

تامده یاتگن پاده ده ی، ایککی لینگی خاده ده ی،

لینگ دراز گه بیر سلام!

یؤرگن قرًی بؤری ده ی، آغزی تام نینگ تؤری ده ی،

سودخور بایگه بیر سلام!

قیـزیـل طلا خـرجلـه گـن، تؤیگـه طلا صرف له گن،

بابا سیگـه بیر سلام!

دروازه گه دپ بیر گن، اوچ اولوس گه گپ بیرگـن،

تاغـه سیگـه بیر سلام!

اؤلـتیریشـــی پیتاب ده ، ایکـکـی کـؤزی کتاب ده،

اَبـــه سیگـه بیر سلام!

آق مسجد پنجـره ســی، ییگیت لـر شجـره سـی،

آتـه سیگــه بیر سلام!

آق دیوال نینگ پرده سـی، خاتین لر سرکرده سـی،

بووسـی گـه بیر سلام!

اله قاپ نینگ بورجیده ی، شلپنگ قولاق گورجی ده ی،

دایـه سیگـه بیر سلام!

هنگره ده گی پخالده ی، یوگوریب یورگن شغالده ی،

اویلاوو سیزگه بیر سلام!

زلفیگه گل لر آسگن، اویی پوپه نک باسگـن،

سان سـیز قـیزگـه بیر سلام!

تاقیچه سی پوپَکلیک، ایگنه لری ایپک لیک،

ایرکه قیز گه بیر سلام!

***

یار – یار

ایلده یده گی ییگیت لر یؤلنی باشلنگ ، یار- یار

کیکسه – کیکسه خاتین لرتؤینی باشلنگ ، یار- یار

کیکسه – کیکسه خاتین لر باریب کیلینگ یار- یار

ایککی یاقنی کؤندیریب، تؤینی قیلینگ یار- یار

کیچه سی جَوچی کیتدی آیدین اوچون یار- یار

آیدین نی تؤی قیلماقچی آغم اوچون یار- یار

جَوچی لرگه آته سی ، جواب بیردی یار- یار

آیدین گه هم آنه سی ، خبر بیر دی یار- یار

قطار- قطار تیوه گه تؤی آرتینگلر یار- یار

تاغده یورگن سورو دن قؤی آرتینگلر یار- یار

امباره گی بوغدایدن قاپ تؤلدیرینگ یار- یار

آیدین جان آته سینی، تیز کؤندیرینگ یار- یار

اوزین –اوزین ارغمچی تارتیشه یلیک یار- یار

اؤلنگچیلر کیلگونچه، آیتیشه یلیک یار- یار

های- های اؤلنگ، های اؤلنگ آی آچیلگن یار- یار

کیلین کیلگن حویلی ده، گل آچیلگن یار- یار

تؤرده توشلگن قالین نینگ بیرگلی من یار- یار

آغم بیلن کیلین نینگ بلبلی من یار- یار

آته سی نینگ باغی نی باغله دی قیز یار- یار

ایلاتی نینگ آغزینی، یاغله دی قیز یار- یار

آته سی نینگ آبرویی نی ، سقله دی قیز یار- یار

بوغچه سینی باغینی باغله دی قیز یار- یار

کیترمنگه اؤزینی ، شه یله دی ، قیز یار - یار

ییغله مه قیز- ییغله مه، اوی سنیکی یار- یار

پنجره لیک آیینه لیک، تام سنیکی یار- یار

پنجره لیک، آیینه لیک تام مبارک یار- یار

اؤز بؤییینگگه مبارک ، یار مبارک یار- یار

های های اولنگ ،های اولنگ ،آی باتمه سین یار- یار

کیلین کیلگن کیچه لر، تانگ آتمه سین یار- یار

اره وه نینگ ته گیگه، سیپدیم کییک یار- یار

کیلین ینگم کیگن لری ، به ری ، اپک یار- یار

اره وه نینگ دیگیری لرزان بیردی یار- یار

قوم و قریندداش ایکن، ارزان بیردی یار- یار

***

قیزیل- قیزیل یوزلری

گل لاله یانیده، گل گه اوخشه ب توره میز

بؤینیمیز گه گل آسیب، آغه جانیم کؤره میز

گل چرباغین آره له ب، گل خیمچه دن توته میز

گل خیمچه سیدن توتیب، گلنی هیدله ب اؤته میز

باغ ایچیگه بارگنده، گل خیمچه سین اوز منگلر

گل خیمچه سینی اوزیب، آغم کؤنگلین بوزمنگلر

آهسته قؤییینگ قدمنی، گللر پایمال بؤلمه سین

گل گه آزار بیرمنگلر، آغم کؤنگلی قالمه سین

ییگیت آغم بؤیلری، گل خیمچه گه اؤخشه یدی

قزیل- قیزیل یوزلری، گل خیمچه گه اؤخشه یدی

ییگیت آغمگه اؤله ی، خاص اَ لفده ی بؤیی بار

اؤزی بؤییگه مناسب، گلده ی قیزگه تؤیی بار

***

آقه ره شیرین تیلیمنی

اقه ره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی

امان بـؤلـسه کؤره میز، باغده گی باغ گُلیمنی

کیچـکینه چـنار میسن، آسیلسه، سینر مـیسن

!بونچه : کیته من ، دیسن اَیریلسم تینر میسن؟

اقه ره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بُلبلیمنی

امان بؤلـسه کؤره میز، باغده گی باغ گُلیمنی

آتنگ اَنار ایکـدیمی ، تگیگـه سوو سیپدیمـی

باشینده گی تاقینی سیور یارینگ تیکدیمـی ؟

اقه ره شیرین تیلیمنی، آلیب کی(ل) بلبلیمنی

امان بؤلـسه کؤره میز، باغده گی باغ گُلیمنی

سـرپل اؤزی هوا دار، درخت لـری میوه دار

تا اؤزینگدن بؤلمه سه، کیم نُقصیگه روادار ؟

اقه ره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی

امان بـؤلسه کؤره میز، باغده گـی باغ گـلیمنی
تیره ی نی اوچگینه سی، پسته نینگ پوچگینه سی
آدمنی اؤلدیره دی، نـگـار نینگ کیچگینه سـی
اقه ره شیرین تیلیمنی، آ لیب کی (ل) بلبلیمنی

امان بؤلسه، کؤره میز، باغده گی باغ گلیمنی
هوکیزینگنی باقه میز، شاخیگه گـل تاقه میز
تماغینگ نینگ تگیگه اؤن بیرته شمع یاقه میز
اقه ره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی
امان بـؤلسه کؤره میز، باغده گـی باغ گلیمنی
قیزل رؤمال بیلیزگه ، مین نیمه دییه ی سیزگه
بیر کولیب قره مـه یسیز، همه گناه اؤزیـزگه
اقه ره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی

امان بؤلسه کؤره میز، باغده گـی باغ گلیمنی
یوقاریدن کیلـه من، نوروز گُـلین تیـره من
تیرگن نوروز گلیمنی دوگانه مـگـه بیره من

اقه ره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی

قیزیل المه نینگ نقشی، تامده سه یره یدی بخشی

راستی سینی مین آیتسم،همه دن جانان یخشی

اقه ره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی

امان بؤلسه کؤره میز، باغده گی باغ گلیمنی

منبع :«خلق دُر دانه لری» کریل خطیده باسیلیب چیققن کتاب، مؤلف دوکتور فیض الله ایماق، تاشکینت شهر، غفور غلام نشریاتی، ۱۹۸۶ – نچی ییل.

***

(ایرتک)

بیر بار ایکن، بیر یوق ایکن،قدیم زمانلرده بیر کمپیر بار ایکن.کمپیرنینگ بیر کل اوغلی بارایکن.کلنی،اویگه کیرسه، آنه سی اورر ایکن دشتگه چیقسه،بچه لر اورر ایکن.کل بونده ی حیاتدن بیزیب:"بو کونیمدن اولگه نیم یخشی"-،دیب چولگه چیقیب کیتیبدی. کیته ویریبدی،کیته ویریبدی،چرچب،هاریب باشینی بیر تاشگه قوییب اویقوگه کیتیب قالیبدی.بوجای تخت بیلن بخت دیگن ایککی قوش نینگ جایی ایکن. بیر وقت تخت بیلن بخت اوچیب کییلیب، قره سه لر که، جایلریده بیر کل بچه اوخله

ب یاتیبدی.

تخت ، بختگه : کوه تنگدن کتته بیر تاش کیلتیریب،کل نینگ اوستیگه تشله یمن،ییرگه کیریب کیتسین، دیدی.

بخت:

-یوق اونداغ قیلمه. او بیچاره چرچب کیلیب بو ییرده اوخله ب قالیبدی. یخشیسی،کیل،سین هم اوتیب راستیدن قره، مین هم اوتیب راستیدن قره ی،

ساغه ییب، توریب کیتسین، دیبدی.

قوشلر اونینگ راست تمانیگه اوتیب اونگه قره بدیلر. کل اویقودن اویغا نیب قره سه که،کلی یخشی

بولیب،خوشروی ییگیتگه آیله نیب قالیبدی.
کل خداییگه شکرلر قیلیب:
-ایندی خدا مینگه بیردی. شو یولدن کیته ویره ی،نیمه بولر ایکن؟ دیبدی.

کل چولگه کیته ویریب،کیته ویریب،بیر بلند لیکدن آشیب،ینه بیربلند لیککه چیقیبدی.قره سه،اوزاقدن بیر شهر کورینه دی.شهردن شاوقین و غله-غوله سیسی کیله دی. شهر ایچیگه کیریب بارسه،بو یورت نینگ پادشاه سی اولگن ایکن. رعیت دولت قوشینی اوچیریب،بو قوش کیم نینگ باشیگه قونر ایکن، دیب سازوسرود قیلیب اولتیرگن ایکن. بیر قوش اوچیب کیلیب،کل نینگ باشیگه قونیبدی. کل قوشنی قولی بیلن هر قنچه اورسه هم،قوش ینه کیلیب کل نینگ باشیگه قونه ویردی.بونی کورگن رعیت کلنی کوتر- کوتر قیلیب عزت،حرمت بیلن پادشاهلیک تختیگه اولتیرغیزیبدیلر.اولگن پادشاه نینگ بیر قیزی بار ایکن. اونی ینگی پادشاهگه نکاحله ب بیریبدیلر. اره دن آلتی- ییتتی آی اوتیبدی. کل ارگده خاتینی نینگ یانیده چای ایچیب،خیال سوریب اولتیرگن ایکن،یانیده گی ملکه، اونینگ خیال سوره یاتگه نینی په یقب:

-توره م! قیسی خیالگه باتدیلر؟- دیب،سوره بدی.

- ای ناقص العقل خاتین!بونی سوره ب نیمه قیله سن؟دیبدی شاه.
- مین سوره می،کیم سوره سین؟آخر،مین سیزنینگ محرمینگیز بوله من.سیز سرینگیزنی مینگه آیتمه سنگیز، مین سریمنی سیزگه آیتمه سم، اونده، کیمگه آیته میز؟ دیبدی ملکه.

پادشاه ملکه نینگ کونگلینی آغریتمسلیک اوچون بیر بهانه اویله ب تاپیب:

-مین پادشاه نینگ اوغلی ایدیم.بیر کونی وزیرلرنینگ اوغیللری بیلن آوگه چیققن ایدیم. بیر آونی قوله ب، بوییرگه کیلیب قالدیم. تقد یر ایکن، بخت قوشی مینینگ باشیمگه قونیب،سیندیک گوزه ل و صاحب جمال قیزنی مینگه اوچره تدی. اوشه یارو دوستلرنی ایسله ب ، خیالگه باتیب قالیبمن، دیبدی پادشاه.

ملکه اونگه :

-ای پادشاهیم بو گپ ،خیالگه باتیشگه ارزییدیگن گپ ایمس ایکن- کو. بویاغی آلتی آی،او یاغی آلتی آی،همه سی بولیب اون ایککی آیلیک گپ ایکن. اونداغ بولسه آلینگ باجه خاننگیزنی،آرتینگ جبهه خاننگیزنی، دوست و برادرلرینگیزنی کوریب کیلینگ،دیبدی.

-ای مینینگ دانا ملکه م،مین سینگه آیتیشگه باتینه آلمه گن نیتیمنی سیزگه نینگگه آفرین!باجه خانه بیلن جبهه خانه نینگ حاجتی یوق.قیرق کون مینگه رخصت بیرسنگ،اوزیم آت قمچی بولیب،باریب یارودوستلریمنی کوریب کیله من،دیبدی شاه. کیین آتینی ایگرله ب، بیر خورجینگه دنیا- دولت سالیب،قیلیچینی بیلیگه باغلب، اورنیگه وزیرینی قوییب،قیرق کونگه رخصت آلیب،اوز شهریگه قره ب یولگه توشیبدی. باریب،اولگی یاتگن جایگه،تخت بیلن بخت نینگ جاییگه آتدن توشیب اوزه لیبدی. بیروقت کوزی اویقوگه کیتیب قالیبدی. شو پیتده تخت بیلن بخت اوچیب کیلیب قره سه،جایلریده ینه اوشه کیشی اوخله ب یاتیبدی. شونده تخت بخت گه:

مینینگ آیتگه نیمنی قیلمه دینگ. منه ،آتینی باغله ب، چرچب ینه مین بیلن سینینگ جاییمیزده اوخله ب یاتیبدی. بو د فعه قوی مینی، باریب کوه تنگدن کتته بیر تاشنی کیلتیریب، اوستیگه تشله ی، دیبدی.

بخت بولسه:

-یوق، اونداق قیلمه. یخشیسی ایکاویمیز هم اوتیب چپ تمانیدن بیر قره یمیز،او- ینه اصل حالتیگه قه یتیب، کل بچه بولیب قاله دی، دیبدی.اولر شونده ی قیلیبدیلر.‘‘پادشاه‘‘ ینه اصل حالیگه، کل بچه گه آیله نیبدی.بیر پیت اویقودن

اویغانیب قره سه،ینه اولگیده ی کل بچه بولیب قالیبدی. او اوزی نینگ بو حالینی کوریب‘‘خدا

میندن بو عزتنی آلدی‘‘دیب،ییغله ب آنه سی نینگ آلدیگه جونه ب کیتیبدی.
کل آنه سی یشه یاتگن ویرانه کلبه سیگه کیلیب،‘‘آنه جان، منه مین کیلدیم‘‘،دیب آنه سینی چه قیریبدی.آنه

سی:‘‘جانیم، بالم» دیب،یوگوریب آلد یگه چیقیبدی.

-بالم،قییرلرده یوریب سن؟آننگ اورگیلسین سیندن. یولینگه قره ی- قره ی،کوزلریمنی قرغه لرچوقیدی-

کو!دیبدی ده،آنه سی اوغلینی بغریگه باسیب:

-نیمه قیله ی،اویگه کیرسم،سیز اوردینگیز،دشتگه چیقسم،بچه لر اوردی، آخر جانیمدن تویيب، قاچیب کیتیشگه مجبور بولدیم- ده،آنه جان، دیبدی کل.-منه قضام تولمه گن ایکن،آیله نیب- آیله نیب،ینه آلدینگیزگه

قه یتیب کیلدیم.
(بو گپ شوییرده تورسین. گپنی ایندی کل نینگ خاتینی، ملکه دن ایشیتینگ.)
اوشنده کل خاتینیدن قیرق کونلیک رخصت آلیب کیتگن ایدی.اره دن آلتی آی اوتدی. پادشاهدن داو- درک یوق.‘‘شاهیمگه بیران گپ بولدی میکن؟‘‘- دیب،تشویشدن اوزینی قویه رگه جای تاپالمه ی، آخری ایرینی ایزله ب چیقدی.
ملکه قیرقته کنیزگه ایرککچه کییم کییدریب،اوزی هم ایرککچه کییم کییب ایرینینگ یورتیگه قره ب یولگه توشیبدی. با لاخر،ایری یشه یاتگن شهرگه ییتیب کیلیبدی. شهرنی کوچه مه- کوچه اختیریب ایرینی تاپالمبدی آخری شهر حاکمی نینگ آلدیگه باریبدی.او حاکمگه:
- مین فلان یورت نینگ شهزاده سی من. مین شهرمه-شهر یوریب،هر شهرده بیر مدرسه قوردیره من. مینگگه بیر مدرسه لیک جای بیرینگ ، دیبدی.

-حاکم اونگه بیر مدرسه لیک جای بیریشنی نفرلریگه بویوریبدی.
کیین ملکه شهر جرچی سینی تیله تیب اونگه:
’’مین بیر مدرسه قوردیرماقچی من. بو ایشگه مین بیتی یاشردن بیتمیش یاشرگچه همه ایرککلرنی مردکارلیککه آله من. سین بو حقده بوتون شهرگه جرسال‘‘،دیبدی.
بو گپنی جرچیدن ایشیتگن شهر اهالیسی ایرته دن ایشگه کیله باشلبدیلر.
ملکه بو ایشدن مقصدی مردکارلر ایچیدن ایرینی ایزلب تاپیش ایدی. هر کونی مردکارلیککه کیله یاتگن کل نینگ همسایه لری بیر کونی کل نینگ اوییگه باریب آنه سیگه:
- فلان یورتدن بیر شهزاده کییلیب شهریمیزده مدرسه قوردیرماقده.
بیتی یاشردن بیتمیش یاشرگچه همه او بیرگه ایشگه باره یاتیبدیلر.
اوغلینگیز بیکار،ایرته دن او هم بیز بیلن ایشگه بارسه،نیمه بوله دی؟- دیبدیلر.
کمپیر اولرگه:
- یخشی گپ،ایرته دن اوغلیم هم سیز بیلن ایشگه بارسین،دیبدی.
کمپیر نینگ اوغلی بولسه آنه سی نینگ گپیگه کونمه ی:
- بارمیمن،بارسم مینی بچه لر اوره دی،دیبدی.

- باره سن دیدیم می، باره سن!قچانگه چه بیکار اوییده قرنینگنی سیلب یاته سن؟دیبدی کمپیر اوغلیگه.

ایرته سی همسایه نینگ باله لری وقت کیلیب کمپیرنی اویغاتیبدی.کمپیر ایسه اوغلینی اولرگه قوشیبدی.

مردکار لر ایش بیلن مصروف.شهزاده ایسه اولرنینگ ایچیده یوریب هر بیرینی دقت بیلن کوزدن کیچیررایکن.بیرکونی شهزاده مردکارلیککه کیلگن بچه نینگ آلدیگه کیلیب اونگه تیکیلیب قره بدی. کل بچه نینگ کوزلرینی ایری نینگ کوزیگه اوخشه تیبدی.‘‘اونی ایشدن کیین آلیب قاله من،گیگه سالیب گپلریدن تانیب آله من‘‘،- دیبدی اوزیچه.
آقشام ایش توگبدی. شهرده مردکارلرنینگ آلدیگه کیلیب اولرنینگ پولینی بیریب،کل بچه گه ایسه:
سین بو کیچه مینگه مهمان سن،ایرته هم ایشله،ایککی کونلیک پولیگنی بیر

ییرده بیره من،دیبدی.
کل ایسه:
- یوق، کیچه قالالمیمن ،آنم یککه، دیبدی.

خلص،شهزاده کل نی آلیب قالیبدی.
- قیرق کنیزاوچون قیرقته خیمه،شهزاده اوچون ایسه علیحده خیمه اوریلگن ایکن. ملکه کنیزلریگه:
- سیزلرنانلرینگیزنی ییب،خیمه لرینگیزگه باریب دم آلینگلر.مینیگ خیمه مگه قراوول قویمنگلر،دیبدی.
کیین کلگه قره ب:

- سین مین بیلن طعام ییسن، دیبدی.
کل:
- یوق، شهزادم،سیز اوزینگیز ییه قالینگ،مین سیزدن قالگه نینی ییسم هم بوله ویره دی،دیبدی
ملکه:
- یوق،اونداغ بولمه یدی. اوز آغزینگ،اوز قولینگ. سین اوزآلدینگدن ییسن، مین اوز آلدیمدن، دیبدی شهزاده.
بالاخر ملکه کلنی کوندیریبدی. ملکه ایککی کوزینی کل نینگ کوزلریدن اوزمس ایکن.کل نینگ کوزلری ملکه گه تانیش، لیکن کل نینگ کله سی و بشقه جایلری ایریگه هیچ هم اوخشمه یدی. طعام ییگندن کیین ملکه کلگه قر ه ب:
-نیمه اوچون جیمسن؟ گپیر،دیپدی.
کل شهزاده گه دردینی آچیب:
-ای شهزادم مینی گپیر تیریب نیمه قیله سیز؟ اویگه کیرسم،آنم اورردی،کوچه گه چیقسم،بچه لر،-دیب گپ باشله ماقچی بولیبدی. لیکن ملکه اونینگ گپینی کیسیب:
– بوگپلرنی قوی. یخشی- یاماندن گپیر.تورت آغیزیالغاندن گپیر، دیبدی

-شهزادم،جیم اولتیرگه نی قویمه دینگیز-ده.اوند ه مینینگ یلغانیمگه قولاق سالینگ،دیبدی ،-کل بچه.
-قنی،ایشیته من،دیبدی شهزاده.

کل اوز سرگذ شتینی شونده ی باشله بدی:
-آلدین آیتگه نیمدیک ،اویگه کیرسم،آنم اورردی،کوچه گه چیقسم بچه لراورردی.بو کونیمدن اولگه نیم یخشی دیب، چولگه چیقیب کیتدیم.
شهزاده م،بو گپلریم همه سی یلغان،ینه ایشانیب اولتیرمنگ، دیبدی کل.

-یلغانلیگینی بیلیب توریبمن،نیمه گه ایشانر ایکنمن؟دیبدی شهزاده.
-یول یوریب،یول یورسم هم مول یوریب،کیلیب،کیلیب بیرجایده سوسب،آچیقیب یاتیب قالیبمن. بیرپیت ا ویغانیب اورنیمدن تورسم،کلیم ساغه لیب باشیمگه ساچ چیقیب قالیبدی.
کل،باشیدن کیچیرگنلری نینگ همه سینی بیرمه- بیر شهزاده گه آیتیب بیردی. ملکه کل بچه برچه بو دولت وعزتنی تخت بیلن بختدن تاپگه نینی بیلیبدی. کیین او کلنی کنیز لری نینگ آلدیگه باشله ب کیلیب اولرگه:

-قیرقته خیمه اورینگ،آتلر اوچون قیرقته آخور توزه تینگ،دیبدی. کیین شهزاده کلنی آتلرنینگ یانیگه قوییب هر لحظه کیلیب اوندن خبر آلیب توریبدی. بوجای تخت بیلن بخت نینگ جایی ایکن. کیچه سی تخت بیلن بخت اوچیب کیلیب،تخت بختگه:
-مینینگ آیتگه نیمنی قیلمه دینگ،منه،کل کیلیب،آخری بوییرده خیمه اوریب،آتیگه آخور قیلیب، اوزیگه بو ییرنی وطن قیلیبدی،دیبدی.
بخت:
-بو مزه نگ نینگ ایشی. یخشیسی کیل سن هم، مین هم اونینگ راست تمانیدن اوتیب قره یمیز،توزه لیب توریب کیته دی، دیبدی.

کیین تخت بیلن بخت اونینگ راست تامانیدن اوتیب،یوزیگه کولیب قره ب اوچیب کیتیبدی. کل ینه ساغه ییب، باشیگه ساچ چیقیبدی. ملکه کیلیب قره سه، کل ساغه لیب،آت یانیده یاتگن ایکن. کیین شهزاده نوکرلریگه:
بو ییردن همه میز کوچیب کیته میز. قوییننگ کل شو ییرده قاله ویرسین،دیبدی.

شونده ی قیلیب شهزاده اوز یورتیگه قه یتیب باریبدی. او، ینه ملکه لیک کییمینی کییب برچه ارکان دولتگه، بوگون شاه سفردن قیته دیلر،استقبالیگه چیقینگ،- دیب خبر بیریبدی. وزیرلر ملکه فرمانیگه اساسا"پادشاه نینگ استقبالیگه چیقیبدیلر. اونگه چه کل اویقودن اویغانیب،هوشیممی،توشیم،-دیب

،خرسند بولیب یانیده تورگن آتنی مینیب پادشاهلیک یورتیگه قره ب یولگه توشیبدی. شهر دروازه سیده ارکان دولتی اونینگ استقبالیگه تورگن ایکنلر.وزیرلر شاهنی آلیب اونگه تعظیم قیلگندن کیین،کیلتیریب تختگه اولتیرغیزیبدیلر.

-شاهیم بیزنی کوپ انتظارگه قویدینگیز.سفرینگیز اوزا ققه چوزیلدی،دیبدی وزیرلر تملق بیلن.

پادشاه:
-هنوز هم کوپ جایلرگه باره آلمه دیم، دیب اوز حرمیگه شاشیلیب کیریب کیتیبدی.اویده خاتینی چاینی دمله ب،جاینی توشب قویگن ایکن. اوزی ایسه تاقچه دن بوغچه سینی آلیب اوزینی گوللیککه سالیب،گویا پادشاه نینگ کیلگه نیدن بیخبرده ی،اونی آچیب- یاپیپ اولتیریبدی.
پادشاهگه خاتینینی بو ایشی یاقمه ی:
-ایشینگ شونچه ضرورمی،مینگه قیا هم باقمه یسن،دیبدی،- اچیق بیلن.

-سیز میند ن قیرق کونلیک رخصت آلیب،آلتی آی کیتدینگیز بوندن معلوم بوله دی او ییرده میندن هم یخشیراق یارینگیز بار ایکن-ده،دیبدی ملکه اوزینی گوللیککه سالیب.
-ای مینینگ گوزه ل ملکه م،آلتی آیدن کیین اوز یورتیگه بارگن شهزاده اوچون قیرق کون نیمه، آلتی آی هم مهمانلیک ییشیگه کفایت قیلمسلیگیگه عقلینگ ییتمه گنگه حیرانمن،- دیبدی کل بچه عیار لیک قیلماقچی بولیب.
- راست آیته سیز،شاهیم،خیراتلرده باشینگیزنی چیبینلرینی قوریقله ب یورگه نینگیزنی مین هم کوردیم،دیبدی،-ملکه کولیب.

آه! مینینگ وفالی ملکه م،مینی ایزلب بارگن سین میدینگ؟آیت جانیم، بو گپدن بشقه لرنینگ خبری یوقمی؟-

دیبدی شاه کولگیدن آغزینی ییغالمی.

-مین ایدیم، شاهیم،مین ایدیم. خاطر جمع بولینگ بو سردن میندن بشقه نینگ خبری یوق.بوند ن بویان بونده ی یلغاننی گپیرمنگ،- دیبدی ملکه.

شونداق قیلیب ایکاولری اوز مراد- مقصدلریگه یئتیبدیلر.
ایسله تو:
مین بو ایرتکنی ۱۳۴۱قویاش ییلی اندخوی شهر، قورغان علاقه دارلیگی (حاضرگی وقتده شهر- تومن مقامیگه ایگه بولگن) باغبوستان- لافی قیشلاغیده استقامت قیلگن عمکیم مرحوم عبدالعزیز بای تیلیدن یازیب ، ۱۳۵۹ییل خلق دردانه لری کتابیگه کریتگن ایدیم. عمکیم نینگ یاتگن جایلری جنت فردوس بولسین، آمین.

دوکتور فیض الله ایماق

***

ایرککلر تامانیدن ایتیله دیگن قؤشقلر

(دوبیتی هاییکه از طرف جوانان خوانده میشود)

خوشدار ایدیم اؤزیگه،
قره – قره کؤزیگه.
بیر کؤریب دیدارینی

حیران بؤلدیم اؤزیگه.

دانه – داننگدن،
کیله من گلخانگدن.
بؤساغنگه باش قؤییب
تیلب آلی آننگدن.

دنبوره چلالمه یمن،
قؤلیمگه آلالمه یمن.

زیبا جان نینگ قؤلیدن
اؤییمگه بارالمه یمن.

دهقان هیده یدی قؤشدی،
هیده گن جایی بؤشدی.
دهقانگه «هارمه» دیسنگ
اؤلگونچه وقتی خوشدی.

دیوال اؤستیگه دیوال،
دیوانه بؤله ی دیمن.
قؤلینگده ایپک رومال
یانینگده اؤله ی دیمن.

دمبوره نگنی مین چَلَه ی،
هر نَرسه بؤلسه تالی(طالع).
جلوه قیلیب کیله سن
اؤزیم بلانگنی آله ی.

رنگ تشله دیم قَلمگه،
اؤلتیر بیدیم گیلمگه.
خُمار- خُمار کؤزلرینگ
ارزیدی مینگ عالمگه.

میمنه جان یؤل بؤلسین،
تیکانلری مؤل بؤلسین.
هر تیکان نینگ باشیده
زیبا جان بلبل بؤلسین.

سنگلاخده کتته تاش،
کیلیب کیتدی قلم قاش.
باریب آنه سیگه آیت

قیلیب قؤیسین کیسگن.

***

قره قوش

قرا قؤش کیلدی درختگه قؤنگه نی،
عزراییل کیلدی جانیمنی آلگه نی.
عزراییل، آق یؤزینگدن اَیلَنه ی
بیر فصل قؤی یارو دؤستیم کؤرگنی.

یار دیدیم یار ادا قیلدی مینی ،
عقیق ایدیم کَهربا قیلدی مینی.
اَولی عشق بیلن آلدی مینی
آخری غَمخانه گه سالدی مینی.

یارگینم رومال یوباردی آسمانی،
اؤچیگه تؤگیب یوباردی اؤسمه نی.
اؤسمه سی خراب ایکن هیچ تؤتمه دی
وعده سی یالغان ایکن،بیر اؤتمه دی.

یؤقاری بارسم ، بؤیم نینگ باغی بار،
قییرگه بارسم، شؤ اؤلیم نینگ داغی بار.
های ،اؤلیم،قه ییرگه بارسنگ بؤزر سن
گُلنی قؤییب، غنچه سینی اؤزر سن.

کوچه دن اؤتاتبیدیم ، چارله دی قیز،
چَرخی نینگ طنابیگه باغله دی قیز.
شونچه کی جیگیله دیم، قویمه دی قیز
آخری نالیشیمگه ، ییغله دی قیز.

کؤککینه کفتر بؤله یلیک بیز ایکاو
هواگه پرواز قیله یلیک بیز ایکاو.
ایککی دریا بیرقوشیلیب کیلگنده
دریاگه کؤپریک بؤله یلیک بیزایکاو.

کؤککینه کفتر ایدیم اَوله دیلر،
آته – آنم شهریدن قوله دیلر.
آته – آنم شهریده بیر گل ایدیم
چمنده سَیره ب یاتگن بلبل ایدیم

***

آتگه مینینگ عسکرلر

تینگری آ تینی آ یتیب، چاریاربا صفا

اولیا لر نی آیتیب .

دوست عسکرلر، دوست قاچمنگلر

خفه بولمنگ کوپ ییغله منگ، ازلده قسمتده باردور

شاهیمردان شاه صفه ، شاهلر کیلیب اوینه سین،

اوریشگه کیتگنلرنی ، شاهیمردان قوللە سین.

دوست عسکر لر ، دوست قاچمنگ لر

خفه بولمنگ کوپ ییغله منگ، ازلده قسمتده باردور

شو کورینگن قاره یاغاچ ، «محمد امین» بیک نی باغیدور

اؤرته سیدن آققن سای ، دشمن لرنینگ قانی دور

دوست عسکرلر ، دوست قاچمنگلر

خفه بولمنگ کوپ ییغله منگ، ازلده قسمتده بار دور

بو جایلرده کیم یاتگن ، عسکر باله لر یاتگن

بغرینی تاشگه بیریب ، عرضین الله گه آیتگن

دوست عسکر لر، دوست قاچمنگلر

خفه بولمنگ کوپ ییغله منگ، ازلده قسمتده بار دور

تخته کوپریک اوستیدن ، ”قل خواجه مت“اوتینگ- می؟

سین بیگم نی اولدیریب ، مرادینگگه ی یتینگ – می؟

دوست عسکر لر ، دوست قاچمنگلر

خفه بولمنگ کوپ ییغله منگ ،ازلده قسمتده بار دور

بیگیمیز باتور- باتور ، اطلس کورپه ده یاتور

دشمنلر نی کورگنده ، مثل ایلاندیک چاپور

دوست عسکر لر ، دوست قاچمنگل

خفه بولمنگ کوپ ییغله منگ، ازلده قسمتده بار دور

بو تاغلر بلند تاغلر ، قار یاغسه، کمر باغلر

غریب اولسه کیم ییغلر، غریبگه غریب ییغلر

دوست عسکر لر ، دوست قاچمنگلر

خفه بولمنگ کوپ ییغله منگ ،ازلده قسمتده بار دور

بو قوشیق تورکستان زمینی چار روسیه عسکرلری باسیب آلگن چاغیده،اولر ظلمیدن جبر کورگن عادی خلق تمانیدن بیتیلگن.

بو قوشیقنی مین «ایماق» ۱۳۴۵ قویاش ییلده اندخوی شهریده استقامت قیلووچی ابو مسلم خراسانی لیسه سی تحویلداری عبدالعزیز دن یازیب آلگن ایدیم.

***

جومباق – تاپتی متل (چیستان)

*آت دن بلند، پشکدن پست

از اسپ بلند و از پشک ، پست

(آت نینگ ییگری – زین اسپ)

* ا یلت ایتدی، اِیتیب کیتدی

روشن شد و گم شد

(ایگنه – سوزن)

*آنه دن توغیلگنده ی، بیچاققه تؤغری کیله دی

زمانیکه از مادر تولد شد، در گردنش کارد مانده میشود

(قوزی – بره)

*اؤتگه توشسه، یانمس، سووگه توشسه، آقمی

اگر به آتش افتاد ، نمی سوزد، اگر به آب افتاد ، آب نمی برد

(سایه)

*اوچ بیش =۱۵، ایککی اوچ = ۲۰

سه پنج پانزده، دو هفده، سه بیست

(بیگیرمه – بیست)

*اوزاقدن قره سم یلدیر – یلدیر، یانیگه بارسم ، قلف و زنجیر

از دور دیدم ، درخشان، نزدیک شدم قلف و زنجیر

(تربوز)

*اؤزی بیر گز، حکمی مینگ گز

خودش یک متر، حکمش – صدایش هزار متر

(ملتیغ – تفنگ)

*اویاقی تاقچه، بو یاقی تاقچه، اوستیده ، اله بؤغچه

آنطرفش طاقچه ، اینطرفش طاقچه، بالایش بوغچهٔ ابلق

(پسته)

*ایچی اوندیک، اؤستی قاندیک، اؤلتیریشی عبد الله خاندیک

مابیش مانند آرد، بیرونش مانند خون، قواره اش مانند عبد الله خان

(جیگده – سنجد)

*بیر نرسه بار اؤته دی، آیاق قؤلینی توته دی، ایندی کیلسه، کؤره سن، کوله – کوله ، اؤله سن!

چیزی هست، میگذرد، پای و دست خود را میگیرد، اگر آمد می بینی، خنده کرده می میمیری!

(میمون – شادی)

*بؤیی بیر سانتی، قرسی، قیرق سانتی

قدش است یک سانتی، چادرش چهل سانتی

(ایگنه – سوزن)

*بو یاقی تاغ، او یاقی تاغ، اؤرته سیده ، سریغ یاغ

اینطرفش کوه، آنطرفش کوه، مابینش روغن زرد

(ینغاغ – چارمغز)

*پست گینه تاغدن قار یاغر

از کوه پست ، برف می بارد

(ایلک)

*تاقچه دن توشدی، آغزی آچیلدی

از طاقچه افتاد، دهنش باز شد.

(قیچی)

*تام اوستیده تریغ، ایرته کؤرسم ، هیچ نرسه یؤق

بالای بام ارزن را دیم ، فردا دیدم هیچ چیز نبود

(یولدوز – ستاره)

*تگی تغاره، اوستی نغاره، بیر گلی لاله، مینگ گلی پیچک

زیرش تغاره، بالایش نغاره، یگ گلش لاله، هزار گلش پیچک

ییر، آسمان، آی ، یولدوز (زمین ، آسمان، مهتاب، ستاره)

*تؤدیم ، تؤرگه تشله دیم

سیر شدم ، پیشروی خانه انداختم

(ویقو – خواب)

*تیلی یؤق حیوان

حیوان بی زبان

(بلیق – ماهی)

*زرگلم ، زردار گلم، قاقه ی دیسن،آغیر گلم

زرگلیم – زردارگلیم ،اگر بتکانم ، سنگین گلیم

(ییر و آسمان – زمین و آسمان)

*زو – زو باره دی، زو – زو کیله دی، الحمد اؤقیدی، چیغیل تؤقیدی

زوز و کنان میرود، زوز و کنان می خواند، غربال می بافد

(اری – زنبور)

*شیپ ایتدی، شبرغان کیتدی

شیپ کرد و شبرغان رفت

(ایگنه – سوزن)

*صندوقچه تؤله میخچه

صندوقچه پر از میخچه

(آغیز ، تیش – دهن و دندان)

*قازوق اوستیده ، قار تورمس

هیچگاه بالای میخ ،برف ایستاد نمیشود

(تاووق تخم – تخم مرغ)

*قاره اوی نینگ ایچیده، قاپلان گولدیرله یدی

در بین خانه تاریک ، شیر، میغُرد – صدا میکشد

(تیگیرمان – آسیاب)

***

باله لر قوشیقلری و اوییِنلری

(سرود ها و بازیهای أطفال)

احمدا صمدا :

سرود عامیانه (امه تا – صمه تا) یکی سرود هایست که در بین أطفال ولسوالی های ولایت فاریاب مروج است. ۵- ۶ طفل همسن و سال در یکجا جمع شده ، دست همدیگر را گرفته، بشکل حلقه در می آیند و یکجا این سرود را به آواز بلند میخوانند و میرقصند.

این قلم « ایماق» این سرود را در سال ۱۳۵۰ خورشیدی از زبان حفیظ الله خیری باشندۀ قریۀ باغبوستان قورغان اندخوی ثبت نموده، شامل کتاب (خلق در دانه لری) کردم:

امه تا – صمه تا

دروازنگیز بلنتا

دروازه دن آشه یلی

قالین – گلم توشه یلی

قالین – گلم اوستیده

مرجان ایپک ایشالی

مرجان اپپک تویگونچه

عوض مرجان کیلگونچه

عوض مرجان نینگ زلفی

تیمور قلعه نینگ قلفی

تیمور قلعه آچیلدی

توگمه لریم ساچیلدی

توگمه نی تیره – تیره

قناتلریم قه یریلدی

قنات بیرینگ اوچه یلی

آستانه گه توشه یلی

آستانه نینگ قیزلری

قیزیل – قیزیل یوزلری

حسن حسین اوریشدی

قیزیل قانگه بولشدی

قیزیل قاننی کیم ایچدی

اله گورجیلر ایچدی

اله گورجی نیرگه قاچدی

باریب خندققه قاچدی

خندق بوتیدن توتدی

ترجمه:

احمدا – صمدا

دروازه ات بلند است

از دروازه بگذریم

قالین گلیم هموار نیم

بالای قالین گلیم

ابریشم مرجانی بتابیم

تا که ابریشم تابیده شود

عوض مرجان میرسد

زلفک عوض مرجان

مانند قفل قلعه آهنین است

قلعه ی آهنین باز شد

موره های گردنم پاشید

تا که موره ها جمع کنم

بالهایم کج شد

بال بدهید پرواز کنیم

و به آستانه برسیم

دختران آستانه

رخسار سرخ دارند

حسن حسین جنگیدند

به خون غوطه ور شدند

خون ایشان را که خورد

تازی های ابلق خورد

تازیان کجا رفتند

به خندقها گریختند

خندق از پاهایشان گرفت

***

آفتاب چیقدی عالمگه

(آفتاب بر آمد روز شد)

این سرود را اطفال در بهاران ، زمانیکه آفتاب طلوع کرد ، به شکل دسته جمعی به خوانش میگیرند. زمانیکه آسمان ابر آلود و بارنده گی باشد، این سرود خوانده نمیشود.
این قلم این سرود را از زبان دختر هشت ساله به نام محبوبه یاد داشت گرفتم. محبوبه در قریهٔ علی چوپان شهر مزار شریف با فامیلش زنده گی داشته، شاگرد یکی از مکاتب ابتدایی آنولا بود.

آفتاب چیقدی عالمگه
یوگوریب بار دیم خالمگه
خاله – خاله ، آچ قالدیم
خالم ایتدی : چؤپچی تیر
چؤپچی تیردیم، بیر قوچاق
نان پیشیردی ، قیرق قوچاق
خلقه بیردی، میناقچه
مینگه بیردی، تیرناقچه
چیپیب اوردیم ، ایشککه
باریب تیگدی، تیشیککه
قری بابم ، کیلسینلر
مله تونین، کیسینلر
مله تونین، کیب آلیب
بازار شبگه بارسینلر

ترجمه:

آفتاب برآمد ، روز شد
رفتم نزد خاله ام
خاله ام گفت: چوپ بچین
من یک بغل چوب چیندم
او با این چوب، چهل بغل نان پخت
نان را به مردم زیاد داد
به من نان داد، به اندازهٔ ناخن
آنرا انداختم، نزدیک دروازه
نان خورد، به سوراخ درواره
بابای پیرم بیایند
چپن مله یی خود را بپوشند

با این چپن، مله یی
شب بازار را تماشا کند
***

چیقمه چقیلداغ (جرنگانه)

سرود و بازی « جرنگانه» در بین اطفال باشنده گان ولایت فاریاب به خصوص اولسوالی اندخوی زیاد شنیده میشود.
نخست کودکان به ترتیب قد، دو – دو نفر ایستاد میشوند و انگشتان دستان خود را از بین انگشتان رفیق مقابل خود میگذرانند.
مانند دو نجاری که با اره ٔ دوسره چوبی را اره کنند و در این وقت اطفال که ۲-۲ نفر تقسیم شده اند یکجا ای سرود را میخوانند:

بو اره
بو تیشه
چقمه – چقیلداغه
ایپک سر اندازه
ترجمه :
این اره
ای تیشه
جرنگانهٔ منست
سر انداز ابریشیمین منست.
***

قلدیرغاچ قناتینگ یتتی قولاچ

(غوچی که بالش هفت قولاچ است)
موسم سرما میگذرد، بهار فرا میرسد . در این وقت غچی ها در فضای پر طراوت و خوش هوای بهار، به ترنم می آغازند و در سقف خانه ها و منازل برای خود آشیانه میسازند.
اطفال از دیدن ای غچی ها ابراز خوشی نموده، خطاب به آنها این سرود را میخوانند:

قلدیرغاچ
قنتاتینگ یتتی قولاچ
باره سن
کیله سن

سیمرغ مامم
ساقینه می
کؤزلری
بیراقینه می؟...
ترجمه:
غچی جان!
بالت هفت قولاچ هست
اینقدر
میروی
و
می آیی
آیا
بی بی سیمرغ
جور و تیار است
چشمانش
بهبود یافته است؟!
نوت:
اطفال به این نظرند که غچی ها در موسم سرما ، در زیر بال سیمرغ خواب میشوند و در بهاران به جاهای گرم میروند. سیمرغی که غچی ها را زیر بال خود نگهمیدارد، چشمانش کور است . از همین سبب است که اطفال احوال چشم سیمرغ را از غچی می پرسند.
***

باغان – باغان

(سرود رمه)
این سرود توام با بازی خاص توسط یکعده اطفال خوانده میشود.
در این بازی ۱۵ طفل خرد سال بدو گروپ تقسیم شده ، به شکل دایره ایستاد میشوند و دستان همدیگر را زنجیر آسا میگیرند. اعضای این دو گروپ از بین خود دو شخص را به حیث بیگ « کلان» انتخاب می کنند. این بیگ ها در یک قسمت دایره ، با اعضای خود ایستاد شده، از همدیگر چنین سوال میکنند:
باغان – باغان، (باغان باغان)
جانیم باغان. (جانم باغان)

قوئلر نیرده؟ (گوسفندان گجا اند؟)
اله تاغده .(در کوه ابلق اند)
نیمه ایه دی؟ (چه میخورند؟)
اوت ایه دی.(گیاه میخورند)
نیمه بیره دی؟(چه میدهند؟)
سوت بیره دی.(شیر میدهند)
سوتی نیرده ؟(شیرش کجاست؟)
سوتلاغیده ،(در شیر دان هست)
قتیغی نیرده؟(ماستش کجاست؟)
قتلاغیده (در ماستدانیست)
یاغی نیرده؟ (روغش کجاست؟)
یاغلاغیده (در روغندانی قرار دارد)
انگیر می – جونگیر ؟ (صدای جرس کاروان)
در اینجا بیگ دوم یا (انگیر) میگوید ، یا (جونگیر)
اگر (انگیر) گفت انگیر انگیر .... گویان با اعضای خود یکجا از بین دستان اعضای گروپ اول میگذرد. روی اعضای دو گروپ که قبلاً به طرف داخل دایره بود ، بالاخره، به بیرون دایره دور میخورد و بازی بدین ترتیب خاتمه می یابد.
سرود رمه را از زبان دختر ده ساله به نام نادره که در اولسوالی قورغان اندخوی زنده گی داشت ، ثبت کرده، داخل کتاب (خلق دردانه لری) نمودم.
***

یامغیر گدایی کیلدی
(سرود باران)

اگر در فصل بهار ، باران نبارید ، یکعده اطفال خورد سال ، در بالای چوبی کالای کهنه و جنده پوشانده، بدین ترتیب به خانه های همسایه ها رفته،طلب نذر میکنند و این سرود را دسته جمعی به خوانش میگیرند:
یامغیر گدایی کیلدی
عصاسینی چلیب کیلدی
توروه (توبره) سینی آسیب کیلدی
ترجمه:
گدای باران آمد

با تق – تق عصا چوب خود
توبره در گردن دارد
اعضای خانواده ها زمانیکه صدای گدای بارانی را شنیدند، قبل از آنکه توته نانی، و یا هم مشت پولی به آنها بدهند ، بالای بام خود برآمده، سطل آب را از سر آنان خالی کرده و کالای اطفال را تر می سازند. این را شگون و فال نیک میگیرند تا باران ببارد و کشت و زراعت شان حاصل خوب بدهد.
***

سیل کیلدی، سیلان کیلدی
(سرود سیل)

اطفال با آمدن نخستین سیل بهاری این سرود را دسته جمعی به خوانش میگیرند:
سیل کیلدی
سیلان کیلدی
میسه نی باسیب کیلدی
دهقانگه خدا بیردی
انانت نی اویی کویدی
ترجمه : سیل آمد و سیلان آمد
و از سر کشتزار که تازه سرکشیده بود، سرازیر شد.
با آمدن سیل ، خداوند به دهقان کمک کرد و برخلاف خانه محتکر سوخت.
این سرود را زمانی که خورد سال بودم، از زبان طفل ۱۳ ساله به نام کمال الدین یاد داشت گرفته، شمال مجموعه (در دانه های خلق) ساختم. کمال الدین در قصبهٔ اورگنجی خانه اندخوی میزیست.
***

بیر ، ایکی، اؤن آلتی

بیر، ایکی، اؤن آلتی، اؤن آلتی نی کیم ایتدی، اؤن آلتی نی مین ایتدیم، ایشانمه سنگ سنه ب کؤر.
اطفال خورد سال گردهم جمع شده ، با چوب خورد به روی زمین خط میکشند و این سرود را میخوانند:
یکی و دو (۱۶) ، شانزده را که گفت؟ شانزده را من گفتم، اگر باور نداری حسابش کن. در آخر خط های کشیده شده را میشمارند ، حاصل (۱۶) می برآید.

***

باش برماق

(شمار انگشتان)
مادر ، انگشتان طفل خودرا گرفته با بیان این جملات آنرا می شمارد و قتیکه نوبت انگشت خورد رسید ، با دست خود طفل را قتقتک میدهد و میخنداند. بدین شکل:
« باش برماق، بیلان اوردک، سورمی سورمک، تورمی تورمک، کیچگینه برماق. بار اؤغلیم سیگیرنی کیلتیر، سیگیرنی کیلتیرسنگ قیماق، کیلتیرمه سنگ تؤقماق.
ترجمه:
انگشت کلان، انگشت دوم، انگشت سوم، انگشت چهارم و انگشت خورد ترک. برو بچیم گاو شیری را بیآور، گاو شیری را آوردی برایت قیماق میدهم ، اگر نیآوردی از دستم لت میخوری.
این سرود طفلانه را زمانیکه من « ایماق» طفل خورد سال بودم ، مادرم بی بی مفتوحه ایماق برایم میخواند. مادر عزیزم درماه ثور سال ۱۳۵۸ خورشیدی به عمر ۷۰ سالگی در کابل پدرود حیات گفت. جنازه اش در شهدای صالحین کابل ، در قبرستان اندخوییان دفن گردید . روحش شاد،جایش فردوس برین باد!
مادرم مفتوحه ایماق اصلاً از شهر قازان تاتارستان بوده ، در زمان حاکمیت اتحاد شوروی سابق به حیث مهاجر وارد افغانستان گردیده بود. از سواد بی بهره بود، ولی شعر میگفت، شعر مردمی و عامیانه. اشعارش به زبان تورکی تاتاری بوده، نمونه های اشعارش در جراید و مجلات و ویب سایتها ی مختلف اقبال چاپ یافته است. از جمله سایت ففتا « فدراسیون فرهنگی توركان افغانستان» تحت ریاست داکتر اکبر همت فاریابی».
***

اؤرمه (گرد باد سنگین)

اؤرمه، مینی کؤرمه، تیینگه تیمیر آشیق، اوستینگه ، تیمیر باستیریق.
ترجمه: ای گرد باد سنگین، مرا نبین، برسرت بجل و پالان آهنین!
اگر گرد باد تند شروع به وزیدن میکرد، اطفال این سرود را میخوانند ، تا گرد باد خاموش شود. این سرود را نیز از زبان مادر جانم شنیده بودم.
***

شؤر تومشوق (پرندهٔ شور نول)

بو تام اوستیده اوچ شؤر تومشوق، او تام اوستیده تؤرت شؤر تومشوق.اوچ شؤرتومشوق ، تؤرت شؤمتورشوققه ایتدی: کیلینگلر بو تامنی اوستیگه که همه میز یتتی شؤرتومشوق بؤلیلیک!

ترجمه :

بالای این بام سه شورتومشوق، بالای او بام چهار شومتورشوق، سه شورتومشوق، به چهار شور تومشوق میگویند: بیایید بالای یک بام بنشینیم که تعدادما هفت شورتومشوق شود.

نوت: تلفظ و استعنال کلمات این سرود مشکل است و اطفال نمی توانند به زودی آنرا به زبان آورند ، خواهی نخواهی در استعمال کلمات مرتکب اغلاط می شوند.

***

گؤر اؤغلی (بچهٔ گور)

گوراوغلی شرق خلقلری اؤرته سیده خصوصا‘‘ ترکمن، اؤزبیک،آذ ر بایجان، تورک، تاجیک و باشقه قرداش خلقلر آره سیده کینگ ترقلگن . گؤر اؤغلی، خلق نینگ اصل قهرمانی دیر.او، اؤز خلقی نینگ ، مملکتی نینگ آزادلیگی ومستقل لیگی یؤلیده کوره شگن.او کوپ خلقلر نینگ فرزند لرینی یکدل قیلیب، بیرلشتیریب،اولر بیلن بیرگه لیکده بختلی یورت توزگن. گور اوغلی نینگ قیرق ییگیتی،آیتیش ممکن که،هربیری قرداش بیر ملت نینگ – نماینده سیدیر.یعنی گوراوغلی قورگن دولت تورلی ملت وکیللری همکار،هم مسلک بولیب دوران سوره دیگن اوتوپیک(خیالی) بیر مملکتدیر.گوراوغلی خلق نینگ بنیادکارلیک بهاسینی اوزیگه مجسم ایتگن سیمادیر . او،اریقلر قزدیریب ، سوچیقه ره دی. او‘‘غیرکوک‘‘دیگن آتینی اوزی تربیه له یدی.گور اوغلی خلقلرگه باش، قاش بولیب چمبل مملکتی نی بنیاد ایته دی.چمبلنی قوریشده بوتون خلق بیردیک اشتراک ایته دی . گور اوغلی ،خلق لریمیز نینگ جهان معنوی خزینه سیگه قوشگن اولوغ بیر حصه سی گوراوغلی توزگن تورکوم داستان لری نینگ باش قهرمانی دیر.‘‘گور اوغلی تورکومی‘‘قیرق داستاندن» عبارتدیر.

اگر بو داستانلرنینگ هر بیری بیر کون دن کویله نه دیگن بولسه، گوراوغلی

داستانلری نی آخریگچه ایتیش اوچون ، این کمی قیرق کون کیره ک بولور ایدی.
داستان چیلیک (سینکریتیک چه تیشگن، دوره گه ی صنعت) داستان نی خلق شاعرلری دوتار یا دومبیره چه لیب اجرا ایته دی. یعنی ،بونده سوز، ساز، اجرا، جمع بوله دی. داستان تینگله گن کیشی منه شو صنعتلرنینگ سوادیگه شریک بوله دی .
اوزبیکستان خلق شاعری فاضل یولداش اوغلی ملکه اعیار عنعنوی داستانیده،گوراوغلی و اونینگ مملکتی چمبل نی شونده ی تعریفله یدی :
گوراوغلی نینگ یورتینی چمبل دیدیلر. چمبل قنده ی؟ چمبل شونده ی چمبل ’’ آلمیش آبخانه لی،بیتمیش جیوه خانه لی ، سکسکن سردابه لی ، توقسن توپخانه لی چمبل. چمبل ایلیده، گوراوغلی زوره وار، قیرق آلتی سردار، تورت یریم لک بیداوسوار ،چیلتانلر نینگ بیری ساقی بلبل دیگن سه بیسی بار. گور اوغلی نینگ زور دیب تعریفی کیتگن،زرده سی تاشدن اوتگن، آل گوراوغلی کیلدی دیسه،بیغله ب یاتگن باله سینی یوپتگن ، اصفهان ده ایشله تیلگن قیلیچی نینگ ایشلاوی بیتگن،تیککن آمان قالمه سین دیب، زهر نینگ سووین یه یلتگن، چمبل ده دوران نی سوریب یاتر» گور اوغلی سلطان .
گوراوغلی داستانلری،یازیب آلینگن، یازیب آلینماقده،کتابلر حالیده نشرایتیلماقده. اوزبیکستان صنعتکاری روزیم بیک اجراسیده یازیب آلینگن گوراوغلی داستانلری همه گه معلوم. بیز ۱۳۵۰-۱۳۵۲ بیللرمابینیده مذکور داستان نی افغانستان رادیوسی قاشیده گی اوزبیک –ترکمن پروگراملری آرقه لی بیر نیچه بارعزیز وطنداشلریمیز اعتباریگه ترقتگن میز. آغزه کی داستانلر اساسا‘‘ ایچکی آوازدن، بعضی حاللرده ایسه، آچیق آوازده اجرا ایتیلیشی نی آیتیب اوتماقچی میز. خوارزم داستان لری نی جمله دن روزیم بیک مرادوف آچیق آوازده گور اوغلی داستانینی کویله یدی .

فاریاب ولایتی گه قره شلی مرشکارلیک عبدالکریم بخشی هم بو داستاننی آچیق آوازده کویله گن .

البته بو اورین ده گور اوغلی ترجمه ی حالیگه عاید بعضی معلوماتلرنی ایسله تیب اوتیش ممکن.

گور اوغلی نینگ آته – آنه سی تکه یاموتدن کیتگن کیشیلر بوله دی.آته سی

نینگ آتی روشن سینچی آنه سی نینگ نامی بی بی هلال.روشن، خونخوار شاه نینگ بیش یوز طبله آت ایچیده بیرانته هم تولپار یوق لیگی نی قورقمه ی بونینگ عوضیگه خونخوار شاه روشن نینگ کوزلری نی اویدیره .ایته دی دی. اوزبیکستان نینگ تنیقلی فولکلور شناسی داکتر محمد علی قوشماقوق شو واقعه لرنی نظرده توتیب، روشن سینچی شعریده شونده ی دیب یازه دی :

مسافر ایللرده کاسم آقرمس،
پیشانم گه بیتمس راست منه اوی- جای،
مددگه کیله دی،نه بورق سر مست.
مددگه کیله دی،نه خضر...ای وای .. .
شو زور شاه نینگ بیر تولپاری یوق،
بیش یوز طبله آت آره سیده .
حق آیتگه نیم عوضیگه،آه ،
اجره له من کوز قاره سیدن .
بو اوییلگن کوزیم خونیگه ،
حلواچی نینگ آتین تیله یمن .
اوشه تولپار یالی تونیگه،
یوز و کوزیم باسیب ییله یمن .
کوزیم خونی بولگن شو تولپار،
قنات لرین اوسدیریب اوزیم .
یاومیت سری قیچه یمن زار- زار،
یالوره من: اوزینگ دیر کوزیم .
یورتیمگه یتکزدیب باره من ، بوزله ب ،
باطینیم توله دی نور ایمانه.
آی،کون نی سنه یدی،آفتاب نی کوزله ب،
بی بی هلال بطنیده گی گمانه.
او گور اوغلی بولر، توغیلر گورده،
-یونس پری بیلن دوران سورر مست
غیر کوک نینگ اوستیده،چمبلده تورده...
!آه،بو ییتی اوخله ب توشیمگه کیرمس
گوراوغلی داستانلری خلق نی روحا'' باتیر قیلیشگه یاردم بیره دی.
افغانستانده هم گؤر اؤغلی داستانلری

مشهور دیر. اوزبیک بخشی لری، ترکمن همده تاجیک داستانچیلری گور اوغلی نی سیویب کویله یدیلر. تاجکستان و ترکیه ده هم گؤر اؤغلی حقیده گی قؤشیقلر همیشه اعزازده دیر.

پروفیسر داکتر عنایت الله شهرانی افغانستان نینگ تنیقلی ومشهور فولکلور شناسی گور اوغلی (داستانهای تورکستان) عنوانی آستیده ۱۳۵۳ هجری شمسی ییلی کابل ده باسیلیب چیققن فولکلور مجله سی (۲-۳) سانلریده بیر مقاله سی اعلان قیلینگن.
بو مقاله ده افغانستان خلقلری نینگ گؤر اؤغلی داستانلریگه قنچه لیک قیزیقیشلری و بو داستان لرنینگ اهمیتی باره سیده به تفصیل فکر یوریتیلگن.
شونینگ دیک مذکور عالم نینگ گور اوغلی داستانلری حقیده گی مقاله سی امریکا ایالتلری کالیفورنیا ایالتی ده باسیلیب چیققن (نقد وآرمان) نشریه سیده هم نشرایتیلگن .
– کمینه (راقیم) بوندن ۵۰ ییل آلدین فاریاب ولایتی گه قره شلی میرشکارلیک عبدالکریم بغشی تامانیدن اجرا ایتیلگن گور اوغلی داستانینی مگنت لینته سی (کست) گه یازیب آلیشگه موفق بولگن ایدیم .مذکور داستان نی کاغذگه توشیریش و اونی خلق عامه سیگه ییتکزیشینی بیر نیچه ییلدن بویان یانیمگه مقصد قیلیب قویگن من . خدا خواهله سه، (خلق در دانه لری) کتابی نینگ بیشینچی نشریده بو داستانلرنی
علیحده کتاب شکلیده چاپ ایتتیریش اولوغ نیتیمیز بار .
عزیز دوستلر! مقاله میز نینگ بو قسمیده ملکه اعیار داستانیده گؤر اؤغلی نینگ غیر آتی نی تعریف قیلیب، ساقی بلبل نینگ سوزلری نی کیلتیرماقچیمیز :

ییلقی ایچینده اوزی کیلگن سینلی دیر،
تاووشقان تویاقلی، مارال بیللی دیر،
فراست قوینیده عجب حاللی دیر،
قیمت بهاء ایرمیش خان نینگ غیر آتی .
مینگن لر نینگ ییتر مراد- مقصدی
قولتیغیده تورت یریم گز قناتی.
اوچ،دیسه اوزه دی آسمانده قوشدن،
هیچ کم لیگینگ یوقدیر یورغه یوریشدن،

امید قیلر هر شهر ده بو ایش دن
اصل تولپار ایمیش بیگ نینگ غیر آتی.
سینی مینگن بیکلر دریاده ی تاشدن
بیر کون لری ایره م باققه ییتیشدی
ایره م باغده دیولر بیلن سه وشدی.
اون یریم لک دیوگه زورلیک ییتکه زیب،
شاه غریب شاه نینگ برماق ایزین آبقاشدی.
گل ایره م دن آلدینگ آیخیر امان نی،
سینگار ایلدن آلدینگ آرزو گل یارنی،
زرین ایلد ن آلدینگ مشریقا یارنی،
اصفهان دن آلدینگ آی انتظارنی،
ارز روم دن آلدینگ دللی زلفدارنی،
اونده ایزله ب ملکه ده یِ عیار نی،
پری ایزله ب کوردیم نیچه شهرنی،
بیگ نینگ آتی نظرکرده تولپار دیر.
شونی ایتماقچی من که گؤراؤغلی داستانلری نینگ سونگی یوقدیر.
بوداستانلر خلق نینگ کونگلیگه معنوی قوت بغش ایته آلیش بیلن هر کون، هر ساعت نهایتده ضرور دیر. گؤراؤغلی خوانلیک،حیاتده گی قیین چیلیک لرنی ییننگیشده ، اؤرگه توچی خلقلرنی تینچ – تاتو یشه شگه، عاقبتلی قؤشنی چیلیککه دعوت ایتوچی معنوی خزینه، ابدی مکتب دیر. بیز امیدقیله میز، گؤر اؤغلی قؤشیقلری دنیا تورگونچه ،بلند پرده لرده ینگری ویره دی.
آزادلیکنی، مستقللیکنی، عدالت نی، ایمان نی ترنم ایته ویره دی.گؤراؤغلی قؤشیقلری بیلن بیرگه لیکده خاندانینگیزگه فیض،قوت وبرکه،مملکتینگیزگه آبادلیک ، فراوانلیک،تینچ – لیک ، کونگللرینگیزگه ذوق وخاطر جمعلیک کیر سین. اینگ یخشی تیلکلریمیزنی قبول قیلینگلر، عزیز دؤستلریم.
دوکتور فیض الله ایماق

زنده گی نامهٔ و کار کرد های فرهنگی

دوکتور ایماق

در (أفغانستان)

داکتر فیض الله ایماق

فیض الله ایماق فرزند شاه مردانقل در سال ۱۳۲۴ هجری شمسی در باغبوستان شهر قورغان اندخوی ولایت فاریاب، در یک خانوادۀ زحمتکش پا بر عرصۀ وجو د گذاشت. وی از ملیت تورک اوزبیک سر زمین ما می باشد، بناً زبان تورکی اوزبیکی و تورکی تورکمنی را در خانواده و محیطش آموخت، زیرا از طرف حکومت های وقت برای آموزش زبان مادری خصوصاً تورکی، مکتب وجود نداشت. ایماق دورۀ ابتداییه را در مکتب قورغان قصبه اش به اتمام رسانید و برای فراگیری تحصیلات ثانوی و عالی روانهٔ کابل گردیده، دورۀ متوسطه را در مکتب ابن سینا و عالی را در دارالمعلمین عالی کابل تکمیل کرد.

او برای دو سال در مکتب نادریهٔ وقت به صفت معلم زبان دری تدریس نمود، بعداً با سپری نمودن امتحان کانکور، شامل دانشکدهٔ ادبیات، در رشتهٔ ژورنالیزم گردید و در سال ۱۳۴۸ خورشیدی از رشتهٔ ژورنالیزم فاکولتهٔ ادبیات وعلوم بشری دانشگاه کابل سند لیسانس خود را حاصل نمود و بعد از یکسال خدمت در کورس احتیاط، دورهٔ مکلفیتش را نیز سپری کرد و مدتی در وزارت

اطلاعات و کلتور ایفای وظیفه نمود. در سال ۱۳۵۰ هجری شمسی در رادیو افغانستان وقت به حیث مسؤول و آمر پروگرامهای زبانهای محلی (اوزبیکی، تورکمنی، بلوچی، پشه یی و نورستانی) مقرر گردید .

در اثر تقاضای نماینده گان مردم در شورای ملی افغانستان، نشرات زبانهای محلی مورد بحث قرار گرفت و بعد از تصویب اولسی جرگه و منظوری پادشاه وقت « محمد ظاهر شاه خان » رسید و پروگرامهای محلی برای اولین بار در کشور ما به تاریخ دهم میزان سال ۱۳۵۰ هجری شمسی در کنار سایر نشرات به فعالیت آغاز کرد.

در سال ۱۳۵۲ هجری شمسی که دورۀ شاهی پایان پذیرفت و جمهوریت سردار محمد داؤود خان روی کار آمد، و درین دوره از سال ۱۳۵۳هجری شمسی بدون هیچ دلیلی پروگرامهای محلی از بین رفت، و فیض الله ایماق به شعبهٔ روزنۀ رادیو به حیث مدیر و مسؤول برنامه های آموزشی تبدیل گردید.

در سال ۱۳۵۸ هجری شمسی با ختم ریاست جمهوری محمد داوود خان و با آمدن نور محمد تره کی، پروگرامهای محلی دو باره به نشرات پرداخت و به نام « نشرات ملیت های برادر» مسمی گردید. جناب ایماق در رأس آن به حیث مدیر عمومی قرار گرفت . این بار پروگرامها با حجم بیشتر، برای هر ملیت وقت کافی داده شد. دوکتور ایماق از زمان کارش د ر رادیو، در سال **۱۳۵۱** هجری شمسی به تقدیر نامه از طرف وزارت اطلاعات و فرهنگ نایل گردید، زیرا او نخستین گوینده و مسؤول این برنامه ها بود. داکتر ایماق درین دوره، در انکشاف برنامه

ها و تهیهٔ مطالب و احترام به حقوق زنان و دیموکراسی و تربیت آنان در رشتهٔ نطاقی و ژورنالیزم خدمات چشمگیری را به انجام رسانید.

داکتر ایماق یک شخصیت حلیم و متواضع و انزوا پذیر بوده، پیش آمد خیلی گرم به همه کارمندان رادیو تلویزیون داشت. از ین سبب همه کارمندان به او احترام خاصی داشتند. وی از شخصیت های صاحب اندیشه و قلم بوده، مطالب و مضامین زیاد در مجلهٔ « ادب » نشریهٔ دانشکدهٔ ادبیات، مجلهٔ ژندون، عرفان، آواز (پشتون ژغ)، روزنامه انیس، نشریهٔ ملیت های برادر و اکثر روزنامه های ولایات کشور به طبع رسانیده است.

جناب آقای داکتر ایماق علاوه بر مقالات زیاد، چندین کتاب در بارهٔ فرهنگ و ادبیات عامیانهٔ مردمان تورک اوزبیک طبع نموده است. از جمله کتب او « خلق در دانه لری - دُر دانه های خلق » (گفتار دل انگیز از صفحات شمال کشور) محصول سی سالهٔ زحمات اوست که از بین اوزبیک زبانان افغانستان جمع آوری کرده بود، در سال ۱۳۵۵ هجری شمسی جایزهٔ اول مطبوعاتی « خوشحال خان ختک » را حاصل نمود. و قابل یاد آوریست که این اثر نایاب داکتر ایماق، چهار بار به طبع رسید.

فعالیت های فرهنگی
داکتر ایماق
در (اوزبیکستان)

دوکتور ایماق در ایامیکه به حیث مدیر عمومی برنامه های ملیت های برادر ایفای وظیفه می کرد با استفاده از یک بورس تحصیلی در سال ۱۳۶۱ هجری شمسی عازم تاشکند پایتخت اوزبیکستان گردیده و به نوشتن رسالهٔ علمی اش به نام (سرود های شفاهی اوزبیکان افغانستان) تحت رهبری پروفیسر محمد نادر خان سعید اوف استاد دانشگاه زبان و ادبیات به نام « اولوغ بیک » تاشکند پرداخت و در سال ۱۳۶۵ هجری شمسی از دیپلوم خود دفاع نموده و سند دوکتورای خود را به دست آورد.

آثار و کار کرد های جناب آقای ایماق

طی ۲۵ سال اقامتش در اوزبیکستان:

۱- کتاب در دانه های خلق چاپ کابل، با تجدید نظر به خط کریل - سریلیک به تعداد ده هزار جلد در تاشکند پایتخت اوزبیکستان چاپ گردید.

۲ - کتاب سوزوان « سرود های منظوم داستان دل انگیز و تراژیدی یازی و زیبای » او که طی سی سال تمام از مناطق تورک نشین افغانستان جمع آوری نموده بود، در نشرات « زر قلم » تاشکند به خط عربی فارسی به تیراژ « یکهزار » جلد چاپ گردید . این اثر به تاریخ ۲۱ آگست سال ۲۰۰۴ در نخستین جشنوارهٔ بین اللملی (بنیاد ژورنالستان آریانا افغانستان) که در اطریش ویانا برگزار گردیده بود، جایزهٔ مطبوعاتی امیرالشعرا شهاب الدین « عَمعَق بخاری » را از آن خود کرد.

۳ – سرود های سوزوان « داستان منظوم یازی و زیبا » را در ستدیو های رادیو تاشکند به شکل « سی دی » ثبت کرده، در

اختیار علاقمندان قرار داد. سی دی مذکور به صدای ف . ایماق و خانمش انابت جان ایماق ضبط و نشر گردید.

۴- در موسسه ی رادوگا ی تاشکند به حیث ترجمان کار کرده دو کتاب بزرگ داستان را به نامهای « شربت توس » و « پادو » از زبان اوزبیکی به دری ترجمه و چاپ کرده و کتاب « گارد جوان » را نیز ویراستاری نموده است .

۵- در فاکولته ی شرق شنا سی تاشکند زبان دری را تدریس کرده است.

۶- مقالات زیادش د ر میدیای نوشتاری اوزبیکستان به چاپ رسیده ، د ر سال

۱۹۸۶ از مجله « گلستان » مستحق تقدیر نامه گردید.

۷- به حیث محرر ماهنامه ی « آیدین » که برای اوزبیکان خار ج کشور

چاپ می شد، به مدت سه سال ایفای وظیفه نمود.

۸- در اوزبیک فلم ۲۰ فلم مستند و هنری را ترجمه و دبلاژ نموده است حتی بعضی از این فلمها در تلویزیون ملی افغانستان نیز به دست نشر سپرده شد.

۹- از سال ۱۹۹۱ – ۲۰۰۵ میلادی طور رضا کارانه به صفت رییس

« اتحادیهٔ هنرمندان » و « بنیاد ژورنالیستان» برون مرزی افغانستان درآسیای مرکزی و اوزبیکستان ایفای وظیفه نموده است.

۱۰- نه سال تمام به حیث دیپلومات و اتشه ی فرهنگی سفارت دولت

أفغانستان در تاشکند کار کرده است .

۱۱- همزمان، کار در سفارت، ۱۴سال تمام به حیث ژورنالیست و نطاق دری برنامهٔ « نشرات برای افغانستان رادیوی بین المللی تاشکند » طور رسمی ایفای وظیفه نموده، چندین بار از طرف ادارهٔ رهبری ادارهٔ مذکور به دریافت تقدیر نامه و پول نقد نایل گردیده است.

قابل تذکر است که فامیل جناب داکتر ایماق نیز در برخی از فعالیت های فرهنگی کار های شایسته ای انجام داده اند.

محترمه بی بی حاجی انابت جان ایماق خانم شان، با صبیهٔ ارجمند شان یلدا حبیب ایماق، منحیث نطاقان فارسی دری - تورکی اوزبیکی، خدمات قابل قدری را انجام دادند، که کار های ارزندهٔ شان ثبت ادارات رادیو افغانستان، رادیو تاشکند و رادیو آزادی می باشد.

فعالیتهای فرهنگی داکترایماق

در (کانادا)

ف. ایماق در سال ۲۰۰۵میلادی به طو ر امیگرانت قبول شده با اسپانسر و دعوت دولت کانادا، با اعضای فامیلش (انابت ایماق - خانم، محمد بابر وعلیشیر- پسران، یلدا و ثریا - دختران ، سیده - نواسهٔ سه ساله اش از اوزبیکستان به تورنتوی کانادا رهسپار گردیدند.

۱ - آوانیکه وی وارد کانادا شد، فعالیت های فرهنگی خویش را همچنان درین کشور ادامه داد. همکاریهای قلمی اش، با ماهنامه های « اندیشهٔ نو »، « آشیان »، « نایاب » و « نشریهٔ زن » منتشرهٔ ونکوور کانادا آغاز گردید . شش سال کامل به حیث مسؤول تهیه و ترتیب صفحهٔ مروارید های ناب (ادب شفاهی اوزبیکی، هزاره گی، تورکمنی و بلوچی) اندیشهٔ نو بذل مساعی کرده است .

۲- به تاریخ ۲۱ مارچ سال ۲۰۰۹ میلادی گرد همآیی شکوهمندی در شهر گووالف آنتاریو، جهت انتخاب رییس ففتا (فدراسیون فرهنگی تورکان افغانستان) برگزار گردیده بود . در رأی گیری که درین نشست صورت گرفت به اکثریت آرأ، داکتر ایماق به حیث رییس عمومی این انجمن فرهنگی در سراسر کانادا انتخاب گردید. او در پیشبرد وظیفه اش بیش از پیش، و درراجستریشن این کانون فرهنگی در ادارات دولتی از طی دل کوشید و در پیشبرد امور فرهنگی صادقانه تلاش به خرچ داد. در نتیجه از طرف ریاست عمومی این فدراسیون که در کشور هالند قرار دارد، مورد تقدیر قرار گرفت .

۳- در سال ۲۰۱۲میلادی کتاب علمی و تحقیقی او، تحت عنوان (سرود های شفاهی اوزبیکان افغانستان) به کمک مالی پسرش الحاج محمد بابر جان ایماق در تورنتو چاپ گردید .

۴- جهت معرفی ادبیات شفاهی اوزبیکان أفغانستان ویب سایتی را به وجود آورد . این ویب سایت دارای رادیوی انترنیتی نیز بوده، در آن، شعرا و نویسنده گان اوزبیک زبان أفغانستان به معرفی گرفته می شوند.

آدرس ویب سایت:

www.dordanalar.info

۵- در تلویزون های برون مرز ی (آریانا أفغانستان « نوید ») و (پیام أفغان) که

از امریکا نشر می گردند، ف . ایماق و خانمش انابت ایماق همواره پروگرامهایی را به زبانهای دری و اوزبیکی تهیه وترتیب نموده به دست نشر سپردند.

۶- وی، در کنفرانس ها و محافل اشتراک نموده، ضمن قرأت مقاله، مردم را به وحدت، همکاری رضا کارانه تشویق و ترغیب نموده است.

۷ - داکتر ایماق بنابر خدمات فرهنگی و توانایی که در عرصه های مختلف نشراتی و ادبی انجام داده بود، با مدال طلا و الماس مورد تقدیر قرار گرفت. این مدال معتبر بین المللی به مناسبت بزرگداشت از شصتمین سالگرد سلطنت الیزابت دوم به افراد شایسته و شخصیت های که طی پنجسال در کار های فرهنگی، به شکل افتخار ی و رضا کارانه سهم گرفته باشند، تفویض می گردد.

در سال ۲۰۱۲ میلادی این مدالها توسط جلالتمآب چارلس سوسا، وزیر امیگریشن و ستیزنشیب ایالت آنتاریو ی کانادا به ایماق تقدیم گردید.

۸ – در سال ۲۰۱۴ میلادی به خاطر کار های رضا کارانه اش که در پیشبرد امور « ففتا» در کشور کانادا به خرچ داد بود، از طرف صدر اعظم ایالت آنتاریو به در

یافت (اوارد) و تقدیر نامه نایل گردید.
۹- سه سال تمام طور رضا کارانه، مطالب فولکلوری تورکی اوزبیکی نشرات تلویزیون ملی أفغانستان را تهیه و ترتیب نموده، از طریق ایمیل به تلویزیون مذکور ارسال کرد .این مطالب روز های سه شنبه ساعت ۴ به وقت تورنتو نشر گردید.

۱۰- ف . ایماق و خانمش بی بی حاجی انابت جان ایماق، در سال ۲۰۱۰میلادی به أفغانستان سفر کرده ۳۶۸ جلد کتب ارزشمند و کمیاب کتابخانه ی شخصی خود را به کتابخانه عامه کابل اهدأ کردند. خبر مربوط به آن از طریق میدیای افغانستان، کانادا و امریکا به نشر رسیده است .

۱۱- از آوانیکه داکتر ایماق پا به کشور کانادا نهاد « ۵ » عنوان کتابش به چاپ رسیده است . به طور عموم ۱۷ اثر ایماق، تا کنون در افغانستان، اوزبیکستان و کانادا چاپ گردیده و« ۸ » اثر دیگرش آماده چاپ می باشند.

آثار چاپ شدهٔ داکتر ایماق :

۱- خلق در دانه لری (در دانه های خلق):

مشتمل از سرود ها، بازی های اطفال، ضرب المثلها، داستانها و چستانهای شفاهی اوزبیکان افغانستان با ترجمهٔ دری . این کتاب در سال ۱۳۵۹خورشیدی از طرف وزارت اطلاعات و فرهنگ در مطبعهٔ دولتی کابل به چاپ رسید.

۲- خلق در دانه لری :

همان کتاب، با تجدید نظر، با خط سریلیک در سال ۱۹۸۶

میلادی به تیراژ ده هزار جلد در نشرات «غفور غلام» تاشکند به چاپ رسید.

۳- خلق در دانه لری :

همان کتاب، با تجدید نظر و مطالب جدید از طرف بنیاد « همکاریهای جهانی » در سال ۱۳۸۲ خورشیدی در شهر مزار شریف اقبال چاپ یافت. مهتمم: استاد نورالله آلتای.

۴- خلق در دانه لری :

همان کتاب، با تجدید نظر و با اضافه کردن مقدمهٔ ۱۸صفحه یی از طرف بنیاد (همکاریهای جهانی) در سال ۱۳۸۷ خوررشیدی در نشرات اولوغبیگ در شهر مزار شریف به طبع رسید.

۵- شربت توس :

داستان ۵۹۰ صفحه یی واسیلی شکایف. برگردان از اوزبیکی به دری : ایماق . این اثر در سال ۱۹۸۶میلادی در نشرات « رادوگا » ی تاشکند به چاپ رسید.

۶- پادو : داستان ۴۵۴ صفحه یی ماکسیم گورکی . برگردان از اوزبیکی به دری: ایماق. این اثر در سال ۱۹۸۷ میلادی در نشرات« رادوگا » ی تاشکند چاپ گردید.

۷- گارد جوان :

داستان ۳۹۱ صفحه یی فادییف. مصحح و ایدیتور : ایماق . این اثر در سال ۱۹۸۶ میلادی از طرف نشرات « رادوگا » تاشکند منتشر شد.

۸ -

ФАЙЗУЛЛА АЙМОК

НАРОДНЫЕ ПЕСНИ
УЗБЕКОВ АФГАНИСТАНА
Фолъклористика - 10.01.09

АБТОРЕФЕРАТ
диссертации на соискание степени
кандидата филологических наук
ТАШКЕНТ - 1987

(سرود های شفاهی اوزبیکان افغانستان):

رسالهٔ علمی و تحقیقی دوکتورای ایماق. این رساله در سال ۱۹۸۷ میلادی

از طرف اکادمی علوم اوزبیکستان به زبان روسی در تاشکند به چاپ رسید.

۹ – سوزوان :

(داستان منظوم و دل انگیز یازی و زیبا، دو عاشق و معشوق دل داده): این مجموعه طی سی سال از صفحات شمالی کشور از طرف ایماق جمع آوری و ترتیب گردیده و در سال ۲۰۰۳ خورشیدی در نشرات «زر قلم» تاشکند به کمک مالی حاجی عبدالجلیل رشید زاده سمرقندی به چاپ رسید.

۱۰ - سوزوان :

همان اثر . این کتاب در سال ۱۳۹۳ خورشیدی به کمک مالی «

بنیاد غضنفر » در شهر کابل طبع و طور رایگان به کتابخانه ها و فرهنگیان شهر کابل و ولایات کشور توزیع گردید.

۱۱ سوزوان :

سرود های دل انگیز داستان یازی و زیبا (CD). این « سی دی » در سال ۲۰۰۴ میلادی به صدای داکتر ایماق و انابت ایماق در ستدیو های رادیو تاشکند ثبت و منتشر گردید.

۱۲- افغانستان اؤزبیکلری خلق قؤشیقلری :

رسالهٔ علمی و تحقیقی دوکتورای ایماق ، در سال ۲۰۱۰ میلادی به کمک مالی فرزندش الحاج محمد بابر جان ایماق در تورنتوی کانادا به زبان اوزبیکی به چاپ رسید.

۱۳- افغانستان اؤزبیکلری خلق قؤشیقلری :

همان اثر. این کتاب در سال ۱۳۹۳خورشیدی به کمک مالی « بنیاد غضنفر» در کابل نشر، و طور رایگان به تمام کتابخانه ها و فرهنگیان مرکز و ولایات کشور توزیع گردید .

۱۴- سوز دل (دل سؤزلری):

گزیدهٔ از اشعار، مقالات، خطابه ها و مصاحبه های اوزبیکی و دری ایماق . این اثر در سال ۱۳۹۳خورشیدی به کمک مالی « بنیاد غضنفر » در کابل چاپ شده و به طور رایگان به تمام کتابخانه ها و فرهنگیان مرکز و ولایات کشور توزیع گردید .

۱۵- شگوفه های ادب:

مشتمل بر تک بیتی ها، دوبیتی ها و رباعیات گلچین (دری، پشتو و تورکی)، گرد آوری و تدوین: ایماق.

در این مجموعه بیش از چهار هزار ابیات گلچین و ناب دری، پشتو و تورکی « اوزبیکی، تورکمنی، تاتاری و آذری » به شکل الفبا ردیف بندی گردیده است . این مجموعه در سال ۱۳۹۳ خورشیدی از طرف « بنیاد غضنفر» در کابل چاپ و طور رایگان به تمام کتابخانه ها و قلم به دستان کشور توزیع گردید.

۱۶- فرهنگ تورکی اوزبیکی به فارسی/ دری .

این فرهنگ دو جلدی در جنوری سال ۲۰۱۹ در تورنتوی کانادا اقبال چاپ یافت.

آثاریکه آماده ٔ چاپ می باشند :

۱-فرهنگ تورکی اوزبیکی به فارسی / دری (یک جلدی)

۲- دایرة المعارف تورکی اوزبیکی به فارسی / دری پنج جلدی .

۳- زنده گی نامه و نمونه ٔ اشعار شعرای تورکی زبان افغانستان .

۴- رسم و رواجهای تورکان افغانستان .

۵- داستان گور اوغلی .

۶- آته لر سؤزی « أمثال و حکم » ضرب المثلهای تورکی اوزبیکی با ترجمه ی فارسی / دری .

(کتاب دست داشتهٔ آن).

۷- تورک اؤزبیک خلق مقاللری – ضرب المثلهای تورکی اؤزبیکی با حجم کلان.

۸- تاریخچه ٔ برنامه های محلی رادیو افغانستان: پایان نامهٔ دانشکده ٔ ژورنالیزم دانشگاه کابل .

۹ – ما و کشور ما: (برنامۀ رادیویی) - درین برنامه تمام ولایات و شهر های أفغانستان از طرف ایماق به معرفی گرفته شده، بعداً در مجله ی « پشتون ژغ - آواز» ارگان نشراتی رادیو تلویزیون ملی افغانستان به چاپ رسیده است .

این هم یک خبر فرهنگی راجع به کارکرد های فرهنگی ایماق:

« داکتر فیض الله ایماق ۳۶۸ جلد کتاب کتابخانه ی شخصی خود را به کتابخانه ی عامه ی کابل اهدآ کرد. » روزنامه اصلاح : شنبه اول جوزا سال ۱۳۸۹ ، کابل – افغانستان ».

برگرفته: از کتاب آنلاین منتشرهٔ « چهره های جاودان » ماریا دارو

***

عکسهای یاد گاری، تقدیر نامه ها،

تصدیق نامه ها و دپلوم های تحصیلی
داکتر فیض الله ایماق

قالور بیزدن بو عکسلر، بیر نشانه
«این عکس من ، برشما است یادگار»

ایماق ـ شاگرد صنف هفتم مکتب متوسطه ابن سینای کابل

فیض الله ایماق و همسرش- با چهار فرزندش در تفرجگاه خُمسان تاشکند .

ایماق در دوران فاکولته

نمایی از مراسم عروسی فیض الله ایماق و انابت جان ایماق اکبری در سال ۱۳۵۵ خورشیدی در کابل

داکتر ایماق و انابت ایماق اکبری

دوکتور ایماق

انابت ایماق

اوستا محمد الله برادر داکتر ایماق
در سن ۲۳ سالگی سنه ۱۳۵۴
با گاز ذغال مسموم گردیده در کابل
پدرود حیات گفت.

داکتر ایماق در جوانی

ایماق با پروفیسر أنور کریم اوف رهبر علمی دوره ماستری اش
در پوهنتون ملی اولوغبیگ تاشکند – اوزبیکستان

داکتر ایماق در حال خطابه

وی در سال ۲۰۰۹ طی گرد همآیی که در شهر گوالف آنتاریو برگزار شده بود با اکثریت آرأ از طرف تورکان أفغانستان به حیث مسوول ففتا « فدراسیون فرهنگی تورکان أفغانستان» انتخاب گردید.

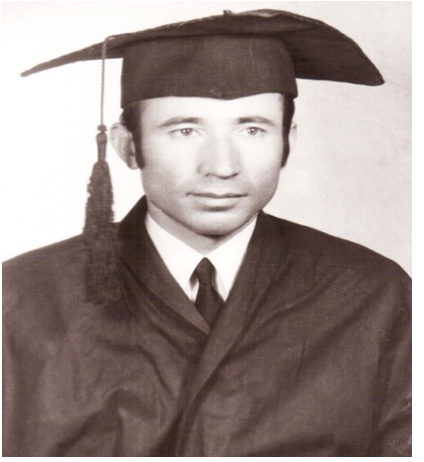
بی بی مفتوحه ایماق شاعر مردمی اندخوی

مقبرهٔ بی بی مفتوحه مادر داکتر ایماق در شهدای صالحین کابل

داکتر ایماق و انابت ایماق با مهمانان اوزبیکستانی
و همکاران شان در رادیو افغانستان

ایماق با یونیفورم خاص دپلوم فاکولته ژورنالیزم پوهنتون کابل
را به دست آورد.

در سال ۲۰۱۲سند مدال الماس و طلا از طرف چارلی سوسا وزیر
امیگریشن وستیزنشپ ایالت آنتریو کانادا به داکتر ایماق تفویض گردید.

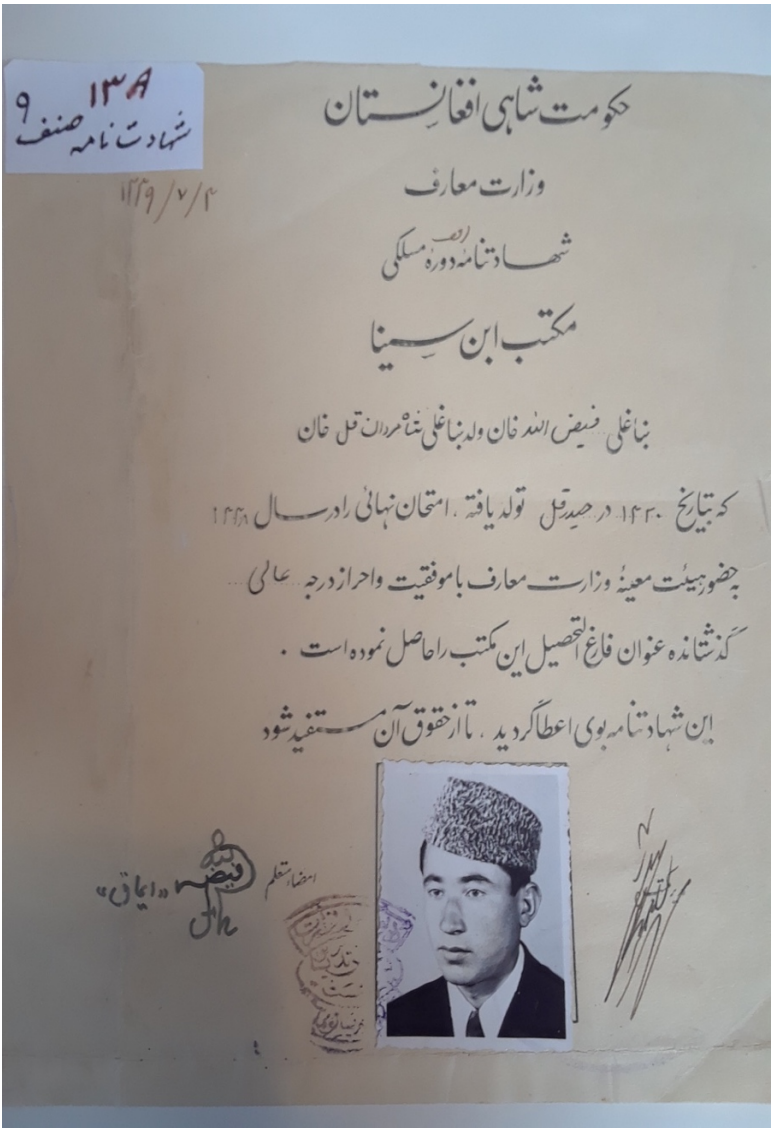
ایماق در سال ۲۰۱۴ از دولت کانادا مستحق تقدیرنامه شد
این خبر در نشریه « زن » منتشره ونکوور به چاپ رسید

الحاج دوکتور فیض الله نهال ایماق، در زیارت مکهٔ مکرمه . او تا کنون به فضل خداوند متعال، هفت بار به زیارت حرم مبارک مشرف شده است.

داکتر ایماق در بیت المقدس

حکومت شاهی افغانستان

وزارت معارف

شهادتنامه دورهٔ (اصف) مسلکی

مکتب ابن سینا

بناغلی فیض الله خان ولد بناغلی شاه مردان قل خان

که بتاریخ ۱۴۳۰ در حدود قل تولد یافته . امتحان نهائی را در سال ۱۴۴۸

بحضور هیئت معینهٔ وزارت معارف باموفقیت واحراز درجه عالی

گذشانده عنوان فارغ التحصیل این مکتب را حاصل نموده است .

این شهادتنامه بوی اعطا گردید . تا از حقوق آن مستفید شود

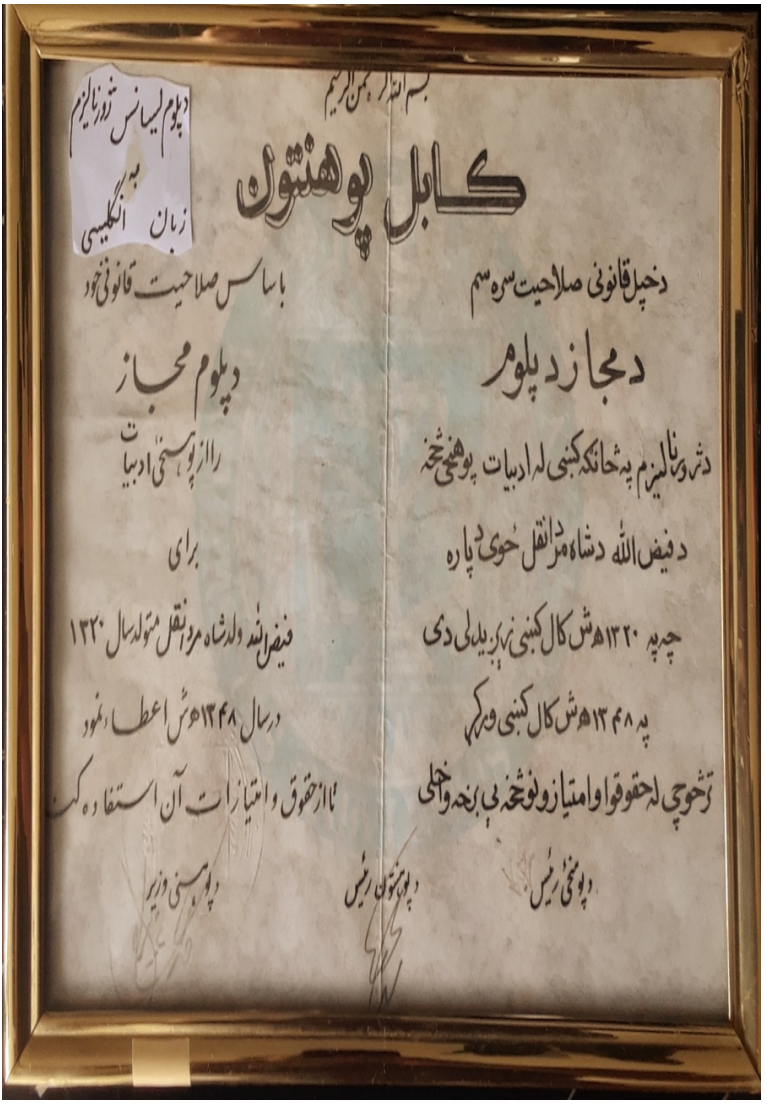
۱۳۸
۹
شهادت نامه صنف

۱۳۲۹/۷/۴

امضاء معلم

«ایماق»

شهادت نامه دورهٔ متوسط

بسم الله الرحمن الرحیم

دپلوم لیسانس ژورنالیزم
په
ژبه انګلیسی

کابل پوهنتون

دخپل قانونی صلاحیت سره سم

دمجاز دپلوم

دژورنالیزم په څانګه کښی له ادبیات پوهنځی څخه

دفیض الله دشاه مرد انقل حوی دپاره

چه په ۱۳۲۰هـ ش کال کښی زېږیدلی دی

په ۱۳۴۸هـ ش کال کښی ورکړ

ترڅوچې له حقوقو او امتیازونو څخه بې برخه واخلی

دپوهنځی رئیس

باساس صلاحیت قانونی خود

دپلوم مجاز

رااز پوهنځی ادبیات

برای

فیض الله ولدشاه مرد انقل متولد سال ۱۳۲۰

درسال ۱۳۴۸هـ ش اعطا رنمود

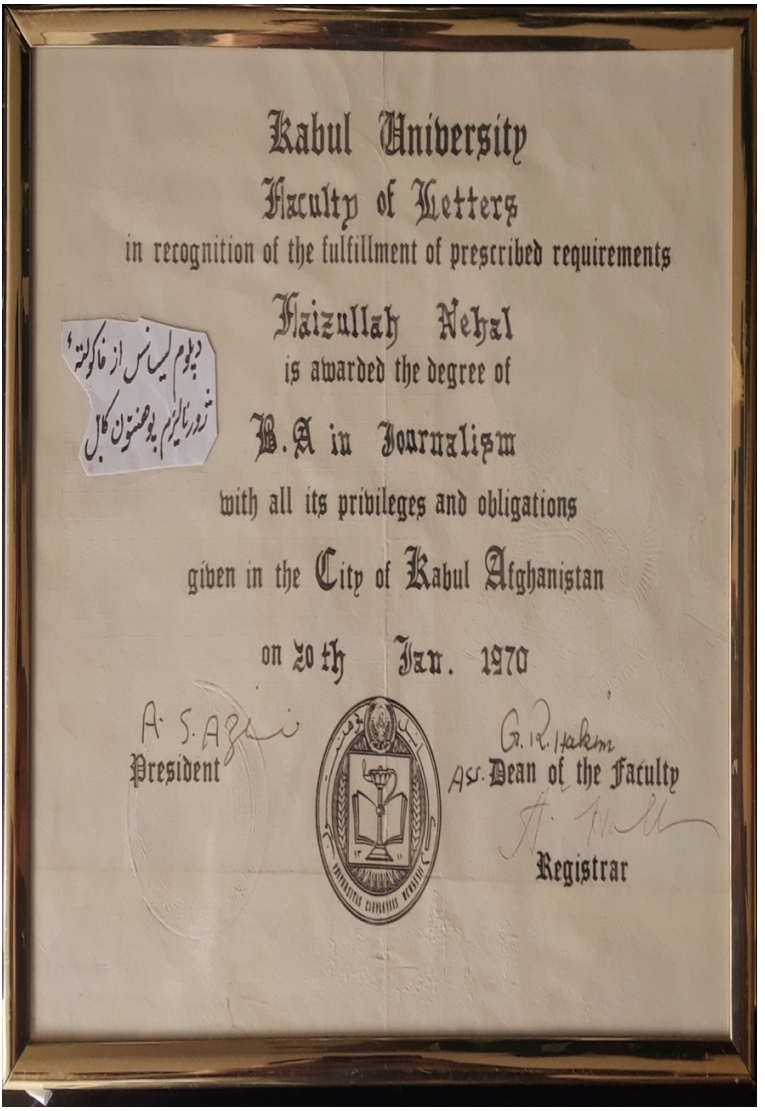
تا از حقوق و امتیازات آن استفاده کند

دپوهنتون رئیس

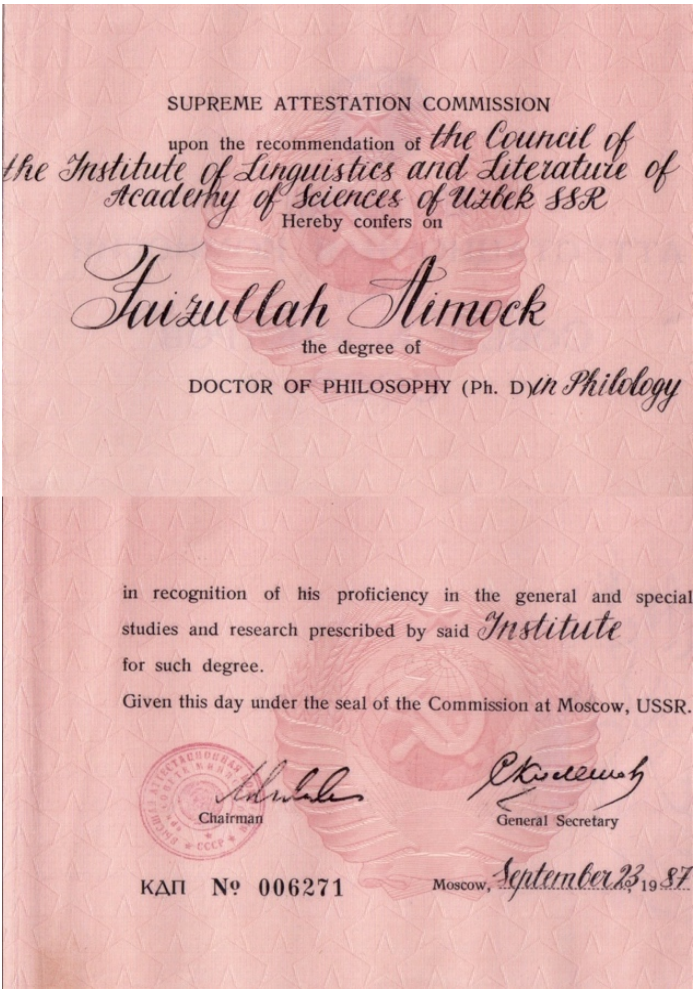
دپوهنځی رئیس

دپوهنی وزیر

دپلوم فاکولته ژورنالیزم

Kabul University
Faculty of Letters
in recognition of the fulfillment of prescribed requirements
Faizullah Nehal
is awarded the degree of
B.A in Journalism
with all its privileges and obligations
given in the City of Kabul Afghanistan
on 20th Jan. 1970
President
Asi. Dean of the Faculty
Registrar
دپلوم لیسانس از فاکولته ژورنالیزم پوهنتون کابل

دپلوم فاکولته ژورنالیزم فیض الله نهال ایماق به زبان انگلیسی

SUPREME ATTESTATION COMMISSION

upon the recommendation of the Council of the Institute of Linguistics and Literature of Academy of Sciences of Uzbek SSR

Hereby confers on

Faizullah Nimock

the degree of

DOCTOR OF PHILOSOPHY (Ph. D) in Philology

in recognition of his proficiency in the general and special studies and research prescribed by said Institute for such degree.

Given this day under the seal of the Commission at Moscow, USSR.

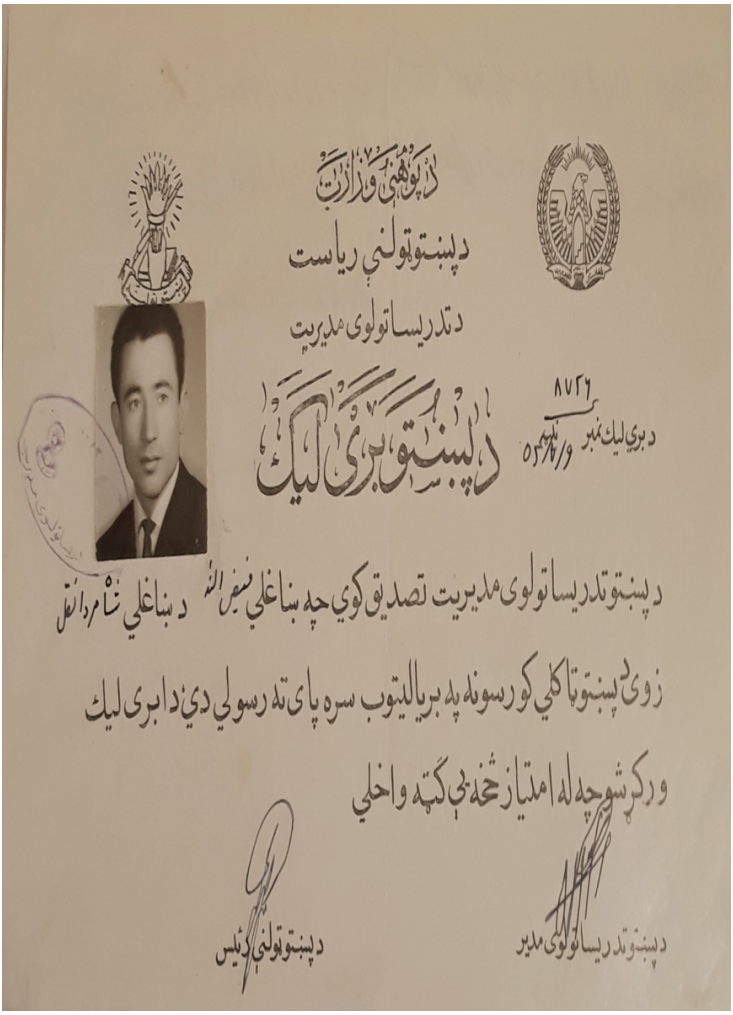
Chairman

General Secretary

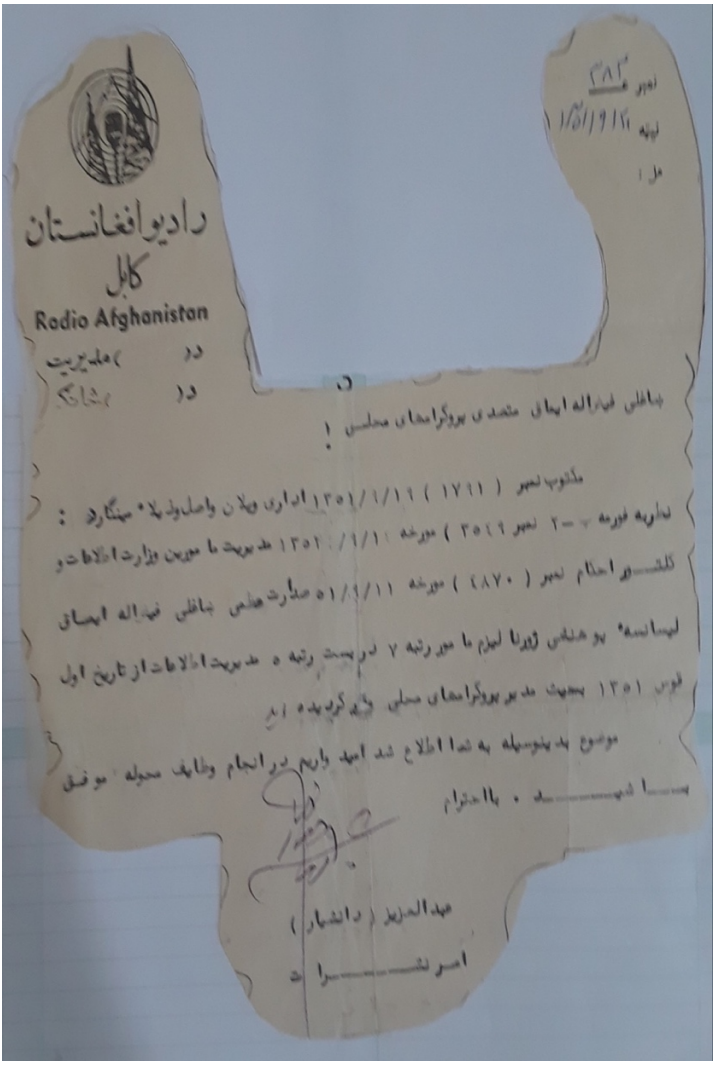
КДП № 006271

Moscow, September 23, 1987

دپلوم دوکتورای ایماق

تصدیق نامه کورس پشتو

رادیو افغانستان
کابل
Radio Afghanistan

نمبر ۲۸۳
نیټه ۱۳۵۱/۱/۱۲
مل ۱

د ریاست
د مدیریت

ښاغلی نیازاله ایماق متصدی پروګرامهای محلی !

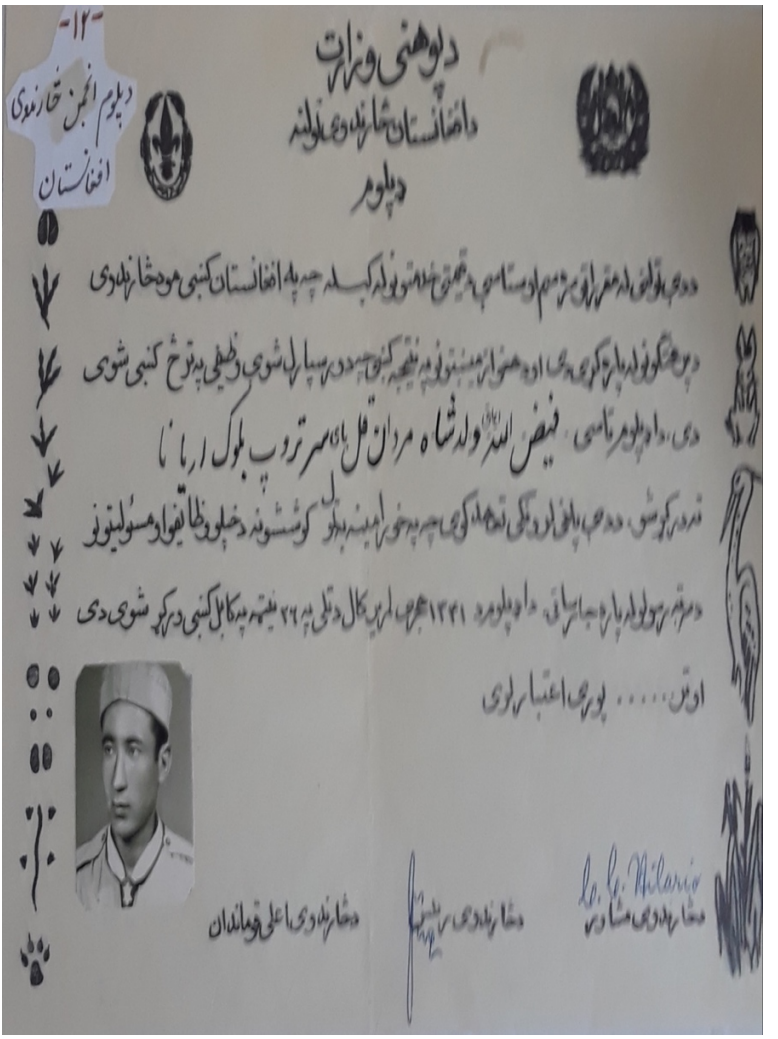
مکتوب نمبر (۱۷۲۱) ۱۳۵۱/۱/۱۱ اداری ولایت واصل ولیکلی مینګارد :

نظریه غونډه ۲-۲ نمبر (۳۵۱۲) مورخه ۱۳۵۱/۱/۱ مدیریت ما موږن وزارت اطلاعات و
کلتور احتام نمبر (۸۷۰) مورخه ۵۱/۱/۱۱ صدارت عظمی ښاغلی نیازاله ایماق
لیسانسه پوهنځی ژورنالیزم ما موږ رتبه ۷ د بست رتبه ۵ مدیریت اطلاعات از تاریخ اول
قوس ۱۳۵۱ بحیث مدیر پروګرامهای محلی وګمارلی شوی دی

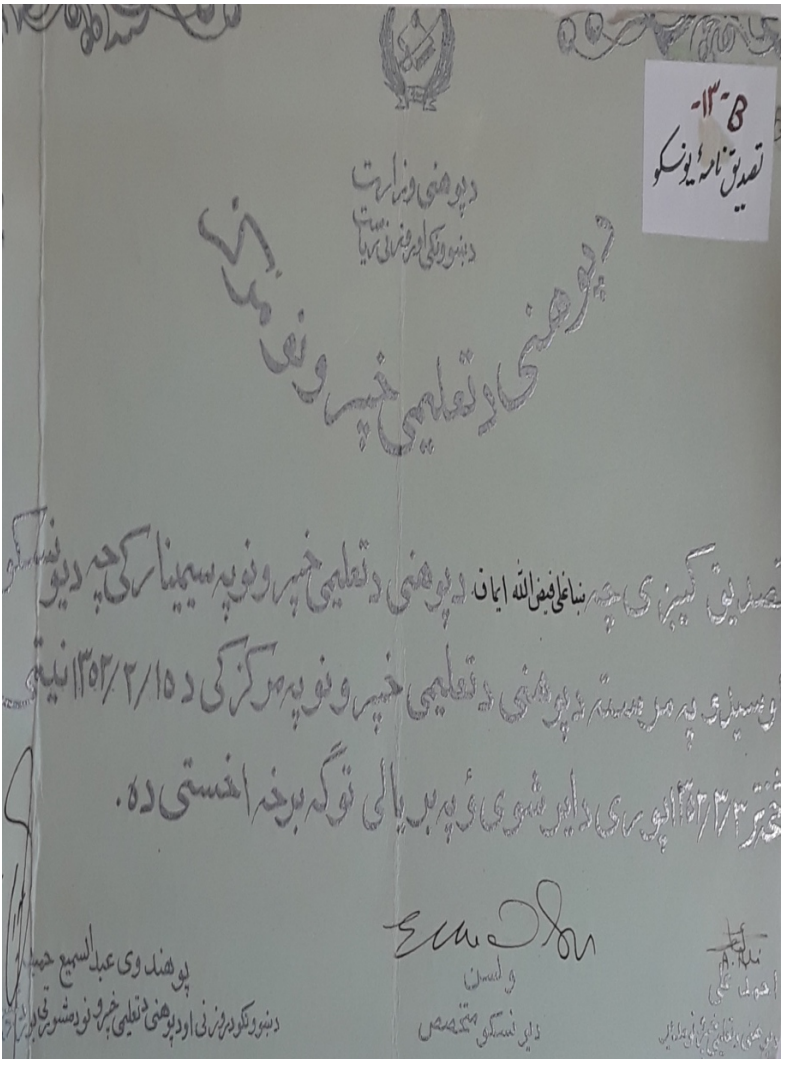
موضوع بدینوسیله به شما اطلاع شد امید واریم در انجام وظایف محوله موفق
باشید . با احترام

عبدالعزیز (دانشیار)
امر ریاست

تقرر ایماق به حیث اولین مدیر پروگرامهای
محلی رادیو أفغانستان در سال ۱۳۵۱ خورشیدی

ایماق سرتروپ بلوک آریانا

تصدیق اداره یونسکو به مناسبت اشتراک ایماق در سیمینار
این مرکز تعلیمی

د افغانستان د زرندوی ټولنه

DA AFGHANISTAN ZARANDUY TOLANAH

Royal Afghan Ministry of Education & Headquarters, Kabul, Afghanistan

CERTIFICATE OF TRAINING

This Certificate is hereby

issued to

FAIZULLAH

for having satisfactorily

completed the requirements for Course

Fundamentals of the Boy Scout Movement

conducted at Institute of Education

Dates: 15 Jady - 27 Dalw 1341.

د تصدیق پاڼه

د کورس اساسات خارندوی

بناغلی فیض الله

کورس پوره درجه

سره د رسولی دی. نوله دی کسبه دغه پاڼه ورته

ورکړشو.

داکتر علی احمد پوپل

اعلی قوماندان - د پوهنی وزیر

Crispulo C. Hilario

Member, International

Training Team

Dr. Mohammad Omar Wardak,

Chief & International

Commissioner

د زرندوی رئیس

داکتر محمد عمر وردک

-۱۱-

تصدیق نامهٔ کورس

اساسات خارندوی

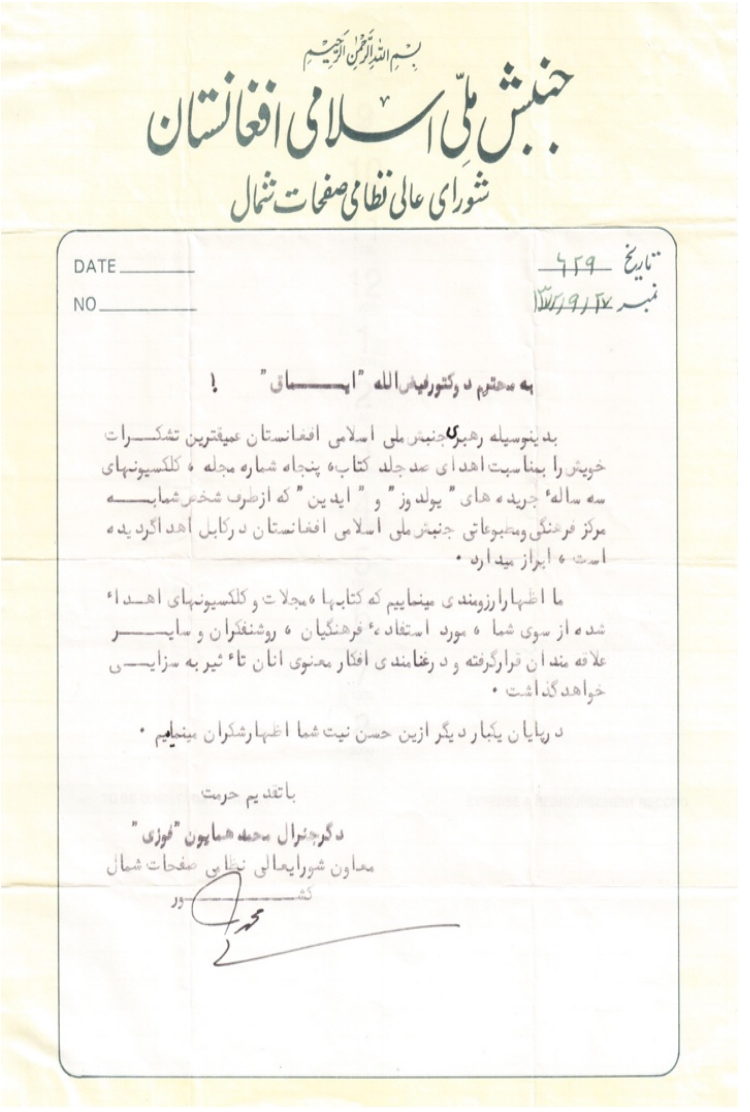
صدیق نامه دوره کورس احتیاط

تصدیق نامۀ اتحادیه ژورنالیستان

سند مدال الماس و طلا از طرف دولت کانادا به داکتر ایماق تفویض گردید

بسم الله الرحمن الرحیم

جنبش ملّی اسلامی افغانستان

شورای عالی نظامی صفحات شمال

DATE _____ تاریخ ۱۳۷۹/۶/۲۹

NO _____ نمبر

به محترم دکتور عبدالله "ایماق" !

بدینوسیله رهبری جنبش ملی اسلامی افغانستان عمیقترین تشکرات خویش را بمناسبت اهدای صد جلد کتاب، پنجاه شماره مجله، کلکسیونهای سه ساله جریده های "پولدوز" و "ایدین" که ازطرف شخص شما به مرکز فرهنگی ومطبوعاتی جنبش ملی اسلامی افغانستان درکابل اهدا گردیده است، ابراز میدارد.

ما اظهارارزومندی مینماییم که کتابها، مجلات و کلکسیونهای اهداء شده از سوی شما، مورد استفاده فرهنگیان، روشنفکران و سایر علاقه مندان قرارگرفته و درغنامندی افکار معنوی انان تاثیر به سزایی خواهد گذاشت.

درپایان یکبار دیگر ازین حسن نیت شما اظهارشکران مینمایم.

باتقدیم حرمت

دگرجنرال محمد همایون "فوزی"

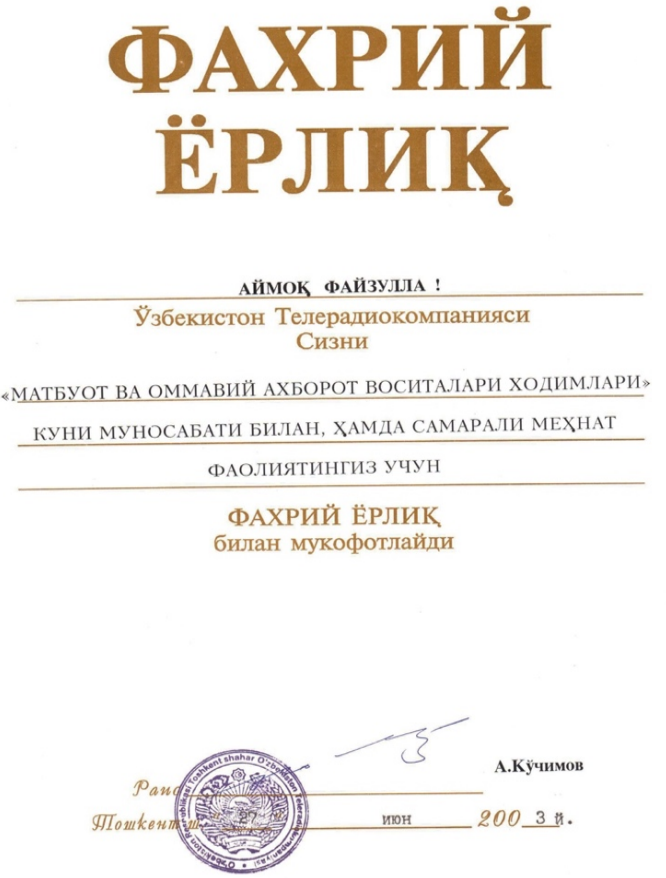
معاون شورایعالی نظامی صفحات شمال

کشور

تقدیر نامه جنبش ملی اسلامی أفغانستان به داکتر ایماق

تقدیر نامه ی انجمن های فرهنگی أفغانستان
به داکتر ایماق

ФАХРИЙ ЁРЛИҚ

АЙМОҚ ФАЙЗУЛЛА !

Ўзбекистон Телерадиокомпанияси
Сизни

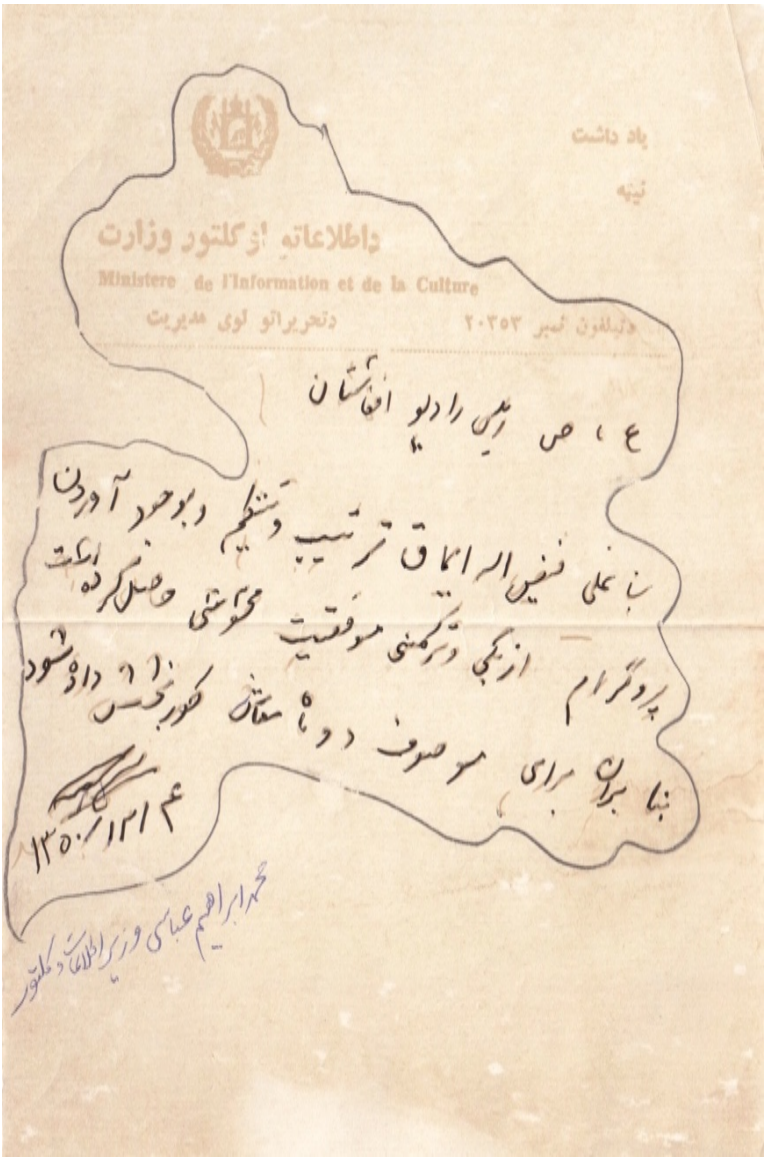
«МАТБУОТ ВА ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ХОДИМЛАРИ»
КУНИ МУНОСАБАТИ БИЛАН, ҲАМДА САМАРАЛИ МЕҲНАТ
ФАОЛИЯТИНГИЗ УЧУН

ФАХРИЙ ЁРЛИҚ
билан мукофотлайди

А.Кўчимов

Ташкент ш. июн 200 3 й.

تقدیر نامهٔ رادیو تلویزیون اوزبیکستان عنوانی داکتر ایماق

دو ماهه معاش بخششی از طرف وزارت اطلاعات
و فرهنگ به ایماق منظور گردید

روزنامه
اصلاح
ISLAH DAILY
ورخپانه
سال تأسیس ۱۳۰۰ هجری شمسی

دوره سوم | شنبه اول جوزا ۱۳۸۹ هجری . شمسی.

۲۲ می ۲۰۱۰ میلادی | شمارهٔ ۱۹۴۳

سه صدو شصت و هشت جلد کتاب به وزارت اطلاعات و فرهنگ اهدا گردید

یکصد و شصت و هشت جلد کتاب از افغانستان مقیم درکشور کانادا سه صد و شصت و هشت جلد کتاب را غرض افزایش غنای کتابخانه عامه ، به دکتور سید مخدوم رهین وزیر اطلاعات و فرهنگ ، اهدا نمود.

به گزارش خبرنگار آژانس باختر، این کتب شامل ترجمه و تفسیر قرآن عظیم الشان ،لغت نامه ها ، ادبیات زبان های دری ، پشتو، ترکی ، ازبکی ، انگلیسی ، روسی و کتب هنری و معلوماتی میباشد.

دکتور سید مخدوم رهین وزیر اطلاعات و فرهنگ حین تسلیمی کتب مذکور این اقدام دکتور فیض الله ایماق و خانم وی را نشانه یی از دوستی و علاقمندی آنان به فرهنگ پربار کشور دانسته گفت: " امیدوارهستم که هموطنان دیگر ما نیز با اهدای کتاب به وزارت اطلاعات و فرهنگ و ازاین طریق به کتابخانه های عامه افغانستان کمک کنند" .

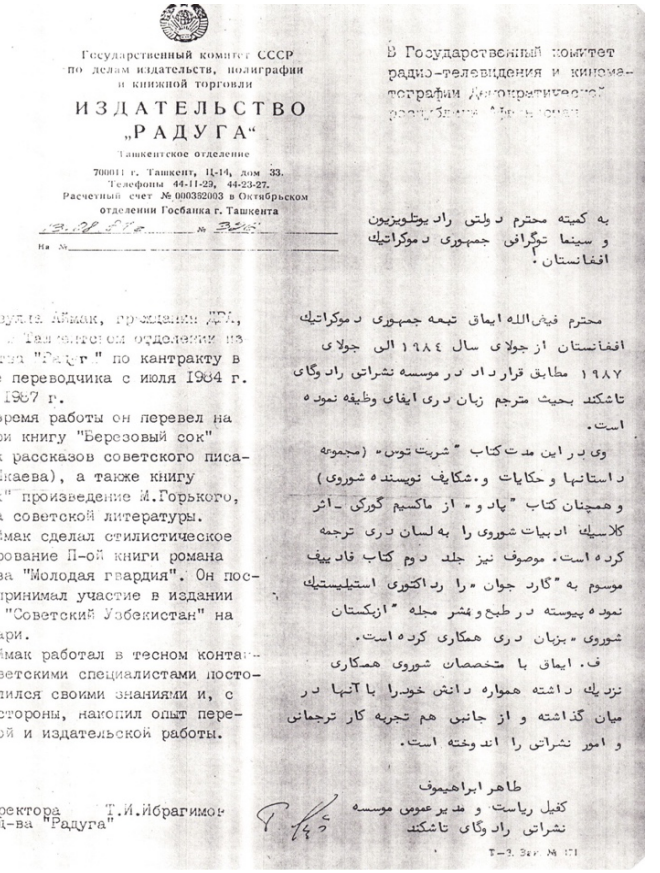
داکتر رهین افزود " ما احتیاج زیاد به تاسیس کتابخانه های جدید در پایتخت و ولایات کشور داریم و برعلاوه آنچه کوشش میکنیم که از منابع خارجی بدست بیاوریم ، کمک هموطنان نیز برای ما اهمیت زیاد دارد" .

دکتور فیض الله ایماق و انابه ایماق خانمش گفتند که این کتب را در مدت سی سال گذشته خریداری نموده بودند و اکنون مایل اندکه این کتاب ها ازطریق کتابخانه عامه بدسترس هموطنانی که علاقمند مطالعه میباشند قرار بگیرد.

داکتر رهین کتب مذکور را غرض غنامندی کتابخانه عامه ، به عبدالحمید نبی زاده رئیس کتابخانه های عامه تسلیم نمود.

باختر

خبر اهدای کتب توسط ایماق و خانمش به کتبخانه عامه کابل

Государственный комитет СССР
по делам издательств, полиграфии
и книжной торговли

ИЗДАТЕЛЬСТВО
„РАДУГА"

Ташкентское отделение

700011 г. Ташкент, Ц-14, дом 33.
Телефоны 44-11-29, 44-23-27.
Расчетный счет № 000382003 в Октябрьском
отделении Госбанка г. Ташкента

В Государственный комитет
радио-телевидения и кинема-
тографии Демократической
республики Афганистан

به کمیته محترم دولتی رادیوتلویزیون
و سینما تو گرافی جمهوری دموکراتیک
افغانستان!

Габдулла Аймак, гражданин ДРА, работал в Ташкентском отделении издательства "Радуга" по контракту в качестве переводчика с июля 1964 г. по июль 1967 г.

За время работы он перевел на язык дари книгу "Березовый сок" (сборник рассказов советского писателя В.Шкаева), а также книгу "В людях" произведение М.Горького, классика советской литературы.

Ф.Аймак сделал стилистическое редактирование П-ой книги романа А.Фадеева "Молодая гвардия". Он постоянно принимал участие в издании журнала "Советский Узбекистан" на языке дари.

Ф.Аймак работал в тесном контакте с советскими специалистами постоянно делился своими знаниями и, с другой стороны, накопил опыт переводческой и издательской работы.

И.о.директора Т.И.Ибрагимов
Т.о.изд-ва "Радуга"

محترم فیض‌الله ایماق تبعه جمهوری دموکراتیک افغانستان از جولای سال ۱۹۸٤ الی جولای ۱۹۸۷ مطابق قرارداد در موسسه نشراتی رادوگای تاشکند بحیث مترجم زبان دری ایفای وظیفه نموده است.

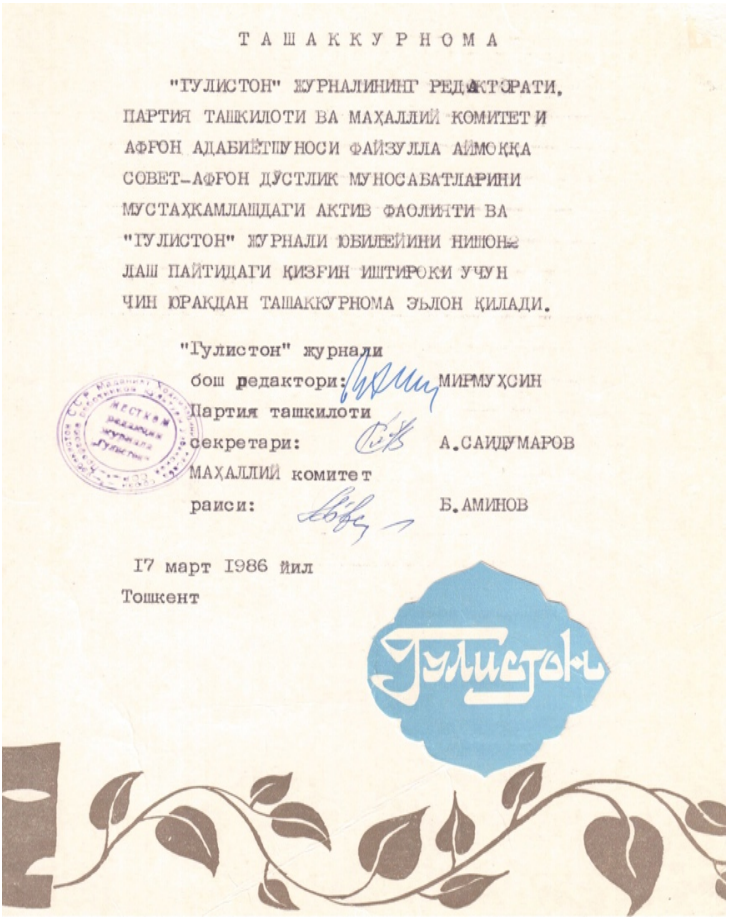
وی در این مدت کتاب "شربت توس" (مجموعه داستانها و حکایات و.شکایف نویسنده شوروی) و همچنان کتاب "پادو" از ماکسیم گورکی - اثر کلاسیک ادبیات شوروی را به لسان دری ترجمه کرده است. موصوف نیز جلد دوم کتاب فادیف موسوم به "گارد جوان" را رداکتوری استیلیستیک نموده پیوسته در طبع و نشر مجله "ازبکستان شوروی" بزبان دری همکاری کرده است.

ف. ایماق با متخصصان شوروی همکاری نزدیک داشته همواره دانش خودرا با آنها در میان گذاشته و از جانبی هم تجربه کار ترجمانی و امور نشراتی را اندوخته است.

طاهر ابراهیموف
کفیل ریاست و مدیر عمومی موسسه
نشراتی رادوگای تاشکند

T-3. Зак. № 171

مکتوب اداره رادوگا تاشکند به مناسبت ترجمه دو کتاب
از اوزبیکی به دری توسط ایماق

ТАШАККУРНОМА

"ТУЛИСТОН" ЖУРНАЛИНИНГ РЕДАКТОРАТИ,
ПАРТИЯ ТАШКИЛОТИ ВА МАҲАЛЛИЙ КОМИТЕТИ
АФРОН АДАБИЁТШУНОСИ ФАЙЗУЛЛА АЙМОҚҚА
СОВЕТ-АФРОН ДЎСТЛИК МУНОСАБАТЛАРИНИ
МУСТАҲКАМЛАШДАГИ АКТИВ ФАОЛИЯТИ ВА
"ТУЛИСТОН" ЖУРНАЛИ ЮБИЛЕЙИНИ НИШОН-
ЛАШ ПАЙТИДАГИ ҚИЗҒИН ИШТИРОКИ УЧУН
ЧИН ЮРАКДАН ТАШАККУРНОМА ЭЪЛОН ҚИЛАДИ.

"Тулистон" журнали
бош редактори: МИРМУҲСИН
Партия ташкилоти
секретари: А.САИДУМАРОВ
МАҲАЛЛИЙ комитет
раиси: Б.АМИНОВ

17 март 1986 йил
Тошкент

Тулистон

داکتر ایماق در سال ۱۹۸۶میلادی از طرف اداره مجله گلستان منتشره تاشکند مستحق تقدیرنامه گردید

۱۸
۲۰۰۱ - ۱۵ - ۲

اتحادیه هنرمندان افغانستان
دافغانستان د هنرمندانو اتحادیه
AFGHANISTAN ARTIST'S UNION

هنرمند محترم، دکتور فیض الله ایماق !

بادر نظر داشت سابقهٔ روشنیکه نمایانگراستعداد وفعالیت هاي شما در ساحه هنر میباشدریاست عمومي اتحادیه سرتاسري هنرمندان افغانستان شمارا بحیث نمایندهٔ عمومی ....افتخاري اتحادیه هنرمندان در آسیای مرکزی .....تعین میدارد و نیاز مند آن است تا تحت الشعاع مشي اتحادیه خدمات ارزنده به فرهنگ کشور خود انجام داده بادر نظرگرفتن سلسله مراتب بمنظور تحکیم حسن همکاري در اجراآت خویش با نزدیکترین مقامات و مشاورین اتحادیه مشوره نموده در امورخود فعال باشید.

باعرض حرمت

۱۵ فبروري ۲۰۰۱

دکتور عنایت الله شهراني

رئیس عمومي اتحادیه هنرمندان افغانستان

E .Shahrani P.O.Box 694 Bloomington IN 47402 U S A

تقرر ایماق به حیث نمایندهٔ عمومی افتخاری اتحادیه
هنرمندان أفغانستان در آسیای مرکزی

بسم الله الرحمن الرحیم

دولت اسلامی افغانستان

وزارت امور خارجه

ISLAMIC STATE OF AFGHANISTAN

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS

۱۳۷۷/۲/۱۵ ع ۳۷

به سفارت محترم دولت اسلامی افغانستان مقیم تاشکند .

با تقدیم احترامات فایقه نگاشته میشود :

تقرر محترم داکتر فیض الله ایماق ، به صفت آتشه فرهنگی آن سفارت منظور است معاشات و سایر امتیازات موصوف از پوست سکرتر سوم اجرا از ایشان استحصال وظیفه نموده از تاریخ اشغال وظیفهٔ شان مرکزرا در جریان قرار دهند.

با احترام

محمد عالم رزم :

وزیر امور خارجه دولت اسلامی افغانستان

مکتوب وزارت خارجه أفغانستان به مناسبت تقرر داکتر ایماق به حیث آتشه فرهنگی سفارت دولت أفغانستان در تاشکند

بنام خداوند ﴿ج﴾ جان و جهان آفرین

بنیادجهانی ژورنالیستان آریانا افغانستان

Worldwide Journalists' Foundation of Ariana Afghanistan

First International Festival of Books

in th Cultural History of Afghanistan

Certificate of Press Award

نخستین جشنواره بین المللی کتاب

درتاریخ فرهنگ افغانستان

*****

محترم داکترفیض الله ایماق

نویسنده کتاب : سوزوان

برنده جایزه مطبوعاتی : عمعق بخارایی

*****

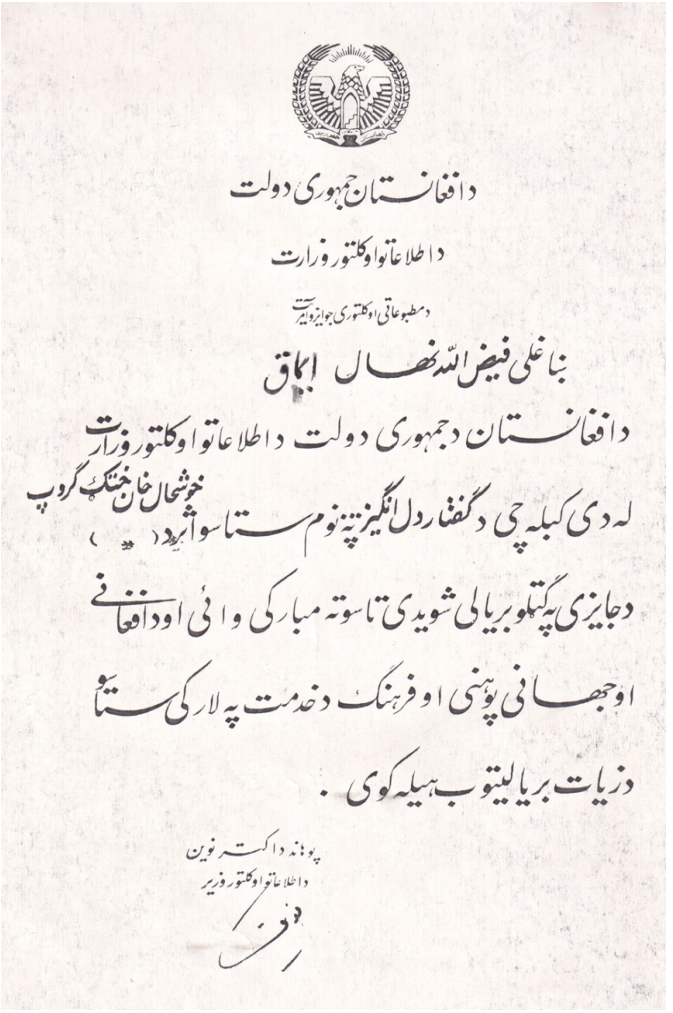
پروفیسورداکترعبدالواسع لطیفی	استاد زلال هروی	استاد احمدراتب	هنرسالاراحمدشاه علم
رئیس مکتب بنیادجهانی	رئیس زبان و ادبیات	رئیس فعالیتهای فرهنگی	رئیس جوایزمطبوعاتی
*****	*****	*****	*****
الحاج احمدغوث زلمی		مشتاق احمدکریم نوری	غوث الدین میر
رئیس جشنواره کتاب		رئیس دفترمطبوعاتی	رئیس انسجام جشنواره کتاب
*****		*****	*****

داکترشکرالله کهگدای

رئیس عمومی بنیادجهانی ژورنالیستان آریانافغانستان

شهر ویانا ، کشور اطریش \ ۲۱ آگست ۲۰۰٤

ایماق در نخستین جشنواره بین المللی کتاب، برندهٔ جایزه مطبوعاتی عمعق بخارایی در کشور اطریش گردید.

د افغانستان جمهوری دولت

د اطلاعاتو او کلتور وزارت

د مطبوعاتی او کلتوری جوایزو ریاست

بناغلی فیض الله نهال ایماق

د افغانستان د جمهوری دولت د اطلاعاتو او کلتور وزارت

له دی کبله چی د گفتار دل انگیز «خلق دردانه لری»

خوشحال خان ختک گروپ

د جایزی په گټلو بریالی شویدی تاسو ته مبارکی وائی او د افغانی

او جهانی پوهنی او فرهنگ د خدمت په لار کی ستاسو

د زیات بریالیتوب هیله کوی .

پوهاند داکتر نوین

د اطلاعاتو او کلتور وزیر

جایزه خوشحال خان ختک به کتاب داکتر ایماق
تحت عنوان گفتار دل انگیز«خلق دردانه لری» از طرف وزارت
اطلاعات و فرهنگ منظورشد

تقدیر نامه ففتا« فدراسیون فرهنگی تورکان أفغانستان»
به داکتر ایماق

http://www.turklar.com/turkic/?p=4003

دکلمهٔ « دوبیتی های داستان دل انگیز یازی و زیبا»
با صدای داکتر ایماق و انابت ایماق
(CD - سی دی)
لطفاً (کلیک کنید...)